

**Om Ragnaroksmysten og dens betydning i den oldnordiske religion /
[Martin Johannes Hammerich].**

Contributors

Hammerich, Martin Johannes, 1811-1881.

Publication/Creation

Kjøbenhavn : Trykt hos J.D. Quist, 1836.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/te9mduzy>

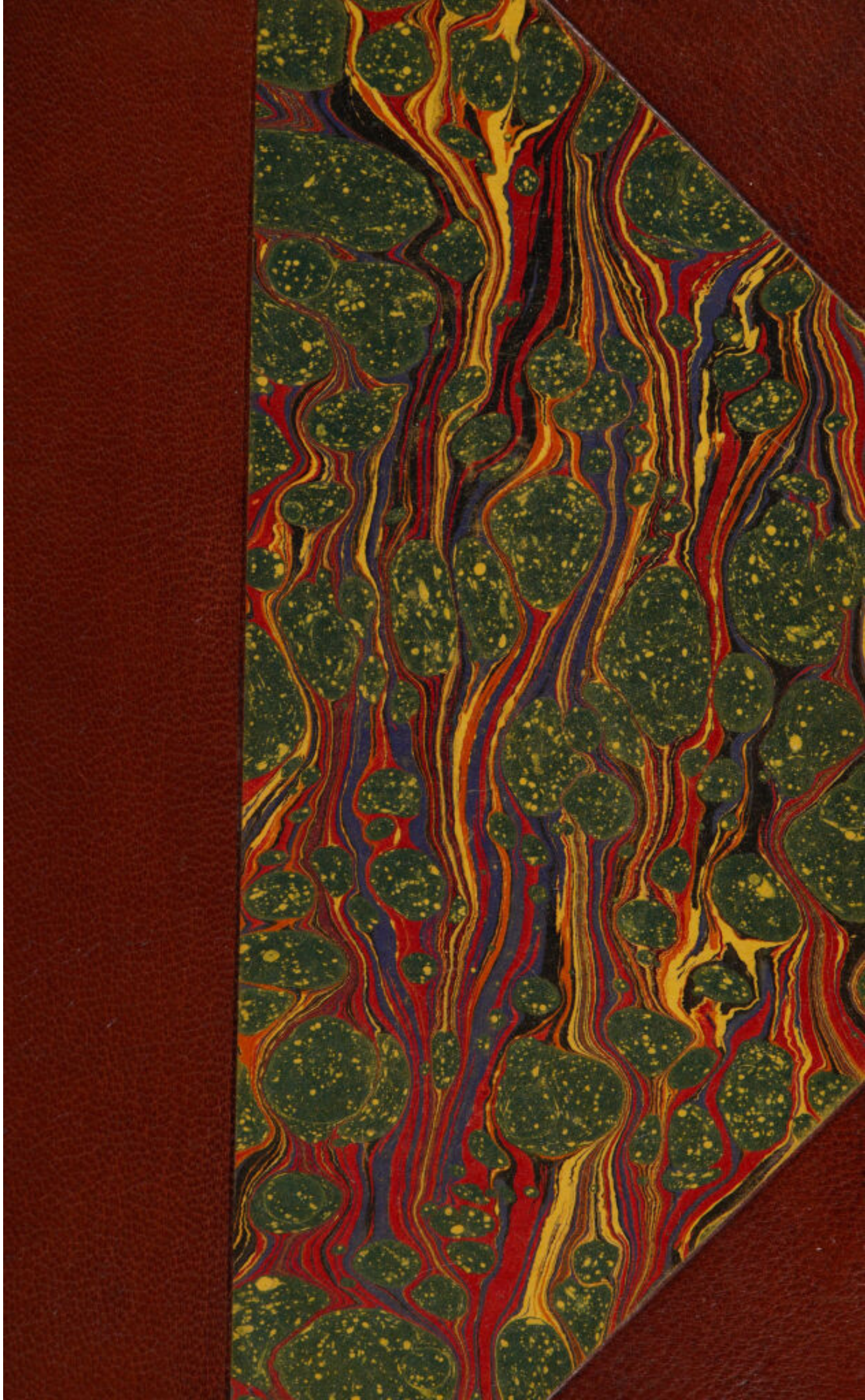
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

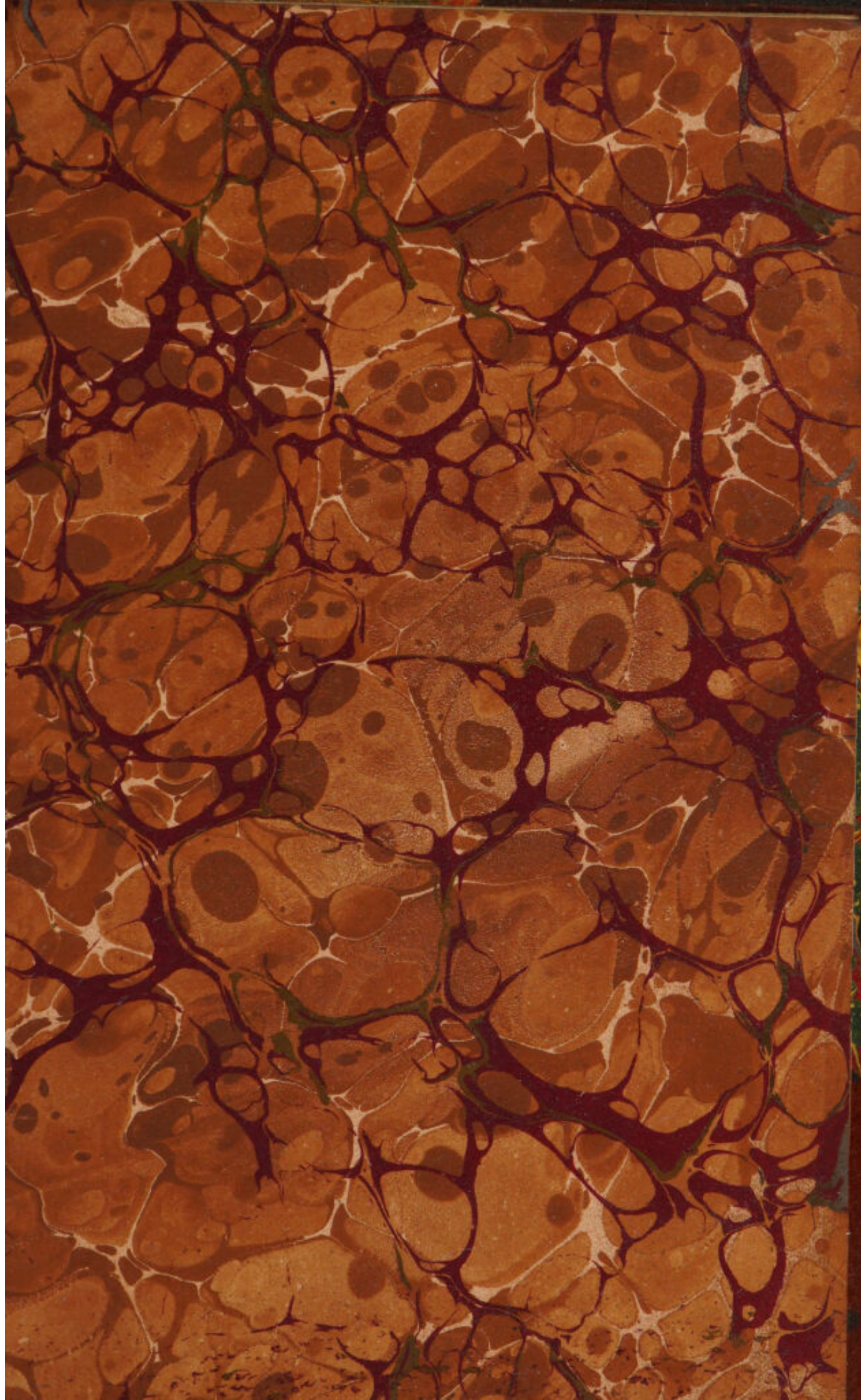

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

81
K

27,505/B

0. xx 9.

19/

Digitized by the Internet Archive
in 2024

<https://archive.org/details/b3329057x>

Om
Ragnaroksmøthen.

Af
Martin Hammerich,
theologisk Candibat.

Kjøbenhavn, April 1836.

X
Cil.

Herrn Hofrath Wilhelm Grimm

an Jüngstl.

an
Laf.

Om

Ragnaroksmytten

og

dens Betydning i den oldnordiske
Religion.

Udgivet for Magistergraden

af

Martin Hammerich,

theologisk Candidat.

„Οἶδαμεν, ὅτι οὐδέν εἰδωλον ἐν κόσμῳ.”

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. D. Løvi, Bog- og Bogentrykker,

Eftergabet Nr. 53.

April 1836.

Handwritten text, likely a title or header, appearing as a series of stylized, possibly mirrored, characters.

no.

Handwritten text, possibly a date or reference number, appearing as a series of stylized characters.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a series of stylized characters.

Handwritten text, possibly a date or reference number, appearing as a series of stylized characters.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a series of stylized characters.

Handwritten text, possibly a date or reference number, appearing as a series of stylized characters.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a series of stylized characters.

F o r o r d.

For at sætte mig istand til en selvstændig Bearbejdelse af den gammelindiske Litteratur, maatte jeg blandt Andet forberede mig ved et mythologisk Studium. Da jeg derfor søgte Kundskab om den græske Gudelære og om den nordiske, forekom vore Forfædres Mythe om Ragnarok eller Gudernes Undergang mig at indeholde saa betydningsfuldt et Udtryk af de mythiske Religioners Væsen, at jeg besluttede, at gøre denne Mythe til Gjenstand for en videnskabelig Undersøgelse. I Slutningen af October 1835 indsendte jeg min Afhandling „om Ragnaroksmithen og dens Betydning i den oldnordiske Religion“ til det philosophiske Facultets Bedømmelse. — Paa samme Tid tilsendte jeg det høie Consistorium en allerunderdanigst Ansøgning til Kongen „om Tilladelse til at disputere for Magistergraden over Afhandlingen om Ragnarok, skjøndt den imod Universitetets Vedtægt var forfattet i det danske Sprog“. Forat motivere dette Skridt for de Herrer Rector og Professorer ogsaa fra et mindre individuelt Synspunct, end det, jeg havde maattet fastholde i Ansøgningen til hans Majestæt Kongen, oversendte jeg derhos i Manuscript følgende almindeligere Betragtninger til Gunst for Disputatser i Modersmaalet.

„Naar Man vil yttre det Ønske, at en bestaaende Institution skal forandres, maa man forinden stræbe at tydeliggjøre sig dens mislige Forhold til den Organisme af Institutioner, hvori den skal finde sin Næring og sin Virkekreds; saasandt Man desforuden kan

erkjende det Fornuftmæssige i, at denne Institution i sin Tid formedes netop saaledes, som den er formet, og det Fornuftmæssige i, at de Forhold, hvorunder den opstod, nu er omformede, da tør Man ogsaa fortrøste sig til, at den samme Fornuft vil faae Frihed til at fuldbyrde sit Værk, og at dens organiserende Virksomhed kun for en kort Tid kan være standset. Jeg nærer det Haab, at det vil blive mig tilladt at disputere over en Afhandling, der, mod den almindelige Bedtægt for Disputatser, er affattet i Modersmaalet. Det er min Hensigt med disse Linier, at fremsætte de Betragtninger over det latinske Sprogs Forhold til Litteraturen og navnlig til Disputatslitteraturen, i hvilke jeg selv har aflagt mig Regnskab for dette Haab. —

De Lærdes ældste Sprog, det latinske, pleier Man at kalde et dødt Sprog, og for Nutidens Latin er denne Benævnelse gyldig; men Man maa ikke oversee at det kristnede Europa modtog det som et levende Sprog, og at det først lidt efter lidt hændede. Latin var Modersmaalet for Menigheden i Rom. Denne By blev Hovedstad for den europæiske Christenhed; den romerske Kirke blev en catholisk, det er en almindelig Kirke; den sendte sine Geistlige mod Norden og Westen, og med dem sit Latin. Saaledes var det latinske Sprog Geistlighedens Fællessprog. Vel ophørte det snart, i egentlig Forstand at være Moders-Maal for dem, der talte det; men det var dog et levende Sprog, forsaavidt det uafbrudt var mundtlig forplantet fra de Tider, da det var Romerstatens Folkesprog. Og blandt de romanske Folkeslags, blandt Spanieres og Franskmænds og Italieneres Modersmaal kunde det aldrig være det nærbeslægtede Romersprog vanskeligt, at holde sig ilive.

De romerske-catholske Geistlige — ligesom Kirkesædrene — var det Samfund, hvori den nyeuropæiske Videnskabelighed udviklede sig. Derfor blev det latinske Sprog dennes naturlige Organ. At dette Sprog som intet af alle dem, der tales i den vestlige Kirke, eengang før havde tjent Videnskaberne, gjorde det fremfor de andre, de raare eller ubehjælpesomt stive, fattige Almuesprog,

stiftet til dets nye Tjeneste. At det var et Fælledssprog for Geistligheden, og altsaa for Europas første Videnskabsmænd, forjættede ikke blot Videnskaberne en hurtigere og fleersidigere Udvikling, men forjættede alle dem, som den romersk-catholske Kirke samlede mellem sine Altre, en fælleds Cultur, til Trods for de mange Folkesprogs Particularisme. Og det er Latinen's udydelige Berømmelse, at den blev eet af Redskaberne i Forsynets Haand til at udføre Christendommens store Gjerning i Verdenshistorien, at danne Europas Nationer til eet Folk.

For den senere Middelalder fik den classiske Oldtidsvidenskab en gennemgribende Betydning. Herved stadfæstedes Latinen i sit Kald som Videnskabernes Sprog; men det gamle romersk-catholske Latin halvdøde under Studiet af de latinske Classikere, idet Man nu af Bøgerne tillærte sig længstforglemte classiske Udtryk og Bendinger, og fornægtede sit Klosterlatin forat bringe disse i Omløb. Dermed kunde Man imidlertid forsaavidt være tjent, som Man i de oldromerske Skrifter foresandt et smagsfuldt, til en vis Grad videnskabelig bestemt Sprog, der tilmed kom de dalevende klosterlatinske og romanske Dialecter saa nær, at det — ved de mange samtidige Oldtidsgranskere's forenede Bestræbelser efter at gjenoplive det — endnu for en Deel kunde antage Characteren af et levende Sprog: med hvilken Rigdom, hvilken Lethed og Elegants bevægede det sig ikke for Frankmanden Muret! Men endskjøndt det philologiske Studium nød en velfortjent Agtelse, lod dog de Værdes Sprog i Middelalderen sig i det Hele taget ikke censere efter Classicitet. Humanisternes Protestationer naaget vedblev Man, nu som før, kappeviis at uddese romersk Borgerrøst til veltalende Barbarismer; og da det latinske Sprog altid stødte op til eet eller andet af de moderne Folkesprog, deelte det sig efter disses Forskjellighed i Dialecter, der ikke blot i Udtale, men ogsaa i Phraselogie havde Bilskaar tilfælleds med Grændsedialecter, som beriges ved en ordret, undertiden endog bogstavret, Oversættelse fra det ene Nabo-sprog paa det andet.

I Kraft af Reformationens Ideer maatte Latinen miste sit Monopol paa, at være Videnskabernes Organ; men først i det 18de Aarhundrede bliver denne Forandring paafaldende. Poesien og Religionen havde for længe siden talt Folkenes Modersmaal; de videnskabelige Elementer traadte meer og meer i Berørvirkning med de nationale; og i alle Maader havde de nyere Sprog tilegnet sig en Rigdom og en Dannelse, som ikke var forenede i de Lærdes gammeladelige Sprog. Enhver der s. Ex. kjender det danske Sprogs Historie, veed, hvor mangesidigt det i denne Periode har stræbt at forberede sig, med hvilken Resignation det har sluttet sig til det tydske, det franske og selv det latinske Sprog, for ved deres Omgang selv at opnaae en høiere, en videnskabelig Dannelse. — Medens nu Modersmaalene udvikledes til at betjene Videnskaberne, søgte ogsaa disse en stærkere og stærkere Trang til at benytte sig af deres Tjeneste; thi Fortidens halvdøde Sprog var ikke skikket til at udtale det aandelige Liv, der nu rørte sig i Videnskaberne. Ikke alene vaagnede der nye videnskabelige Interesser, som hverken førte til den classiske Oldtids eller til Middelalderens Ideereds, og altsaa ei heller til deres Sprog, og disse Interesser traadte i Berørvirkning med det Eldre, der var nedarvet; men ogsaa det, den moderne Tid fik i Arv fra Fortiden, søgte den selv at gjenføde og at fortsætte og at forene med den Fylde af Folkeaaandens Livsyttninger, der i Middelalderen endnu ikke havde fundet Veie til Videnskaberne. Desuden stod den europæiske Cultur efter Reformationen for saa vidt i et ganske andet Forhold til det latinske Sprog, end før Reformationen, som den lærde Verdens Enemærker nu var flyttede. Videnskabeligheden var nemlig uddød i Spanien og Italien, men derimod levet op i Tydskland, Nederlandene og Norden; og for disse ikke-romanske Nationer var det unaturligt, at udtrykke sig i Romersproget. De Germanismer, Danismer o. s. v., som Man gav Indfødsret i sin latinske Stil, for, uden at bringe den altfor store Offre, at faae den nogenlunde completeret, har saa kjendelig et fremmedt Physiognomie, at de, der havde Afgtelse

for Latinitetens Rettigheder, nu meer end nogensinde maatte reise sig imod dette Uvæsen. De indsaae, at intet Sprog kan eksistere, naar det skal mestres efter Hvermands Vilkaarlighed og øieblikkelige Trang, og de eftergranskede den Sprogbrug og de Love, som det latinske Sprog adlød i den Periode, da det blomstrede som Sprog. Der blev skrevet antibarbariske Glossarier og Methodikker for en ciceroniansk Stil; men medens Puristerne ved deres ængstligt studeerte og dog høist fattige Mosaisk-Sprog aflagde Vidnesbyrd om, hvor vanskeligt det er, i vore Dage at opvække Cicero fra de Døde, og alligevel theoretisk beviste dem, der vilde skrive Latin, Nødvendigheden af, at efterligne de classiske Mønstre, medvirkede de til at standse Brugen af det latinske Sprog ved at standse dets Misbrug.

I vort Aarhundrede udtrykker det videnskabelige Liv sig ikke længer paa Latin, hvor det har Frihed til at vælge sit Sprog. Philologiske Bibelfortolkere, som Gesenius og Rückert, Savigny, Romerrettens Forsvarer, selve Roms Historieforfattere, Englænderen Gibbon i det forrige Aarhundrede og Niebuhr i vort, bære Vidne om Tidens Fordringer; Brøndsted skriver sin archæologiske Reise i Grækenland paa Engelsk, Fransk og Tydsk, men ikke paa Latin; Otfried Müllers *Eumenider* er hverken den eneste eller den første tydske Commentar over et classisk Oldtidsværk: Man behøver kun at blade i et Messecatalog, forat overtyde sig om, at Videnskabeligheden, som den før brugte det latinske Sprog forat kunne udtrykke sig og forat kunne udbredes, saaledes nu bruger de moderne Sprog. Den lærde Verden har nemlig opgivet, at oversætte sine Tanker paa et Sprog, hvori de maatte miste saavel deres Klarhed som deres Farvespil; den træder tillige det Folkelige nærmere, baade for selv at vinde Holdning og forat udvide sin Virkekreds; og med alt det har Sprogforandringen ingenlunde retarderet Tankernes Befordring gjennem det dannede Europa. —

Disputatslitteraturen er endnu forpligtet til at bruge det latinske Sprog. Men de latinske Disputatser bevise i Almindelighed,

foruden deres Hovedthemaer, tillige, at Man ikke kan skrive Latin. Imidlertid kan det tjene saadanne Disputatser til Undskyldning, at de meer og meer lades i Stikken af hele den øvrige Verden: Man hører ikke længere Latin paa Universitetets Forelæsninger og læser det ikke i sin Videnskabs Litteratur, endsiøge at Man spører Brevverling og Conversation deri, som i gamle Dage. Men mon ikke denne Undskyldning indeholder en stærk Opfordring til at indføre en Tingenæs Orden, hvor Man ikke behøvede deslige Undskyldninger?

Det var den oprindelige Hensigt med Disputatserne, at den, der havde erhvervet en høiere videnskabelig Dannelse, som Universitetet vilde vedkjende sig, skulde kunne aflægge offentlig Prøve derpaa, og at han derved tillige skulde bidrage til at gjøre sit videnskabelige Udbytte nyttigt for sine Medstuderende. Dengang Universiteterne først opfordrede de Studerende til at disputere, gjordes der den Fordring til Disputatserne, at de skulde være latinske; thi dengang var enhver videnskabelig Afhandling latinsk. Men hvor meget denne, fordum aldeles rimelige Fordring, i vore Tider bidrager til at forhindre Disputatslitteraturen fra at opfylde sin Bestemmelse, er ikke vanskeligt at overskue. — Det naturlige Forhold imellem Videnskabelighed og Disputatser forstyrres ikke blot forsaavidt Videnskaberne har Regioner — s. Ex. i det Physiske — som Universitetet freder og bærer frede, og som dog slet ikke vilde lade sig fremstille paa det latinske Sprog, men i det Hele forsaavidt Brugen af det antiquerede Sprog beforder Valget af saadanne Emner og af en saadan Fremstilling, der i Reglen ligesaa lidt nu ere naturlige Udtryk af en videnskabelig Forsatters Ideekreds, som de tilfredsstille vor Tids Interesser. — Tildeels heraf maa Man forklare sig den ugjæstfrue Modtagelse, som bliver hele vor togaklædte Litteratur til Deel, og som sætter den ud af Stand til at opfylde sin anden Bestemmelse, nemlig at virke paa Universitetets Studerende. Hvor mangen en Disputats, som vedkommende Facultet ikke havde kunnet nægte et *imprimatur*, og som uddeesttes hundredvis, har ikke

alligevel fundet sin talrigste Læseverden i sine Opponentter; saaat den offentlige Disputationsact i Regentskirken igrunden blev en Bisættelse, hvor Tilhørerne var Tilgikkaren og Opponenternes Fortaler. Parentationen: naar Forfatteren endnu tilsidst kunde læse en Nekrolog over sit Arbeide i een af vore Recensionstidender, da maatte han regne sig det for en særdeles Ære. Da det nu er en melancholisk Sag, at skulle gjøre Dpoffreller forat dødsøde et videnskabeligt Arbeide, især om Man selv virkelig havde det kjær, bliver Frygten for, at friste denne Skjæbne, for Enhver, hvem det er om at gjøre, at have disputeret, en ny Bevæggrund til at vælge et saadant Emne, at baade Forfatteren og Verden har tabt saa lidt som muligt, om Disputatsen skulde glemmes, eller i al Fald til at benytte sig af sin Disputats til at udføre et Arbeide — f. Ex. Udgivelsen af et indisk Haandskrift — der maa beregnes paa et ganske andet Publikum, end det, som Man kan forefinde blandt sine Medstuderende, end det, som Universitetet har bestemt Disputatserne i Anordningen om deres Uddeling og deres offentlige Drotstelse; og hvormange academiske Proveskrifter er det endda givet at finde deres Publikum i det Fjerne?

Hvis det var en Vedtægt ved Universiteterne, at den, der vilde disputere, havde Frihed til at udtrykke sig paa det latinske Sprog eller paa Modersmaalet, alt efter sin videnskabelige Retnings og sit Emnes Character, da vilde Disputatslitteraturen ikke længer staae saa isoleret fra Videnskabelighedens og navnlig Universitetslivets Organisme, da vilde Disputatserne baade skrives og læses paa en ganske anden Maade, end nu. — Og af hvad Grund skulde Man nu nægte Universitetslitteraturen denne Frihed, som baade den europæiske Litteraturs Historie og dens egen dyrekjøbte Erfaring har lært den at længes efter? Ingen vil fordre Disputatserne latinske, fordi den latinske Stil er den lærde Skoleunderviisnings Hovedopgave. Thi naar Man i Skolen lærer at skrive Latin, da er det Underviisningens Hensigt, at Man derved skal dannes; men det kan ikke være Hensigten, at Man skal dannes til

latinske Forfatter — en Dannelse dertil vil nu være overflødig —; og endnu mindre kan det være Hensigten, at Man skal dannes til at skrive latinske Disputater. Og vort Universitet forlanger vel en klassisk Dannelse hos dem, hvem det meddeler sit Borgerbrev, og fortsætter denne et halvt Aar; men efter dette Halvaar tilføder det den Studerende, efter frivilligt Valg at tilegne sig en Videnskabelighed, som ikke sætter ham i Forbindelse med den klassiske Oldtid. — Den der ved Disputatslitteraturen vilde bevirke en Communication, som hele den øvrige Litteratur søger sig ad andre Veie: der vilde fordre Disputaterne latinske, for at de kunde læses ved alle Europas Universiteter, han affordrede sit Universitet en smertelig Selvopoffrelse, der ikke engang kunde mildnes ved Fortrøstningen om, at der var Nogen, som modtog Offeret.

Disse almindelige Betragtninger over det latinske Sprogs Anvendelighed paa Nutidens Litteratur og over dets Anvendelse paa Disputatslitteraturen synes at indeholde en Forsikkring om, at det ikke vil vare længe, inden Europas Universiteter tilstede academiske Prøveskrifter paa Modersmaalet. Ved de franske Universiteter, ved nogle sydtyske skal der allerede herske en saadan Sprogfrihed for Disputaterne. Men det danske Universitet, der fremfor de fleste har vaaget over Promotionsprovernes Grundighed, og derfor fremfor de fleste har vidst at holde sine academiske Grader i Høiagtelse, tilkommer det, at være blandt de første, der bringe Disputatsvæsenet i Ligevægt med Nutidens Videnskabelighed. —

Alt denne i det Hele taget fjerner sig fra det latinske Sprog, er øiensynligt; og det er ligesaa øiensynligt, at der gives videnskabelige Emner, som det vilde være fuldkommen unaturligt at latinisere. Et saadant Emne er f. Ex. min Afhandlings Gjenstand. Ikke blot, at de Undersøgelser, jeg har fremsat i denne Afhandling, har havt alt for stor Betydning for min egen videnskabelige Udvikling, til at jeg skulde nedlægge dem i en latinsk Disputats: jeg sølte Udygtighed til at fremstille mit Emne paa Latin. Og denne

Udbygtighed kunde jeg dog ikke tilskrive min Dannelses særegne
 Vilkaar. Tvertimod har jeg staaet i nøiere Forbindelse med den
 classiske Litteratur, end de fleste Ikke-Philologer, og jeg haaber,
 aldrig at afbryde denne Forbindelse. — — — Men den
 Afhandling, jeg nu har indsendt det philosophiske Facultet til
 Bedømmelse, var det mig umuligt at skrive paa Latin. Dens
 Gjenstand er nemlig den nordiske Mythologie. Men Mythologien
 som Videnskab er netop een af de Videnskaber, der ikke blot ikke
 tilhøre Fortiden, men snarere Fremtiden, end Nutiden; og det
 vilde koste en Anstrængelse, som aldrig kunde lønne sig, fra et i
 sin Fattigdom forstenet, afsluttet Sprog at søge Udtryk for, hvad
 dette Sprog aldrig før har udtrykt: Schelling udtalte sig lettere i
 Kants Terminologie, end en Nutidens Mytholog i Ciceros. —
 Hertil kommer ved Nordens Mythologie, at alle de Forestillinger,
 Situationer, Characterer, der bevæge sig i den, tilhøre Norden
 alene, at derfor hele dens Glosesforraad allerede ligger i vort danske
 Sprog, og derimod ikke vilde lade sig gjengive ved det latinske
 uden at forspilde sin Character. Vi kan aldrig gjøre os den Fø-
 lelse tydeligere, at vi er i Slægtskab med Odins Dyrkere, end ved
 at forsøge paa, at latinisere Nordens Gudelære: den friske nor-
 diske Luft, der vifter os imøde fra vore Forfædres Sagn, taaler
 ikke en Reise over *campagna Romana*. Og hvem maatte ikke
 smile ad Nordens høie Guder og Helte, naar de skulde tale Ro-
 mernes Sprog? de kunde ikke engang nævne deres egne Navne
 paa Latin, uden at stemple sig til Barbarer. — Endelig maa jeg
 endnu anføre een Bevæggrund, den meest individuelle af dem alle.
 Jeg havde ligesaa Begyndelsen opfattet min Afhandlings Opgave
 ikke blot i dens architectoniske Conturer, men tillige i dens Colo-
 rit; vor Tid er ikke tilfreds med den Fremstilling uden Farver og
 selv uden kraftig Tegning, den Blantsmaneer, der er saa til-
 høielig til at kalde sig den videnskabelige Fremstilling, og jeg følte
 Drift til, at afbilde min Gjenstand i det samme Farveliv, hvori jeg

selv, havde seet den. Men derfor kunde jeg ikke bruge andet Sprog, end mit Modersmaal; allermindst det døde latinske Sprog."

Efterat Consistoriet havde indstillet min Ansøgning til den høie Direction for Universitetet og de lærde Skoler, og denne havde indstillet den til hans Majestæt Kongen, blev det mig under 15de Januar 1836 „allernaadigst tilladt, at disputere for Magistergraden over den danske Afhandling; dog at den mundtlige Disputation afholdtes paa Latin over latinske Theses, af hvilke 3 eller 4 maatte være uddragne af Afhandlingens Indhold."

Om

Nagnaroksmysten

og

dens Betydning i den oldnordiske Religion.

*Specimen hoc inaugurale Facult. Philos.
Hauniens. dignum censet, quod, adjecta
publica thesium defensione, auctori gradum
Magistri Artium comparet.
d. 25to Martii 1836.*

*J. W. Hornemann,
p. t. Decan. Fac. Philos.*

Förste Affnit.

Den nordiske Oldtids tvende
Religionsperioder.

For the Month

For the Month of October 1880
Religious Services

Før Himlen, Jorden og Havet var til, laae Afgrunden øde og tom, indtil Elivaagas iisnende Edderstømme mødtes med Surturs Flamme, og fødte Jetten Ymer, midt i det gabende Dyb. Han var Stamfader til de onde Jetters Slægt. Men Odin og hans Brødre, Bures lyse Æt, gav Ymer Banesaar, og af hans Krop skabte de Alverden: Jord af Kød, Hav af Blod, Bjerg af Been, Skov af Haar og Midgaard af de hvælvede Bryn. Saa gav de Askur og Embla Livets Aande, og skjænkede Midgaard til Bolig for Menneskene, deres Børn.

Guderne selv boede i Asgaard. Nogle var af de mægtige Asers Stamme: Balfader Odin og Frigga, hans Dronning, Thor Mjølners Herre, og Baldur hiin Gode, Tyr og Bragi og Vidun og Asgaards Bogter Heimdal; Andre kom fra de milde Vaner: Njord og Freir og Freia, Kjærlighedsdisen; men midt i Gudehoffet snoede sig Loke, Jetternes Ven.

Sine Guder modtog Menneskenes Dffre, hørte deres Bønner og stod dem bi, hver med sine Guddomskræfter; men meest paa Kamppladsen, fordi der var Nordboens Hjemstavn: der levede han og der ønskede han at døe; thi lod Nornerne, Skjæbnens Guder, ham falde med Sværdet i Haanden, da skulde han ikke stige til Skyggerne hos Hel, men som Einherie ride op til Valhal, at leve et nyt Liv; eller rettere, at fortsætte sit Jordeliv i Gudernes Samfund.

Muntre Lag om Mjødhornet eller Kamplege med skarpe Sværd og Spyd, var Asernes Glæde; under Asken Ygdrasil samledes de paa Thinge, og hvad der forresten bragte dem udenfor Asgaards Mure, var enten Kjærlighedseventyr eller Ledingsfærd mod Jetterne, deres Fjender fra Begyndelsen. Thor fremfor alle de Andre „sag sjælden stille, naar han hørte Rye om Jetter“; med Mjøltnir, sin tunge Hammer, vog han Hrungner og Midgaardsormen, gav Thrym med hans Thusser blodige Brudepenge i Freias Klæder, og skræmmede Udgaards koglenbe Drot, som kun Trolddomskunsterne mægtede at frelse. Saaledes levede Guderne i Himlen som deres Dyrkere paa Jorden; kun at Yduns Æbler bevarede dem en evig Ungdom.

Men Loke, Slangen, var midt iblandt dem. Tunge Anelser bespændte Frigga for Baldur, hendes elskede Søn, og hun blev ikke rolig i Sindet, for Alverdens Bætter, der kunde skade Baldur, havde svoret ham Fred. Nu havde da Aserne Intet at frygte for deres Yndling, og i overgiven Tryghed skød de selv tilmaals efter den, deres Baaben ikke turde saare. Da sneeg Loke sig til Hødur den Blinde, gav ham den ringe Mistelteen i Haand, og styrede hans Arm, saa Baldur sank fra Balhals Glæder til den blege Hel — og kom ikke tilbage. Vel bliver Loke bunden og piint; men Ufflydigheden er veget fra Asgaards Sale; blandt Menneffene spørges der kun om blodige Krige, om Frændemord, om Hoer og Meeneed; selv Elementerne er i Oprør, og tilsidst kommer den store Vinter med hylende Storme og Sneefog, som fordunkler Solen.

Da gryer det ad Verdens sidste Dag. De briste, alle Baand, der bandt Himlens og Jordens Kræfter, og Magterne storme sammen. Loke drager ud med Fenrisulven og Midgaardsormen, sit eget Kulb, med Flammeslyngeren Surtur og med hele Jetternes Angel; Odin med alle Aser og Einherier: de mødes og slaae

og falde, Hær imod Hær. Fenrisulven opsluger Odin; men Vidar hiin tause træder dens Underkæbe med Foden og spalter den Svælget. Surtur bliver Freies Banemand. Heimdal kæmper med Loke, til de begge falde; og saaledes Tyr med Helvedshunden Garm. Asathor rammer Midgaardsormen med sin Mjølneur; men selv raver han ni Skridt tilbage og styrter til Jorden. Da fare Asgrundens Luer om, ligesom Ravnene paa Val, og Bølgerne lege over Gubers og Jettens og Menneskers Grav. — Det er Ragnarok, Gudernes Thusmørke; men Morgenrøden kommer efter Thusmørket.

Jorden med Bjerg og Dal skyder nysødt op af Vandene, og hvor nys Maagen havde gynget sig paa Havets Rullinger, der bølge nu de rige Agre, upløiede og usaaede. Aserne vaagne til Live; Baldur er hos dem. Da kommer den Almægtige, Gudernes Gud, til de gjensødte Aser, og han forsamler alle Gode til sig i Gimle, at leve evigt i en salig Fred.

Dette er Grundtrækkene af Nordens Gudelære, saaledes som den gennem Eddaerne er os overleveret fra Hedenskabets sidste Tider. Jeg vilde blot gjenkalde i Erindringen hvad Enhver kender, om ikke andetstedsfra, saa dog fra Dhlenschlägers nordiske Digte og Nordens Guder.

Man har ofte nok hørt og sandet den Sætning, at enhver Mythologie, betragtet fra det ideelle Standpunct, udtaler et Indbegreb af Forestillinger, hvori een og den samme Grundanskuelse har levet og rørt sig fra først til sidst, ligesom Skaberen i sin Verden. Hvis Man imidlertid, som almindeligt er, vilde opfatte denne Sætning saaledes, at Man allevegne søgte et, om ikke fuldværent, saa dog fuldbaarent System, og derfor tog sig den

Frihed, selv at skabe de Organer eller de Ledemod, Man savnede, og, efter sine ufuldkomne Indsigter i Mythologiens Organisme, at amputere dem, hvis Forbindelse med det Hele Man ikke skønnede, da fik Man, for ikke at tale om de andre Mythologier, et tungt Arbejde i den nordiske. Thi allerede et opmærksomt Blik paa hine slygtige Dmrids vil overtyde os om, at den, hvad Hovedsagen angaaer, slutter sig om to affsondrede Puncter, hvis indbyrdes Sammenknytning Man har lettere ved at forudsætte, end selv at see og vise Andre. Paa den ene Side stod nemlig Guderne med Odin som Overgud i Valhal, — men bag Ragnarok stod Gudernes Gud i Gimle. Og jo nøiere vi udføre vor Tegning, des kjendeligere bliver Afstanden mellem disse Grundpuncter, des varfommere vil vi blive med at prøve Kræfter paa det, hvorpaa vi saa let enten kan vise deres Afmagt eller misbruge dem til en unaturlig Boldsamhed.

1. Guder ere Aserne og Vanerne i samme Forstand som alle andre Polytheismers Guddomme: de ere Guder, der fremtræde i menneskelige Former. Thi den absolute Aandelighed, Almagt, Alvidenhed og Ufuldkommenhed, disse Begreber ligge alle vegne udenfor Mythologien, saasandt de ligge over Menneskets Anskuelse. Vel træffe vi altsaa Guderne menneskelige i enhver Menneskeheds Mythologie: deres Skikkelse er Mandens eller Kvindens; deres Sind er aabent for alle jordiske Lidenskaber; deres Virkekraft og det gjensidige Forhold imellem dem følge væsentligt de samme Love, som betinge Menneskenes Idræt og Samfund. Men med alt det see vi ikke blot disse Væsners Magt og Biden bestandig trodse den menneskelige Endeligheds Skranke; men, deres Legemlighed uagtet, kan Rummet Baand ingenlunde binde deres Nærværelse til eet Sted i Universet, og, medens Mennesket fra Barn bliver til Mand, fra Mand til Elding i hundrede Led, er Gudernes Alder uforandret; thi en

uudtømmelig Livsfylde gennemstrømmer dem. Og saaledes er da deres Tilværelse dog ikke Menneskets, selv i dennes meest udviklede Grad; den er tvertimod overmenneskelig, hvorfor ogsaa de enkelte menneskelige Former, under hvilke den blev opfattet i de Troendes Forestilling og overleveret os i Mythologien, indvikle sig i evige Eensidigheder. Men just derved, at den for enhver Religion tilgrundliggende Idee om det Overmenneskelige, medens den søger sit Udtryk i den menneskelige Tilværelses Former, dog i disse aldrig kan finde det reent og fuldendt, derved røber den det Indhold, den forgjeves stræber at udtale, og løfter de mythiske Guder ud af Menneskenes Kreds.

Dette gjælder om enhver Mythologie, og naar vi nu vende Blikket til den nordiske, da see vi Guder saa guddommelige som Grækernes og de andre Folkeslags vare det. De havde Magt til at danne Verden og Blisdom til at ordne den — selv Solens, Maanens og Stjernernes Bane ¹⁾ —, Mennesket med Hand og

¹⁾ *Regin* i *Völuspá*, Commissionens Udgave, III. Bind, pag. 24—26; jfr. *Gylfeginning*, Rast's Udgave, pag. 9—10. Navnet *regin* forklarer *Vola* selv ved Synonymet: „de hellige Guder“; *Gylfeginning* henfører derfor ogsaa Verdens Anordning til *Odin* med hans 12 Raadgivere (R. II. pag. 14—15; hvor tilmed *Volas* Ord citeres). At *Vola* ikke tænker paa *Nornerne* eller nogen anden høiere Magt, følger allerede deraf, at hun har ladet *regin* handle (III. pag. 25 o. f. v.) længe før hun fremdrager *Nornerne* (f. pag. 32), og først efter *Ragnarok* nedstiger den højeste Gud til *regin*, som en ny Magt (f. pag. 55); ved *Asernes* Fødsel derimod og ved *Ragnarok* er der ikke Tale om *regin's* styrende Raadslagninger. Ordet *regin* forekommer desuden tit, og altid om Nordens Guder i Almindelighed; f. Ex. i *Grimmersmaal* (I. pag. 57) om *Aserne*, *Vafthrudersmaal* (f. pag. 23) om *Banerne*; *Vegtamsqviden* (f. pag. 236) *Hymersqviden* (f. pag. 122) og i selve Navnet *Ragna-Rok* (jfr. *Talemaaden*: *unz riúfaz regin* f. Ex. *Vafthr.* I. pag. 17, 1ste *Brynhildsqvide* II. pag. 203).

Blod skabte de af den livløse Asf, ²⁾ Yduns Ebler holdt deres Ungdom i Live, at de med usvækket Kraft kunde sørge for Menneskets Slægt og i Mytherne forherliges deres Gjerninger for Gudelivets store Maal. De elskede Menneskeslægten: derfor er den Guddoms-kraft, der lyser ud af deres Værk, ædel og rolig som Thors Hjertelag, efter de Idealer, hvortil Nordboerne formaaede at hæve sig.

Mod dem stod Jetterne, Mørkets Kæmper, hvis Diemed var, at knuse den Verdensharmonie, Aserne havde udviklet, og styrte Alt tilbage til et Chaos, lig hiint i Tidens Fødsel, da Gudsfjenden Surtur opvarmede Edderflodens Jisdriver til Liv i Ymer, deres Fader. Jettekraften var den dyriske Plumphed, Jettesindet Had til Guder og Mennesker ³⁾. Gudernes Kamp med dem fik vel aldrig Ende; thi Ufrugt har seige Rødder; men Asgaards Befæstning var mægtig nok til at trodse alle Jette-storme ⁴⁾; det var Thors Glæde, at gjæste dem i deres eget Land, og traf han dem, var han deres Mester ⁵⁾; Fenrisulven blev bunden midt i Asgaard med en Lænke, som den ikke kunde bryde ⁶⁾, og hvad Midgaardsormen angaaer, da laae den fjernt paa Havsens Bund ⁷⁾, og der ymtes endogsaa om, at Thor knuste Slangens Hoved, skjøndt ikke Alle vilde troe det ⁸⁾. Men uagtet der dog for den nordiske Forestilling neppe har været en Tid, da det hed om Aserne, hvad de græske Digtere sang om Olympgudernes og

²⁾ Odin, Hæner og Eder: Völusp. III. pag. 31—32, Gylfeg. pag. 10.

³⁾ Thor siger i Harbarðsangen (I. pag. 101): „hvis alle Jetter levede, var der nu ikke eet Menneske i Midgaard.“

⁴⁾ Om Hegnet, som Bjerggriser og Rimthurser ei kunde gjennembryde: Gylfeg. pag. 45.

⁵⁾ Hele Thryms Slægt knuste han: Thrymsqv. I. p. 197.

⁶⁾ Gylfeg. p. 34—36; Völ. III. p. 45.

⁷⁾ Gylfeg. p. 32; Völ. III. p. 47.

⁸⁾ Gylfeg. p. 63; ifr. Hymersqv. I. p. 133—134.

Heroernes uforstyrrede Fred efter Seiren over de fælleds Fjender, Forverdenens gigantiske Bolds mænd og Ketos Yngel af Uhyrer, uagtet Mythologien neppe var og neppe blev andet, end en kæmpende Dualisme, saa var det dog ligesuldt Guder, der herskede i Lysets Rige.

Dg at, fra Gothenes Indvandring i den mørke Oldtid ligetil Christendommens Indførelse, hele Norden, baade hvor Granen og Bøgen og Egen har hjemme, bygte dem Templer i de hellige Skove og Altre paa Høiene, bragte dem rige Dffergaver, bad til dem og stolede paa dem i Livets Dage, og haabede paa, endnu efter Døden at leve med dem, derom tale Fortidens Minder saa klart og saa ideligt, at Ingen kan tvivle derpaa.

2. Men disse Guder skulde forgaae. Ikke blot Baldur, Gudernes Glæde, blev helsaaret ved Lokes Rænker og maatte fare ned til Skyggeriget, medens Menneffer hver Dag kæmpede sig til Valhals Seiersal; men alle Guderne, de ungdomskraftige Guder, med Einherierne, deres stridsvante Gjæster⁹⁾, der, saait de fik Banesaar i Valhals Kampege, altid vaagnede op til nyt Liv, fordi Dødens Lænker eengang var brudte¹⁰⁾, disse Himlens Herrer, der trodsede Døden og Alderdommen, hiin Erkeengel blandt Dødens evige Morderengle, alle skulle de gaae under i Gudemørket. Der maatte skee Tegn og underlige Gjerninger; og de skete. For første Gang skulde de onde Magter fra Verdens modsatte Hjørner samle sig til een Krigshær, selv Helas sværdsfyede Dødninger skulde gribe til Vaaben¹¹⁾, Lokes Lænker og Fenrisulvens trolddomsmidige

⁹⁾ Vøl. III, p. 45; Grimnerem. I, p. 51; Gylfeg. p. 72.

¹⁰⁾ Vafthr. I, p. 24—25; Gylfeg. p. 44—45.

¹¹⁾ Gylfeg. p. 72 heliar sinnar; maafsee ogsaa Volas fiff-megir (Vøl. III, p. 48) er dem, der vaffes af Helheims fodbune Hane (Vøl. III, p. 45).

Baand ¹²⁾ skulde briste ved et Vidunder, og Midgaardsormens Giftpvælg faae Magt til at blæse Dødens Aande over Asathor ¹³⁾. Hvilken Kraftanspændelse for at nedstyrte Guderne af den nordiske Himmel!

Og dette var ikke en enkelt Mands ugubelige Griller eller et udtæret Folks drømmende Febersyn, fødte af Døden og til Døden, — saaledes som vi vel i andre Mythologier kan træffe flygtige Ytringer om Gudernes Undergang —; men ligesaa vor ældste Kilde, Völuspá, hvor Ragnarok er Grundtanken, alludere Mythebøgerne ¹⁴⁾ ideligt, og det ved ganske specielle Træk, til Sagnet om de høie Guds tilstundende Dødskamp; og den hele Mythe — om de onde Værker, om Menneskenes og Elementernes Oprør, om Gudernes ængstlige Forventning af Skæbnen og tilsidst om det frygtelige Møde paa Vigrids Slette, der blev Alverdens Balplads — hele den store Mythe stod alt for Volas Dine i saa rige Billeder, at de senere Bøger neppe har eet Træk at tilføie, men blot kan gjentage eller minde om, hvad Vola har spaaet. Ja, naar Man af den nordiske Mythologie, foruden Mytherne om Thors Bedrifter, endnu vilde borttage dem om Baldurs Død og om Ragnarok, blev der kun Lidt tilbage; i den Grad har Ideen om Gudernes Død gennemgrebet baade Folket og Sangerne.

Vel havde allerede Vola ¹⁵⁾ forjættet Guderne et Liv efter Døden; men det var neppe for Intet, at de sølte hiin bittre

¹²⁾ Völ. III, p. 45.

¹³⁾ Völ. III, p. 50—51.

¹⁴⁾ Vafthrudnerism. Grimmerism. Eggersgild. Ravnensangen, Veitamsqv. Hyndlas.

¹⁵⁾ Völ. III, 53—54.

Sjæleangst for deres Fremtid¹⁶⁾. Skulde deres Hjerter omsmeltes i Surturs Skjærsild til at skinne med Gimles milde Skjær, da flød Kampgudernes fordums Personlighed bort mellem Slakferne; men beholdt de det gamle Sind, da maatte de evigt savne et Liv efter deres Hjertes Attraae. Thi der skulde komme en Anden, en Fredens Gud, at tage Riget og Magten, og for ham skulde de gamle Konger bøie sig.

1. Vi har nu seet Aserne guddommelige — og dog for-gjængelige; vi gaae over til at betragte en anden Selvmodsigelse i den nordiske Mythologie. — Hine mythiske guddommelige Væsner skildres i deres samlede Kreds som de mange Smaakonger, der regjere jevnstides under eet Overhoved. Med forenede Kræfter havde de indrettet Verden til deres Kongerige, hvilket de nu bestyrede, hver i sit Lehn, medens Een af dem var Overkongen og Præsterne Folkets jordiske Ordførere: dermed var Statsforfatningen affluttet.

Som Zeus blandt Olympierne var Overguden i den græske Mythologie, saaledes var efter Eddaerne Odin det i den nordiske¹⁷⁾. Derfor berette de historiserende Sagn, at Odin var det

¹⁶⁾ See foruden Völuspa især Ravnegalbret, der just derved fortjener sit Navn „Fortalebigtet“, at det ligesom er en Introduction til Völuspas Thema. Imidlertid er det øiensynligt langt yngre end Völuspa.

¹⁷⁾ Dette erklærer Tacitus om Germanerne, naar han siger: „*deorum maxime Mercurium colunt*“ (Germ. c. 9); thi Samfærslens snilde, veltalende Guddom, Mercur, skal gjengive Nordens Odin, og blandt Ugedagenes frappant tilsvarende Navne, der udentvivl for Christendommens Udbredelse meddeeltes Norden fra Romerne, er ogsaa Onsdagen netop *dies Mercurii*. At Tacitus ikke mener, at Germanerne dyrkede romerske Guder, siger han selv næsten udtrykkeligt i det 43de Cap.: „*deos interpretatione Romana Castorem Pollucemque memorant: ea vis numini; nomen*

indvandrende Asafolks Hovding; derfor var han ogsaa i Mythologien, ligesom Zeus¹⁸⁾, Fader til de vigtigste af Guderne¹⁹⁾; før de andre store Aser vare til, adskilte han Verdens Grundelementer²⁰⁾, han hædredes som den Ypperste²¹⁾ blandt Aserne og havde Forsædet baade i deres Lag og deres Raad²²⁾.

Med ham deelte de mange andre Guder den faderlige Om-
sorg for Verden og hvad der rørte sig i den, hver efter sin eien-
dommelige Natur; medens naturligviis Odin, just fordi han var
Overgud, bestandig strøifer ind paa de Andres Enemærker²³⁾. —
Og Alt, hvortil Nordboen trængte: Mod i Brystet og Kraft i
Armen, naar han saae Fjenden under Vine, Kvindens Troskab
i Kjærlighed, vise Raad paa Talerens Læbe, Tonerne i Skjal-
dens Harpe og Sangen i hans Bryst, den rige Grøde paa Mar-

Aleis." — Saaledes bør man ogsaa opfatte Herodots Beretning
om fremmede Folkeslags Dyrkelse af græske Guder.

¹⁸⁾ Det ældste Beviis for Zeus's Supremat ligger vistnok i de græske
Theogonier, naar disse angive Muserne, Chariterne og Moirerne,
Athene, Apollo, Artemis, Hermes, Ares, Dionysos, Hebe og Ilithyia,
Alle som Zeus's Børn.

¹⁹⁾ Han nævnes som Fader til Aserne Thor, Baldur, Hødur, Bragi,
Heimdal, Tyr (Skalda R. II, p. 105), Vidar, Vale, Hermod, og
til mange Helte desuden.

²⁰⁾ Børs Sønner i Völuspá og Gylfeginning. I Skalda p. 94 Anm.
kaldes han Himlens Skaber.

²¹⁾ Grimm. I, p. 60: "Odin er den Fornemste blandt Aserne." Gylfeg.
p. 23: "Odin er den Ypperste og Ældste af Aserne: de Andre lyde
ham som Børnene deres Fader."

²²⁾ FGr. i Ravnegaldret: der er Odin Borten; han udsender Heim-
dal; Alt henvendes til ham og udgaaer fra ham. Ifr. Beg-
tamsqv. Beg.

²³⁾ FGr. Hyndlas. I, p. 315. Odin tillægges her Bragis, Njords
og Freirs Virksomhed tillige.

ferne, Medbør over Havet²⁴⁾, fort: Alt, hvad han her kunde attraae, og paa hiin Side Dødsbaalet en Lykksalighed efter hans Hjerter, — Alt havde Guderne Magt til at skjænke ham.

Saaledes havde da Gøtherne efter deres Trang, som Grækerne og de andre Oldtidens Folkeslag efter deres, en Polytheisme, der var dem nok, og det er alene disse Gunders Væsen, Virksomhed og Skjæbne, der udgjør Gjenstanden for den nordiske Mythologie. De slutte sig rundt om Odin i en fuldendt Kredss, hvor der ligesaa lidt var Rum som Trang til Flere.

2. Dog taler Edda om en Gud, der ikke vilde trænge sig med ind i Kredsen, men støde dem Alle ud og staae ene tilbage. Dvergud kan vi ikke kalde ham; thi i alle Mytherne er Odin Dverguden. Det hedder intetsteds, at der er et Væsen — høit ophøiet over Aserne og deres Overhoved —, der har skabt Verden og bestyrer den ved dem, som de tjenende Midlere for sin Villie, ja ikke engang om Nornerne, Skjæbnens Gudinder, høre vi nogensinde, at de har en høiere Styrrer, hvis Forsynsplaner de maae adlyde. Guderne handlede som de selv vilde: der var Ingen, der herskede over dem; deres Baldur døde og de stod maalsløse om hans Liigbaal, da Nannas Hjerter brast: der var Ingen, som sparede dem for den Hjerteforg og Ingen, som slukte den; med bankende Bryst gif Odin og hans Venner Ragnarok imøde: der var Ingen, som vilde hjælpe Guder meer, end Jetter: de maatte alle blegne paa Valen.

²⁴⁾ See fEx. om Odin og Njord Snorro Hak. Ud. Sag c. 8; om Freia Gylfeg. p. 28. Iøvrigt er det naturligt, at Forestillingerne om Gjenstanden for de enkelte Gunders Virksomhed saavel som om bennes Udstrækning vare forskjellige i de forskjellige Egne og Tider.

Først efter Thusmørket, naar Gimles Dørre var opladte, først da skulde han aabenbare sig, den store Gud, som Vola synger²⁵⁾:

„Da nedstiger hiin Mægtige til Herredømmet, hiin Stærke,
„som raader for Alt; han dommer og dysser Trætte; han
„giver hellige, ubrødelige Love.“

Næstefter Vola seer ogsaa Hyndla hans Tilkomst i den dæmrende Fremtid; thi efterat hun har mindet om Ragnarøks Varsler — et Sted, hvor alle Fortolkere hidtil har oversat, at „Regnens Døphør skal forventes“ istedetfor: at „Gudernes (Regins) Undergang skal forventes“ — og efterat hun har skildret den Mægtigste af Aserne²⁶⁾, føier hun til²⁷⁾:

„Da skal der komme en Anden, endnu mægtigere; men
„ham vover jeg ikke at nævne: kun Gaa skue længere frem
„end til Odins Møde med Ulven.“

Men foruden i Völuspá og Hyndlas Sang kan jeg intetsteds i den hele poetiske og prosaiske Edda finde Spor til hiin „Mægtigere end den Mægtigste“ i hans egen Skikkelse. — Saa svagt imidlertid Ideen om denne høieste eller rettere sagt eneste Gud er udviklet, saa umiskjendelig er den alligevel. Thi de, som troede, at deres Guder med al Guddommelighed dog selv skulde grue for Døden og blive dens ufrivillige Rov, maatte, forsaavidt deres Tanke og Følelse var vaagen, enten fortvivle eller troe paa et Væsen, der var Dødens og Livets Herre; og

²⁵⁾ Völ. III, p. 55.

²⁶⁾ Efter den almindelige Folketroe og efter den arnæmagnæanske Commissions Fortolkning af Ordene passer det bedst paa Odin; det forklares ogsaa om Thor.

²⁷⁾ Hyndlas. I, p. 342.

til Dverflod ere Volas og Hyndlas Spaadomsord her saa klare, at de ikke tillade Nogen at fornægte hans Tilværelse. Men paa den anden Side ere de saa uklare, at hans Personlighed slet ikke bliver os anskuelig. For nu at bøde derpaa, har Man villet give en velbekendt Skikkelse, kun en Smule formummet, bag de himmelske Straaler; Man undte Een af sine gamle mythiske Benner Thronen i Gimle.

At faare Surtur til Asernes Kronarving og det evige Himmeriges Konge²⁸⁾, var en lige saa dristig Idee, som at sætte Djævelen ind i Treenigheden²⁹⁾. Thi Surtur er: „den Sorte“ er Jetternes Ben³⁰⁾; han er med Loke og Helheims Skygger, med Fenrisulven og Verdensslangen Jetterens vigtigste³¹⁾ Forbundsven i Kampen mod Guderne og de salige Menneſker; han leder ikke Kampen som en høiere Styrrer, men han strider jevnfides mellem de andre enkelte Kæmper, idet han, som Ildfyrrsten, æſter Freir, Lysets milde Herre, til Dvekamp. Og hvorledes kunde Hyndle omtale Surtur, der netop var Kosmogoniens aller-

²⁸⁾ I en Variant i Gylfeg. p. 75 staaer der, at de Gode skal boe „i Gimle hos Surtur“. — Den samme Mening fremsætter Finn Magnusen i Forklaringen til Voluspá og Hyndlas. og i lex. mythol. og Dirckinck Holmsfeld (geistige Gehalt d. Mythen, p. 70 ff.), der i Surturs Rolle som den ældste Helt i Kosmogonien, finder en kulturhistorisk Beretning om Menneſkeslægten, nemlig, at der oprindelig var „ein Zustand des Lichts und der geistigen Wärme“.

²⁹⁾ En sammenlignende Mytholog, der vilde opvise den hellige Trefoldighed i den ægyptiske Gudelære, gjorde opmærksom paa den store Trehed: Isis, Osiris og Typhon; „thi Typhon det er Djævelen“. Dette er mere et klassisk Exempel paa comparativ Mythologie, end en Anekdote.

³⁰⁾ Skalda p. 209 anføres Surturs Navn blandt Jetternavnene.

³¹⁾ Derfor hedder det „Surturs Stevne med Aserne“. Vafthr. I, p. 10—11; Fafnersm. II, p. 174.

ældste Figur, som et Væsen, der først skulde træde op i den fjerne Fremtid, naar Odin droges med Fenrisulven? og hvorfor turde hun ikke nævne Surturs Navn, der dog hverken var Bala³²⁾ eller Vafthrudner³³⁾ eller den yngre Edda³⁴⁾ for vanhelligt, for ikke at sige for helligt?³⁵⁾

Andre mene, at Odin selv var den, som skulde komme³⁶⁾. Hyndla, der taler om Een, som først vil aabenbare sig ved eller efter Ragnarok, og der netop erklærer, at hun ikke tør nævne denne „Mægtigere“, i det samme Aandedræt, hun nævner Odin, kan Man paa ingen Maade forlige med denne Hypothese. Men hvorfor ogsaa Bala saa paafaldende skulde skille hans Aabenbarelse fra de andre Afsers, eller rettere sagt, efterat hun allerede har fortalt om hans Gjenfødsel, atter indføre ham som en Fremmed med mange nye Ophævelser, hvorledes han, hvis Afskraft var brudt, kunde stige forherliget op af Graven og hvorledes Odins Rige kunde blive et Gimle: Alt dette staaer ikke til at begribe. Imidlertid finder denne ubegribelige Sammenblanding af Odin

³²⁾ Bøt. III, p. 47. 49.

³³⁾ Vafthr. I, p. 10—11, 31—32. Fafner nævner det Fafnersm. II, p. 174.

³⁴⁾ Gylfeg. p. 5 og oftere.

³⁵⁾ Ravensangen I, p. 209—210 er lige saa vel en „mørk Tale“ for Fortolkerne, som den var det „for Dvergesyrsten og Afsene.“ Ifald „Usvideren“ — efter Grimm. (I, p. 57) og Brynhildqv. 1. (II, p. 200) Navnet paa den ene af Solhestene — her skulde være Surtur og forresten den almindelige Fortolkning rigtig, fik Stedet i al Fald den ganske særegne, saakaldte stoisk-buddhaistiske Mening, at Surtur tit skulde nedstyrte Verden og tit samle de Faldne.

³⁶⁾ Finn Magnusen i Commentaren til Völuspá fremsætter det som den anden Mulighed, næst efter, at det er Surtur. Begge Forklaringer forenes ved hans Theorie, at Odin er „den af Surtur emanerede Demiurg“ v. lex. mythol. s. v. Surtur.

og Gimles Gud allerede Medhold i den yngre Edda, der bruger Odins betydningsfulde Tilnavn, Alfader, til at betegne sin Dobbeltguddom, i hvilken Odin og den Høieste igrunder realisere den Umulighed, paa een Gang gjensidig at opsluge hinanden.

Denne Sætning, at der ved Navnet Alfader altid tænkes paa Odin, er af høieste Betydning, naar vi vil anskue vore Fædres Forestilling om en Gud, høiere end de forgjængelige, saaledes som den rørte sig i dem, før den blev forvirret og ukjendelig i de sildigste Tider. Det var i Kraft af den Sætning at jeg ovenfor meente, at vi kun hos Vola og Hyndla finde uforfalsket hvad vi her spørge efter. Men alle de af Nordens Mythologer — baade danske, svenske og tyske — som erkjendte hiin Gimles Gud for at være et Væsen for sig, alle disse har hidtil bestandig kaldt ham Alfader. Derfor vil der fordres Beviis for den Paaastand, at Alfader = Navnet, saait det forekommer i Mythebøgerne, er et af Asa = Odins Tilnavne, eller i al Fald Navnet paa hiint mærkværdige Dobbeltvæsen, der staaer over sig selv og ender — eller begynder — med, at overleve sig.

Den poetiske Edda nævner „Alfader“ paa tre Steder: i Grimnersmaal 46³⁷⁾ udtrykkeligt blandt Odins Tilnavne; i Ravnegaldret 1³⁸⁾ blot med de Ord: „Alfader handler“, og i 1ste Qvad om Helge Hundingsbane 35³⁹⁾ som Valkyriers og Einheriers Herre, det er: som Odin. Derimod taler den prosaiske Edda langt tiere om ham; men ikke dunklere. Først og frem-

³⁷⁾ I, p. 62.

³⁸⁾ I, p. 205. I Ravneg. er Odin just heelt igjennem *primus motor*. Han nævnes her, som oftere (se. Havamaal III, p. 142: *Proptatyr*) adskilt fra de andre Aser, fordi han, hvad vi før saae, er Overguden.

³⁹⁾ II, p. 75.

mest hedder det reent ud, at „Alfader“ er eet af Ddins 12 Navne⁴⁰⁾ og tillægges ham fordi han er Fader til Guder og Menneſker⁴¹⁾; „Alfader“ var hos Rimthurserne, førend han ſkabte Verden⁴²⁾; „Alfader“ ſatte ſit ene Die i Pant hos Mimer⁴³⁾; i „Ddins“ Valaſſjalf ſtaaer det Lydſkjalf, hvorfra „Alfader“ ſeer ud over Verden⁴⁴⁾, og „Alfader“ er med Frigga Egteſkabs-gud⁴⁵⁾. Og flere Gange udfiger den yngre Edda det ſelvſamme paa eet Sted om „Alfader“, paa et andet om Aſa-Ddin: at han er den ældſte og fornemſte af Guderne⁴⁶⁾, at han ſmeddede Him-mel og Jord og gav Menneſket Aand⁴⁷⁾, at han ſatte Dag og Nat paa Himlen⁴⁸⁾ oſv. — Denne Alfader-Ddin er det nu, ſom „lever gjennem alle Aldre og beherſker hele ſit Rige og raader for Alt baade Stort og Smaat“⁴⁹⁾ — en Doro-logie, der har klin-get for Mange ſom om den catholiſke Reſerent havde laant den ud af ſin egen Catechiſmus⁵⁰⁾ —; ham er det endelig, ſom

⁴⁰⁾ Gylſeg. p. 3. Skalda p. 94.

⁴¹⁾ Gylſeg. p. 11. 24. Paa ſamme Maade kaldes Zeus hos Homer πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε. Ovenfor er det viiſt, hvorledes Ddin alt i naturlig Forſtand kunde kaldes Menneſkers og Guderſ Fader.

⁴²⁾ Gylſeg. p. 4. Eigeſom Kroniderne udgaae fra Titanerne, ſaaledes udgaae baade Guderne og Nornerne (Vaſthr. I, p. 30 iſr. Bøl. III, p. 27) fra Rimthurserne, der var den ældſte Slægt.

⁴³⁾ Gylſeg. p. 17.

⁴⁴⁾ ſ. p. 21.

⁴⁵⁾ ſ. p. 37.

⁴⁶⁾ Gylſeg. p. 3 om Alfader, p. 23 om Ddin.

⁴⁷⁾ ſ. p. 4 om Alfader, p. 10 om Aſerne.

⁴⁸⁾ ſ. p. 11 om Alfader, p. 10 om Aſerne.

⁴⁹⁾ ſ. p. 3—4.

⁵⁰⁾ Det er intereſſant, allerede i den poetiſke Edda, i Solſangen, at ſee vore Forfædres Udødelighedſhaab halv omvendt til den catholiſke Religion, men, ſom alle Hedninger, der fik Daabens Vand over de graae Haar, endnu halv forſtoffet i det Gamle.

skal „samle de Dydige til Gimle og styrte de Onde til Niflheim“⁵¹⁾. Derimod har Man⁵²⁾ ingen Grund havt til at tænke paa den Høieste, hvor det hedder i Gylfeginning⁵³⁾, at Elivaa-gas optøende Jisflager fik Liv „ved dens Kraft, som udsendte Heden“; thi der menes øiensynligt Surtur.

Alf alt dette følger, at vi ved Gylfeginnings „Alfader“ vel kan høre Nyt om Odin, og fremfor Alt bekræftes i, at Odin, som kunde saa høit ophøies, gjaldt for Overguden blandt Asgaard's Guder; men det er meer end indlysende, at den, som med Vola og med Sandheden vil skjelne mellem Asaodin og Enevoldsherren i Gimle, ikke kan lære at kiende den Sidstes Væsen der, hvor der tales om den Førstes, altsaa ikke af den yngre Edda. Og hvad Alfader-Navnet angaaer, da er det vel ingen Umulighed, at det er brugt om den Allerhøieste, før han omskabtes til Odins Lignelse, og Man kunde ønske, at have saa venligt et Navn at nævne ham med; men naar vi ikke vil træde den Rettighed under Fødder, som Edda ikke mindre end alle Andre har havt til selv at opnævne sine egne, naar vi desuden til vor egen Lær-ønske at undgaae en evig Forvirring, maae vi forkaste det. For imidlertid at fries for, bestandig at omskrive hiin Gimles allerhelligste Gud ved hans Prædicater, vil vi, da Hyndla ikke tør nævne os hans rette Navn, herefter kalde ham „Fimbultyr“; et gammelisländsk Ord, der oversættes: den store Gud, og som Vola bruger, sandsynligviis just om ham⁵⁴⁾.

⁵¹⁾ Gylfeg. p. 4.

⁵²⁾ Geijer Sveas Hæfder I, p. 341; Mone Gesch. des Heidenth. im nördl. Eur. p. 315—316.

⁵³⁾ Gylfeg. p. 6.

⁵⁴⁾ Ellers maa Man forstaae det om Odin. Man bemærke, at Fimbultyr intetsteds nævnes blandt Odins Navne, der ofte opregnes, skjøndt rigtignok aldrig aldeles fuldstændigt.

Hun spaaer nemlig⁵⁵⁾, at Aserne efter deres Opstandelse fra de Døde vil „ihukomme Gimbultræs gamle Runer“; og deraf skulde Man da slutte, at Odin og Aserne havde kjendt til deres Overmand, før Døden lærte dem at kjende deres egen Banmagt. Men forresten — forat gjentage hvad vi begyndte med — at Gimbultr gav Materien Liv⁵⁶⁾, at han var Overgud og Verdens Bestyrer gennem sine Guder, at Nørnerne vare hans Tjenere⁵⁷⁾, og hvad Andet Man har bebyrdet eller hædret ham med, derom har ingen af alle de snaksomme Mythebøger eet eneste Ord at berette, og mange af deres Fortællinger forsikre os taust, at han ikke var Overgud for Aserne, mens de havde Verden at styre. — Vi veed altsaa — om Alfader lidt mere, end Alt det, vi veed om Odin — men om Gimbultr kun, at han, naar Verden var vaagnet til nyt Liv, skulde sætte sig paa Gudernes Domstol og herske evigt i Gimle. Saa dæmrende svagt bryder Monotheismen sig gennem den nordiske Mythologie; men dens matte Skjær er usornægteligt.

1. En ny Dobbeltthed, en ny Selvmodsigelse i Nordens mythiske Theologie, frembyder sig for os, naar vi betragte, hvad Mythologien sætter som Jordelivets Opgave, og hvad den altsaa forjætter som den forklarede Tilstand i det andet Liv. — Raadspørge vi vor Histories ældste Sagn, da høre vi hverken om dybsindige Grublere eller vindskibelige Algerdyrkere eller driftige Handelsmænd, men om Helte, hvis Lyst og Evne det var, at hævde Fødelandets Ære, naar det gjaldt derhjemme, men som i Fredstider, forat stille deres Længsel, maatte ud, at vinde sig

⁵⁵⁾ Bø. III, p. 52.

⁵⁶⁾ Geijer og Mølle v. s. not. 52. Heiberg (nordiske Myth.) lader det høieste Væsen skabe Koen Odhumle.

⁵⁷⁾ Grundtv. Nord. Myth. 2den Udg. p. 265 og oftere.

Skrammer og Bytte paa fremmede Kyfter; thi Skrammerne var dem ufortabelige Manddomsmærker og Krigsbyttet fulgte dem gjennem Kæmpehøiene til Valhal i evigt Eie⁵⁸⁾. Saaledes var Kampen deres Dagværk, og det fælleds Valgsprog var som Germanernes hos Tacitus⁵⁹⁾, at det er Trællesind, at købe med Sveed, hvad Blod kan betale.

See vi fra Jorden til Himlen, da var Nordens Guder, der selv laae i evig Feide med Jetternes Hære, af Alt meest oplagte til at give Mod og Kraft og Lykke i Striden⁶⁰⁾. Fordi Thor, den gamle Tordengud, fremfor de andre Aser sølte sig Herre i Kampens Torden, derfor synes han ofte at være den Gud, Nordboerne meest elskede⁶¹⁾ og meest forherligede, hvor de saae hans Aabenbarelsen⁶²⁾, og herved bliver det os først begribeligt, at vi ikke blot kjende flere og rigere Myther om hans Bedrifter, end om alle de Andres tilhøbe, men endnu høre mangfoldig flere nævne, end dem, vi kjende⁶³⁾. De øvrige Guder,

⁵⁸⁾ Snorro Ynglinges. c. 8.

⁵⁹⁾ German. c. 11: *pigrum et iners videtur, sudore acquirere quod possis sanguine parare.*

⁶⁰⁾ Foruden Mercurius (=: Odin) nævner Tacitus (German. c. 9) netop kun Hercules (jfr. ib. c. 3) og Mars som Germanernes fælleds mandlige Guder.

⁶¹⁾ I Norge fremtræder han tit som Hovedgud f. Ex. Snorro Oluf hell. Saga c. 118—119; i Gylfeg. p. 25 kaldes Thor den Fornemste næst Odin.

⁶²⁾ Han kaldes Midgaard's Børge (Vøl. III, p. 50) og Folkenes Frelser (Hymersqv. I, p. 132 jfr. ib. p. 126), fordi han bestrider Mennekehedens Fjender, Jetterne. Jfr. Harbards. I, p. 101: „der vilde ikke være eet Menneffe i Midgaard, hvis alle Jetter levede.“

⁶³⁾ F. Ex. i Harbards. I, p. 101, 104, 107. Skalda p. 102—103; jfr. Gylfeg. p. 26.

selv Baldur⁶⁴⁾ og Vanen Freir⁶⁵⁾, forstod ogsaa til Mesterskab at føre deres Vaaben, og Himmelboernes Glæde over Kampen var det, der gav dem det fælleds Navn Seirguder⁶⁶⁾. Ddin endelig var fremfor alt Andet Seirfaderen⁶⁷⁾: derfor tømtes ved Dffergilberne først Ddins Skaal for Seir og Krigsvælde⁶⁸⁾; i Upsals Tempel stod hans Billed som en væbnet Kriger⁶⁹⁾; de jevnligste af Ddins Tilnavne, der er tagne af hans Virksomhed, prise ham som Gud for vise Planer⁷⁰⁾ og Lykke i Strid⁷¹⁾, og „Ddins Møer“⁷²⁾ var Kjendingsnavnet for hine vidtberømte Søstre, Valkyrierne, der reed i flammende Nordlys til Valpladsen⁷³⁾ og kaarede Heltene til Seir eller Død.

Vi saae altsaa Gudernes Grundretning, og deraf kan vi altsaa slutte os til det Liv, Menneskene ventede at føre, naar Døden bragte dem til det umiddelbare Samfund med hine; vi saae Nordboernes Ideal for deres egen jordiske Tilværelse, og dermed tillige deres Ideal for Menneskets tilkommende Lykkesalighed. Thi enhver Mythologie, der forjætter en levende, kraftig Til-

⁶⁴⁾ Ægersg. I, p. 161—162.

⁶⁵⁾ Skirners Reise I, p. 73.

⁶⁶⁾ Nordens Guder kaldes jevnlig baade Seirguder (Bøl. III, p. 45; Ravneg. I, p. 213) og Valguder (Bøl. III, p. 49).

⁶⁷⁾ Grimm. I, p. 62; Ægersg. I, p. 176; Bøl. III, p. 49.

⁶⁸⁾ Snorro Hæl. Adelft. S. c. 8.

⁶⁹⁾ Adam. Bremens. hist. eccl. c. 233. „Wodan bella regit”; „Wodanem sculpunt armatum, sicut nostri Martem sculpere solent.”

⁷⁰⁾ Han lærer f. Ex. sine Yndlinger Rilefylkningen.

⁷¹⁾ Allerede i Bøl. kaldes han Valfader, Hærfader, Herian og Seirfader.

⁷²⁾ I Bøl. III, p. 38: Naunnor Herians.

⁷³⁾ Helge Hund. 1 (II, p. 63—64); Straalerne stode ud fra deres Spyd.

værelse efter Døden⁷⁴⁾, sætter det næste Liv som en Fortsættelse af det idealske Jordeliv, kun uafbrudt og ikke hæmmet af jordisk Svaghed eller Slethed. Grønlænderen ventede at finde sin Kajak, som han forlod, og Muselmanen deilige Houris til sit Harem i Paradiis; Middelalderens halvhedenske Mythologie lovede Ridderne et Avalun med en Rosenflor af Damer, medens Munkene beredte sig paa, i Engle- og Helgen-Chor at gjennemtone Himmerig med munkelatiniske Psalmer til Ære for Jomfru Maria; og den hedenske Nordboe haabede ligesaa vel som de Andre, bag Graven at fortsætte det Liv, der begejstrede ham paa Jorden.

Dette var just Valhals Idee. Det er Eddas og Sagaernes eenstemmige Lære, at den Kæmpe, der faldt ærligt for Fjendehaand⁷⁵⁾, var Einherie, blev af Valkyrierne hentet op til Gladhjem, modtaget des herligere, jo ædlere hans Slægt og jo navnkundigere hans Bedrifter havde været⁷⁶⁾, og bænket i Valhal blandt Guder og Einherier. Medens Valfaders Gæster gjorde sig Tiden kort, rakte Valkyrierne dem Guldhornene med den brune Mjød⁷⁷⁾ og Sæhrimmer⁷⁸⁾ var Galt for, at mætte dem

⁷⁴⁾ Det er mærkeligt, hvorledes efter Grækernes Forestilling Individets jordiske Liv skulde slaae sin Skygge i den daadløse Underverden, saaat Achilles var Dødningernes Høvding og Minos deres Dommer og Orion endnu jagede i det underjordiske Bjergkrat (*Odyss.* I. XI, v. 484. 568. 572). Selv de saakaldte Helvedsstraffe hos Hades bestaae i en evig Tvang til ligesom selv at symbolisere sin fædlose Higen i Livet.

⁷⁵⁾ *Grimm.* I, p. 43.

⁷⁶⁾ *Eriksmaal* skildrer, hvorledes Valhals Bænke og Bægre flures til Høitid, alle Einherier reise sig, og Sigmund og Sinfjotle gaae Erik Blodøxe imøde med Velkomsthilsen, „fordi han gjennemvandrede Verden vide med Sværdet dryppende af Blod.“

⁷⁷⁾ *Ravnes.* I, p. 224. *Eriksmaal.*

⁷⁸⁾ *Grimm.* I, p. 48; *Ravnes.* I, p. 224.

alle. Seirsalen, der hvælvede sig over dem, havde Skjolde til Lag og ranke Spyd til Bægge⁷⁹⁾; Sværdenes Blink maatte tjene for Kjærter⁸⁰⁾. Og derinde var Rum til alle sværdslagte Helte fra den første Kamp i Verden til den sidste; thi blot af Dørre havde Balhal 540, hver saa breed, at Hundrede kunde gaae jevnfides ad den⁸¹⁾. — Strax udenfor Borgen laae den eviggrønne Bang, hvor Einherierne samlede sig hver Dag i Morgengrye, for Hær mod Hær at prøve Styrke og Baabenlist i blodige Lege⁸²⁾. I Heltens Haand hviler ikke Sværdet før i Seirens eller Dødens Hvile. Men naar Einherierne fik Banesaar, stod de op, friske som før — thi Døden havde de overstaaet —, og Gjenderne gik Arm i Arm fra Kamppladsen til den skjoldtakte Gildeshal⁸³⁾. — Qvinderne havde Udødelighed hos Freia og Gefion⁸⁴⁾; deres Salighed maatte have en ganske anden Character; men hvis Forestillingerne derom ogsaa har været bestemte, os bliver den ikke beskrevet. Ofte besynges derimod Mændenes Salighed ved det muntre Lag om Odins Bord og Bøddelposten paa Liv og Død i det Land, hvor Hanens blodige

⁷⁹⁾ Grimm. I, p. 44.

⁸⁰⁾ Bragar. p. 79; Skalda p. 129.

⁸¹⁾ Grimm. I, p. 51.

⁸²⁾ Hadding saae baade den vintergrønne Eng og Einheriernes Kamp derude (Saxo 1ste Bog).

⁸³⁾ Vasthr. I, p. 24—25; Gylfeg. p. 44—45.

⁸⁴⁾ Freia s. Egidis Saga 80; Gefion tilhøre de, som døde ugifte: s. Gylfeg. p. 36. At Thor har Trællene til Gæst, mens Odin har Jarlerne, høre vi af Spotteren Harbard (Harbardsf. I, p. 102); maaskee er denne Troe en Ruin fra Finnernes Gudelære (Geijer Håfder I, p. 242 Anm. Petersen Sagnhist. I, p. 64). For de gothiske Herskere, og alene deres Mythologie har vi, var Trællene Trældyr, og der har neppe været nogen Original-Mytke om deres Fremtid, meer end om Hestes og Hundes.

Hoved goel til Hadding bag Muren, at det var de Levendes Land⁸⁵⁾.

Mærkværdigt er det, at Valhalsmythen forjætter alle dem, der faldt i Striden, det Samliv med de salige Guder, hvilket Grækerne alene satte som Seiersprisen for den gudbaarne Heracles, da han havde stridt sig gjennem Livet med meer end Guddomskraft. Heracles er Grækernes Einherie: deres andre Døde kom til Hel. De havde paa Jorden deres rige, skjønne, græske Liv at leve, under de lykkelige og fordomsfrie Guder; men Døden førte dem gjennem Gravens Port dybt ned til Hades's Rige, som Styx og Lethe gjennemrisler med sukkende, søvndyssende Bølger, og der høre vi selv Achilles klage, at han hellere vilde tjene som Dagelønner hos den fattigste paa Jorden, end være Kongen blandt alle de Døde⁸⁶⁾. Derfor nænnede ikke engang Tragedien hos Grækerne at ende med Heltens Død, medens det nordiske Drama, hvis det havde udviklet sig, kunde sønderknuse enhver Jordelivets eensidige Stræben, og dog, blot ved

⁸⁵⁾ Lucan. Pharsal. I, 452 siger om Druidernes Lære: „hos dem er Underverden ikke taus og bleeg; Livskraften forgaaer ikke; Døden er kun Midtpunctet i det lange Liv.“ Jfr. Ossian (Gath=Loda 1ste Sang og Dina Morus) om dem, der, Dødsfjender i Livet, efter Døden færdes som Benner i Heltens Bolig og udstrække Taagearmene — thi hos Ossian er Alt taaget som Bretlands Himmelfrøg — efter Cruth=Lodas klingende Bøger. Altsaa har Celterne havt de samme Ideer, som Gotheerne.

⁸⁶⁾ Homer Odyss. XI, 488—490. Senere læse vi trøsteligere Forestillinger paa Sarkophager (s. Dtfried Müllers Archæol. p. 539, jfr. Hes. erga v. 165 sqq. μακάρων νῆσοι). — Paa den anden Side høre vi i Norden, skjøndt sjældn, om Aandernes halsovende Færstel ved Gravhøien: maaskee Levninger af ældre Forestillinger, der kunde bevares, forsaavidt Folketroens Sætninger ikke havde nogen Dogmatik, der kunde gøre dem udelukkende.

med Sværdet at overfjære Livstraaden, opløse Fortvivlelse i Seiershaab⁸⁷⁾; det kunde endog, før Dækket faldt, have flyttet Heltene til Valhal og forherliget dem iblandt de salige Guder.

I Norden aabnede Skyggeriget⁸⁸⁾, da det stod i Mod-
sætning til Valhal, sig kun for dem, der kampsfyge henviisnede
af Hælsot og Alderdom. Hela, Lokes Datter, frostblaa og sku-
lende, var deres Dronning, og hos hende skjælvede de Feiges
Skygger efter Døden som de havde skjælvnet for den. Hvor der
er et Skyggerige, finder Man det som oftest udmalet med de
blege Farver fra Dødningehvilen i Gravens Skjød. Saaledes
hos Hel. Hendes Sal var mørk og qualm som Graven; der,
i den rummelige Grav, sad Skyggerne flamme, tause, blodløse,
som halvvaagne Liig. Hunger heed deres Fod, Sult deres Kniv
og Sygeleie deres Løibænk⁸⁹⁾. Det var et glædeløst Døds-
liv, de førte; saa modsat Livet i Valhal, som Hel var modsat
Asathor.

2. Disse Forestillinger om Gudernes Grundretning og om
Udødeligheden i Valhal og Helheim, udsprang af Nordboernes
eiendommelige Livsanskuelse, hvori Manddom og Feighed var Ver-
dens Poler. Men hine Ideer om Ragnarok, Gudernes Thus-
mærke, og Gimbulthr, deres overmægtige Efterfølger, var heller
ikke ørkesløse. Derfor lærer den nordiske Mythologie, at, naar
Livet i Valhal og i Helheim var tilende⁹⁰⁾, naar Valhals Guder

⁸⁷⁾ Eriksmaal: Erik gik seirløs af Livet; men hans blodige Manddom
førte ham til Valhal, hvor Odin længtes efter ham.

⁸⁸⁾ Niflheim er egentlig Taagehjemmet (jfr. Nebel, nebula, νεφέλη)
og kan betegne Helheim, men betegner det ikke udelukkende. Hos
Dælian (Gathmor) snige de Feiges Skygger sig om i Mosetaagen,
evig daadløse.

⁸⁹⁾ Gylfeg. p. 32—33.

⁹⁰⁾ Vafthr. I, p. 23 og p. 27.

og Helte⁹¹⁾ var hensunkne med Jetter og Helboer i det altomkængende Thusmørke, da skulde det dages for en ny Udødelighed, hvor Solen aldrig skulde dale fra Livets Land. Kæmperne havde kæmpet den sidste store Kamp. Dens Bærk var det, at fælde dem Alle. Nu for første Gang skulde disse, der faldt paa Valpladsen, ikke sove den korte Søvn i Dødens Arme, for strax at gjenopvaagne i en ny Val-Hal: i Asernes Hal var nu Skjoldtaget nedstyrtet, Væggenes Spydstager var splintrede i Striden og opbrændte i Verdens Brand. Nu „straalede det guldtakte Gimle, klarere end Solen, og der skulde de dydige, ordholdne Mennesker glæde sig evigt i Fredens Salighed under den ene Almægtiges retfærdige Kongespjir⁹²⁾. — Men Midhøg, den spragtede Slange, sank i Afsgrunden med Lig under Binge⁹³⁾“, sank til Ligkysten, „Nastrond⁹⁴⁾, fjernt fra Solen, hvor Mand-

⁹¹⁾ Grimm. I, p. 51; Gylfeg. p. 72. Ifr. Bøl. om Valhals Hane: III, p. 45.

⁹²⁾ Bøl. III, p. 54. Ifr. Gylfeg. p. 75, hvor der forresten, foruden Gimle, endnu forjættes de bedre Aander et Par andre, mere oldnordisk sandselige, Himmeriger.

⁹³⁾ Bøl. III, p. 55—56.

⁹⁴⁾ Vel beskrives Nastrond i Haandskrifterne af Bøluspa allerede før der har været Tale om Ragnarok; men Versenes Anordning er, som bekjendt, ikke paalidelig og ikke engang eenstemmig. Den yngre Edda, der ganske har sluttet sig til Bøla, beskriver Nastrond næstved Gimle, og begge som Boliger efter Ragnarok (Gylfeg. p. 75); og Vafthrudner synes ogsaa at stille Straffedommen i Hel før Ragnarok fra den i Niflhel efter det; thi i Vafthrudnersmaal (I, p. 27) hedder det, at de Afdøde drage fra Hel til Niflhel, og at det just er ved Ragnaroks Tider at de skulde foretage denne Udvandring, synes at følge deraf, at der baade i de foregaaende og de efterfølgende Gaader altid tales om den nye Orden efter Aodelæggelsen. (Saaledes synes ogsaa Vafthr.'s Ord at opfattes i Gylfeg. p. 4.)

drabere, Meenedere og Hoerkarle, i den Sal, der er hvælvet af Snogenes Krumninger, skulde vade i rivende Edderstrømme og blodfuges af Midhøg og slides af graadige Ulvetænder⁹⁵). — Thi den personlige Evighed ventede ethvert Menneske, de Onde som de Gode⁹⁶).

Her er den da brudt, den uoverstigelige Muur, der satte Skilsmisse mellem Krigslivets Venner og Fjender; Valhal og Helheim er sunkne i Gruus med det Liv, der bygte og befolkede dem ifølge hiin den oldnordiske Livserfarings Tvebeling af Menneskeheden i Kæmper og Uslinger. Paa Valhals Grund staaer nu det gyldne Gimle; det er ikke Kampens Borg, men den evige Freds, og salige er ikke de, som faldt med Mordersværdet i Haanden, men de Gode, der levede rene af Hjerter og Haand og Læber. Dgsaa Underverdens Skygger har forladt deres tause Bolig, og i Jumbulthys nyfødte Verden er der intet Helheim mere som hiint, hvis gufne Dronning efter Asalivets ukraenkkelige Love havde Ret til at kræve en Baldurs Aand — og Alles, der, som han, gik vaabenløse fra Livet — og havde Magt til at fængsle den Livsaligste af Guderne, skjøndt ikke blot Frigga og Freia, den taaremilde Disa, men alle de høie Guder, ja hele Skabningens Vætter — kun ikke Loke i Loks Hverham — græd i Chor forat græde Baldur tilbage. Nu er Helas Ret forbrudt og i Nastrond saae vi kun Qualerne beredte for dem, hvis Liv var Nibdingsfærd, for dem, der myrdede som Morderulve og skjændede Egtesengen og brød deres Eed.

Disse Ideer, der i Livet skille mellem Onde og Gode og betinge Udødelighedens Tilstand ved det moralske Menneskeværd, disse Sædelighedens Ideer staae værdige ved Siden af Monotheis-

⁹⁵) Bøt. III, p. 42—43; Gylfeg. p. 75.

⁹⁶) Gylfeg. p. 75.

mens Idee; thi de tilhøre en ophøiet, universel Livsanskuelse ligesom den. Men desværre har de heller ikke mere at betyde i Mythologien og er ikke mere levende udmalte, end Fimbulthyr's Guddom. Ligesom i den christne Kunst Digterne og Malerne altid har havt lettere ved at fængsle vort Blik til de Jordsmittes characterfulde Skikkelser imellem de maleriske, røde Luer, der lysne i Helvedes Mørke, end til Idealerne i det solklare Himmerig, saaledes er Nastrond virkelig tegnet med kraftige Træk. Men i Gimle er der dødt mod i Valhall. Thi den nordiske Phantasie, der nu maatte slippe Mjødhornet og ende Kamplegen, bliver taus, saa at vi kun høre Helligdagsord om Fred og Lys og Retfærdighed, og Fredens Rige hviler farvetomt og prosaisk, som Landskabet i en Sommermiddag.

Til dette Liv skulde ogsaa Guderne opvaagne. Men det bliver et Spørgsmaal, og det et vigtigt Spørgsmaal: hvor mange af dem? — Vola, vor Prophetinde, navngiver, hvor hun spaaer om Asernes Oplivelse, alene Baldur, Hødur og Hænir⁹⁷⁾; Vafthrudner derimod nævner Vidar og Vale samt Mode og Magne som dem, der skulde overleve Surturs Brand⁹⁸⁾. Nu er man tilbøielig til, at ende den Strid, hvori Vola og Vafthrudner aabenbart vilde være stædte, dersom de begge havde til Agt at berette os det udelukkende Antal, paa den simpleste Maade: ved uden videre at give begge Parterne Ret og summere op. Og ifald en Wildfarelse opnaaede Sandheds Rettigheder lovligt ved Hævd efter sin Velde, da skulde Ingen vove at underkjennde denne Dom i Sagen; thi den har virkelig en mangehundreaarig Auctoritet for sig — den samme som Forblandingen af Odin med Fimbulthyr havde — nemlig den yngre

⁹⁷⁾ Vøl. III. p. 53—54.

⁹⁸⁾ Vafthr. I. p. 32.

Edda⁹⁹⁾. Men Striden mellem Bola og Vafthrudner beroer paa en Misforstaaelse, der fra Bolas Side falder bort, saasnart Man kun bemærker, at Bola, hvor hun navngiver hine 3 Aser, flet ikke vil opregne, hvem der vaagne af den fælleds Ragnaroks-død, men tvertimod alene dem, der først ved Gjenfødselen kom i Samfund med Aserne, fra hvem de længe havde været fjernede: Baldur havde Hødur forlængesiden sendt fra Asgaard til Helheim, Hødur selv maatte følge ham efter for Blodhævneren Bales Haand¹⁰⁰⁾ og Hæner havde i umindelige Tider været Asernes Gidsel i Banehjem¹⁰¹⁾. Hvad Vafthrudners Bidnesbyrd angaaer, da vilde allerede det være paafaldende, om de ubetydeligste af alle Aserne, som hine 4 just er, skulde repræsentere hele Gudeflægten som dens Universalarvinger. Men af selve Ordene er det ogsaa indlysende, at Vafthrudner, rigtignok ikke saa ganske i Overensstemmelse med Bolas Spaadom om den altopslugende Syndflod baade af Bølger og Flamme, blot vil fortælle os, at ikke alene Lif og Lifthrafer skulde opholdes og Solens Datter overleve sin

⁹⁹⁾ Gylfeg. p. 76, hvor Gangler, paa Spørgsmaalet, om der ogsaa leve Guder efter Ragnarok, faaer til Svar, at Vidar og Vale er i Live, at Mode og Magne og Hødur og Baldur komme til dem, og at disse tale om Fortiden og finde Guldtavlene i Græsset. Mone (Gesch. des Heidenth. p. 476) allegoriserer over, at netop disse 6 skulde gjenfødes; Grundtvig og Geijer gaae ikke udenfor Eddas Ord. Finn Magnussen derimod antager, at alle Aser opvaagne. Den Gissning, at de unævnte Aseres Navne skulde være udfaldne af Voluspa, vil blive overflødig, naar vi see Grunden til, at netop de 3 nævntes.

¹⁰⁰⁾ F. Ex. Vøl. III. p. 40; de samme Ord Begtamsqv. I. p. 244—245.

¹⁰¹⁾ Gylfeg. p. 27. Snorro Ynglingesaga c. 4. Ligesom nu ved Fornylsen Hænir kommer tilbage til Asgaard, saaledes kommer Njord, Banernes Gidsel hos Aserne, ogsaa hjem til sine Frænder: Vafthr. I. p. 23.

Moder, som Fenris sluger ¹⁰²⁾, men ogsaa Smaaguderne Vidar med Vale og Mode med Magne, hvis Fald i Gudeskampen heller intetsteds udtrykkelig er nævnet, skulde overstaae Surturs Brand for at blodhævne deres Frænder ¹⁰³⁾, saa at de ikke som de andre Aser — hvis Basthrudner har tænkt over Gudernes almindelige Gjenfødelse ¹⁰⁴⁾ — behøvede at oplives fra de Døde.

Naar nu Vola, vel at mærke før hun taler om Baldurs og Hødurs Gjenkomst fra Helheim og Hæners fra Vanenheim, har fortalt, at naar Jorden dukkede gjenfødt op af Havet, som Sol i Morgenstund, „skulde Aserne“ — hun undtager Ingen — „mødes paa Idasletten“, hvor de havde Bolig i deres Ustylds Dage ¹⁰⁵⁾, „at mindes Fortidens Kampe og Gimbulthrs gamle Runer; og i det lysegrønne Baargræs skulde de atter finde Guldtaflene, som de fordum legede med, Odin og hans Slægt“, ¹⁰⁶⁾ og naar hun derpaa fortæller, at Baldur og Hødur, naar de kom igjen, skulde boe i „Odins Seirvange“, da har vi Visshed om, at hun forjætter Odin og alle Aserne, dem, der faldt ved Asgaard i den sidste Kamp, ligesaavel som dem, der før den vare udgaaene derfra, et nyt Liv og et glædeligt Gjensyn i den Tilværelse, hvor ogsaa de afdøde Mennecker skulde leve evigt.

¹⁰²⁾ Basthr. I. p. 27—30.

¹⁰³⁾ Vidar hævner Odin (Vøl. III. p. 49—50; Basthr. I. p. 33; Grimm. I. p. 47). „Mode og Magne ende Striden tilgavns med deres Faders Mjølner“ (Basthr. I. p. 32).

¹⁰⁴⁾ Jeg vil senere gjøre opmærksom paa, at efter Tankegangen i Basthrudnersmaals Slutning synes Gangraads sidste Gaade, „hvad Odin sagde Baldur i Dret før han lagdes paa Baalet“ (Basthr. I. p. 33—34), hvilken Setten ei kan raade, at finde sin Oplosning i Haabet om Asernes og Baldurs Gjensyn.

¹⁰⁵⁾ Vøl. III. p. 26; Gylfeg. p. 14.

¹⁰⁶⁾ Vøl. III. p. 52—53.

Men hvorledes skulde de leve? Atter lege med Guldtablene ligesom Oldinge, der gaae i Barndom; selv sorgløse og daadløse see en fremmed Lovgiver i deres fordums Rige og nyde Fredens Salighed i en hellig Drødesløshed, skjøndt Kampen var deres Glæde. Intet Under, at de ængstedes for Ragnarok, som om Alt var ude med det første Liv. Blev deres Hjerter omsmeltede i Surturs Skjærsild? blev ikke blot Blodpletterne, men alle gamle Farver tvættede af de brogede Gudebilleder, ligesom ved en Lud af Oceanets Bølge og Verdens glødende Aske? Kun saaledes kunde de staae for Fimbulthurs Dine: da havde de Sneens Farve, men Dødens tillige. Eller var maafkee Guderne endnu Valguder¹⁰⁷⁾ i Hjertet, saa de i Grunden maatte dele Dnske med Kong Rabdod, der gik fra Daaben, fordi han hellere vilde boe hos sine fordums Kampbrødre i Helvede, end i Himmerig hos de magre Christne? Var Asathor endnu i Gimle den gamle Sværdets Fostbroder, der sad alene, sin Ben berøvet? — Kun af Ideen om Gimles Seier kan vi slutte, at Gimle ogsaa fik Rum i Asernes Hjerter. Thi Edda har intet Svar derpaa: saa mat har Forestillingen om Gudernes Liv efter Døden, som om Alt, hvad der hører til Fimbulthurs Rige, svævet for de Mythesangeres Dine, der havde de skarpe Former og de rige Farver til at male os Gudernes første Liv og deres Dødskamp.

Betragte vi alle disse Modsigelser: Guddommelighed og Undergang, Polytheisme og Monotheisme, Udsødelighed i Val-Hal og i Fredens Bolig, der paa en vidunderlig Maade har vidst at skaffe

¹⁰⁷⁾ Efter en Læsemaade kalder Vola dem endnu efter Ragnarok „Valguder“ (III. p. 54); thi i den nordiske Sprogbrug var Kampen endnu Navnet for den saligste Tilværelse.

sig Plads og ordne sig i den nordiske Mythologie, da see vi, at de alle samle sig om to store Modpunkter.

Vi see de mange Guder og Gudinder med Odin som Overhoved leve i Nordens Himmel, selv kæmpe mod Jætternes onde Slægt, virke med Guddomskræfter i alle Retninger for Krigerfolket, der tilbad dem, og gjæstfrit aabne deres himmelske Val-Hal o: Kæmpestue til et evigt Hjem for de sværdslagne Helte, der hengav sig selv til Offer for den Verdensanskuelse, som opfyldte baade Guder og Mennesker. Disse den nordiske Polytheismes Grundtræk afflutte sig, ligesaafuldt som den græskes og de andres, vi kjende, til en sammenhængende Gudelære, der tilfredsstillede de Troende, idet den aabenbarede dem den Himmel, som laae i deres Synskreds.

Fjendtlig mod disse Nordens eiendommelige Guder og denne Nordens characteristiske Livsanskuelse staaer den anden Kreds af Forestillinger. Først formørkes og forsvinder den gamle Glands, da Ragnarok ved et Vidunder myrder Guder og Mennesker tilligemed Guder og Menneskers Fiender og fortærer baade Himmel og Jord; men Lyset opstiger af Mørket over en ny Jord og en ny Himmel, hvor der hersker en ny Gud — thi at vi ikke høre om hans Gierninger før Ragnarok, har jeg forhen viist — en almægtig, uforgjængelig Gudernes Gud, der fordømmer de Døde, men skjænker de Gode Fredens evige Salighed. Dette er en langt universellere, en almeenmenneskelig Ideekreds. Men det er nye Toner, der mislyde mod de andre; under Asalivets Kamp og Seier-Sange lyder en Sørge-sang eller rettere en høitidelig Triumph-sang over selve Afernes Død, og en unordisk Hymne — rigtignok i fjerne, dæmpede Toner — for Fredens eneste Gud. Kunde de Toner alle lyde i Efterklangen af een Grundtone?

Hidtil har vi seet, at den nordiske Mythologie indbefatter to Grundanskuelser, hvor Odin med Aserne paa den ene Side og Gimbutyr paa den anden, staae ved de to modsatte Udgangspuncter for den religiøse Trang, for Ideen om Livets Opgave og Tilværelsens Fuldbendelse. Vi har ogsaa seet den yngre Eddas mislykkede Forsøg paa, at forene de stridende Parter ved at forflygtige Odin og Gimbutyr til een Alfader, hvorved baade Ragnarok og Gudernes Gjenfødsel blev saa meget ubegribeligere. Dermed ere vi altsaa ikke hjulpsne. Men Modsætningerne ere traadte frem for os, og de forlange at hæves. Vi maae da allerførst undersøge, hvorledes de i Mythologiens historiske Udvikling fremstod mod hinanden: om de kunde oprinde tilsammen, eller, hvis de ikke kunde det, hvilken der da var den ældste. Thi først naar dette Spørgsmaal er besvaret, vide vi, hvor deres Overgangspunct skal søges, først da ere vi sikre paa, at vi ikke bruge vore Kræfter paa urette Sted, til Overlast og Forvirring.

Da ingen af vore Mytkebilder forsøger at angive Tiden, naar dens Myther ere oprundne, har vi fra denne Kant ingen Understøttelse at vente, eller snarere: vi har ingen ubegrundede Angivelser at gjendrive. Kun det har vi seet, at i Eddaerne er snart den ene af hine modsatte Grundanskuelser, snart den anden den overveiende, at de altsaa paa Eddaernes Tid begge eksisterede jevnfides; ihvorvel mere samlede end forenede. Men om deres oprindelige Eksistens kan vi intet slutte heraf, naar vi betragte Eddas nærmere Forhold.

Ligesom Tanken altid gaaer sin naturlige Gang foran Skriften, saaledes har Litteraturen hos alle Oldtidens Folkeslag været Livets sidste Datter, født for at oplive og forherlige dets Alderdom og for at forplante dets Minde. Derimod er enhver Mythologie allerede skabt i Folkenes Barndomstid. Just derfor kunde Folketroens Oprindelse aldrig umiddelbart udpræge sig gennem Skrift-

sproget, og det er allevegne kun dens senere Skikkelse, som Litteraturen gjør os fortrolig med. Saaledes er det med den græske Mythologie, skjøndt vi der har en rig Litteratur, hvori Troens Indhold bevæger sig blandt Livets andre Gjenstande og afbilder sig baade med Klarhed og Fylde; saaledes er det endnu mere med den nordiske, hvis rigeste Hjemmel, selv om denne, som rimeligst er, forplantedes mundtlig førend den nedskreves, dog for største Delen bærer Characteren af silbige, nævenyttige Mythographers Haandarbeider, da den kjendeligt stiler paa, at gjemme det for Hukommelsen, som ikke længere kunde leve sikkert i Phantasien eller Troen. Gjennem Voluspa, det ældste Digt, rinder der en renere Aare: den ældgamle Prophetinde synger med dyb Alvor baade om Asalivet før og om Fimbultyr efter Ragnarok; men deraf at bevise, at begge Grundanskuelser var oprundne sammen, kan naturligviis ikke falde Nogen ind, uden under den absurde Forudsætning, at der ingen nordisk Gudelære — altsaa heller intet nordisk Folk — var til før Volas Tider.

De udvortes Bidnesbyrd om Gdeernes Oprindelse maae vi altsaa forlade ligesaa utilfredsstillende, som da vi søgte til dem; men endnu har vi Gdeerne selv at stævne til Forhør: Gdeerne om Asgaard og om Ragnarok og Gimle. Skal vi faae den Veiledning, vi trænge til, maae disse Gdeer selv svare os. Og dem spørge vi da, hvad deres Indhold, naar Man tænker sig det opfylde de Troendes Bevidsthed og ret leve deri, maa forudsætte om Tiden for selve Gdeernes Oprindelse. —

Men forinden vi trænge videre frem, møde vi et forvirret Chor af Mythologer, som vi hidtil har døvet os for, men som det dog bliver raadeligst, itide at affinde os med, naar vi ikke bestandig vil staae Fare for, enten at forvildes i vor Granssning eller dyskes til at lukke Dinene, hvor vi skulde bruge dem.

Det er Syncretisterne, en ligesaa talrig som farlig Sect; det er dem, som paa det Spørgsmaal, hvem Odin er, give os den historiske Oplysning — der, ligesom Lyset i den græske Cosmogonie, har Mørket til Fader — at han er den samme Person, som hos Inderne hed Buddha, hos Chineserne Fo, hos Cochinchineserne But, hos Japaneserne Buds, hos Grækerne Zeus, hos Mexicanerne Botan¹⁰⁸), og det naturligtviis i en anden Betydning, end naar Man vilde sige, at Napoleon var Persernes Cyrus og Rømernes Cæsar og Mogolernes Dschingiskhan — den eneste Slags Analogier, Man endnu er berettiget til i Mythologien —; det er dem, som nu, for at spare den nordiske Mythologie al Uleilighed, forskriver os Ragnaroksmithen med hvad dertil hører fra fremmede Lande, helst fra det langt bortliggende Osten¹⁰⁹), skjøndt dette dog er dalet dybt under Videnskabens Horizont, og vi endnu langt fra har naaet saa ophøiet et Stade, at Ostens fjerne Lande ligge udstrakte i vor Synskreds.

Vist er det, at Universalmythologien først er videnskabelig fuldbendt, naar den, foruden at lære os, hvilke Guder der levede i Indien og i Grækenland og i Norden, ogsaa lærer os at kjende Slægtskabet mellem dem alle, idet Menneffeslægten, naar den flyttede hen under et fremmedt Himmelsstrøg, ikke kom tomhjertet med den blotte Skaberaand, der nu ved et Almagts Bliv skulde skabe Himmelboerne af Intet, men førte med sig Guder, der rigtignok maatte omskabe sig til nye Guder, forsaavidt Himmelen, deres Høisæde, og Jorden, deres Kongerige, og Folket, deres Undersaatter, var en ny Himmel, en ny Jord og et nyt Folk,

¹⁰⁸) See fEx. Finn Magnusens store lexicon mythologicum (C. u. vol. III) s. v. Odinn.

¹⁰⁹) Finn Magnusen kalder det i sit lexicon mythol. "doctrina Stoica & originitus Asiatica."

hvor det Gamle maatte døe eller gjensødes til et nyt Liv og til en fri, eiendommelig Udvikling fra Livets Vaar indtil dets Vinter; — fortsagt: den mythologiske Videnskab har først naaet sit Maal, naar den baade kan opvise de mange Religioner hver for sig, og deres Frændskab, ikke blot det philosophiske Frændskab, der følger af Menneske=Aandens Eenhed, men ogsaa det historiske, der følger af Menneske=Slægtens. Men ligesaa vist som dette, er ogsaa det, at vi maae kjende et Folks Mythologie i dens eiendommelige Bestaaen, før vi kan slutte os tilbage til dens første Spirer, og at vi maae kjende disse Spirer i enhver af de enkelte Mythologier, hvis historiske Slægtskab og Overgange vi vil fatte paa en videnskabelig Maade; og atter er det ligesaa vist, at vi saa i nogle Mythologier har meget, i de fleste alt Arbeide tilbage. Det er da en utidig Hidsighed, at styrte ud i den vilde Nat, før Man har beredt de Blus, der skal oplyse den; vil Noget vanke, hvor der hidtil kun er Lygtemænd til Vejvisere, vil han see der, hvor Alt er Blindhed og Mørke, hvem vilde troe paa hans forvirrende Syner? Og — forat vende tilbage til det, hvorfra vi gik ud — paa Videnskabens nærværende Standpunkt maa hiin Gjættens efter Identiteter ikke alene spille Tid og Kræfter og ængste En uafslædig ved den uhyggelige Svæven mellem de ledesløse, sværmende Skygger i Mulighedens og Uvisshedens Taagehjem, men den maa nødvendig enten forvirre eller søvndybsse. Den forvirrer, naar den ved usikre Identificeringer gjør selv de fasteste Skikkelser saa svømmende, at de flyde os bort mellem Hænderne; den yttres sin narkotiske Kraft, naar den, uden videnskabelig Grund, skyder Spørgsmaalet om Ideernes Udvikling i det Folk, hvor vi træffe dem, hen til fjerne Lænder og vildefremmede Folkeslag, saa at Man hellere slaaer sig til Ro i lad Mistvivlen om, at finde

deres Udspring, end vover sig til, besværligt at søge det der, hvor der ikke skal være Haab om, at finde hvad Man søger.

Hvad nu Spørgsmaalet om Ragnarok nærmere angaaer, er det bekjendt, at Man i flere orientalske Mythologier og af occidentalske især i Etruskerne, træffer paa Forestillinger om Guderne og Verdens Undergang og paa Ideer om høiere Guder, end dem, der umiddelbart fremtræde i den folkelige Mythologie. De ufortrødne Analogister har ogsaa uopholdelig viist os derhen; saa altomfattende, at Man pegede mod en fælleds uorientalsk Kilde for den nordiske Volas og for vor Herre Christi Spaadomme om de sidste Tider ¹¹⁰).

Orienten vil vi strax forlade; thi Solen er forlængesiden gaaet fra Osten til Westen; indtil vi kunne lede dens Straaler didhen tilbage, er der Nat for os. Men ikke synderligt lettere er det, at skimte ind i det gamle Etrurien, selv for en Mand med saa skarpt og saa øvet et Blik, som han, der her viser os Veien ¹¹¹). Fra magre, sildige Kilder at slutte og samle hed Tuskerne Himmeguder (Æser ¹¹²) — Underverdenens Guder udgjøre en fjendtlig Magt for sig — ; Æserne deles i en høiere Orden af dunkle, navnløse Guder (de Skjulte), fra hvem Jupiter udtræder, og en lavere af hans 12 Bisiddere (consentes); disse consentes ere Guder for en bestemt Verdensalder og gaae under med den. — Hvilken Lighed! Tuskerne er Tydskerne, Æsi er Aserne, de Skjulte er Jimbultyr og Verdensgudernes Undergang er Ragnarok! Men for det første er denne Lighed langt fra, at naae til Religionernes Grundcharacter; thi —

¹¹⁰) Baskholm om de ældste Folks religiøse og philosophiske Meninger p. 606.

¹¹¹) Otfried Müller Etrusken 2ter Abth. in.

¹¹²) Suet. Aug. c. 97: Æsar; Hesych: Ἀἰσού.

vidtforfjelligt fra Nordboernes Guder — traa'dte Tuskernes ikke i Forbindelse med deres Dyrkere uden som varslende ved Lynstraaler eller andre Overtroens Tegn og forresten gennem Genierne, medens Præsterne kun vare Tegnsudlæggere og Ceremoniemestre. Dernæst er det vel unægteligt, at en flaaende udvortes Lighed — og just den meer, end den indvortes — altid bør vække Formodning om, at vi har med kjødelige Frænder at gjøre; men her er ingen flaaende Lighed. Tvertimod finde vi istedetfor een Jimbultyr, der staaer over Aserne, hos Tuskerne flere skjulte Guder, der ligesaa fuldt som *consentes* taltes blandt *Ætol.* Asanavnet, hvad enten det saa oprindelig betegnede en Gud eller en Afiater, er en fælleds Glose, der kan minde os om Menneskeslægtsens fælleds Ammestue, og ikke videre¹¹³). Og til en mythisk Fortælling om Gudernes Død høre vi Intet; end sige til een, som vi enten i Skikkelsen eller Udtrykkets Kraft har Ret til at sammenstille med Ragnaroksmithen: vi møde kun Ideen i dens abstracteste Almindelighed, og tilmed ere Billederne til Etruskerne Mythologie saa silbige og saa ufuldstændige, at de ikke formaaede at afgjøre Striden, naar Een vilde udlede Læren om Gudernes og Verdens Undergang fra den graae Oldtid, en Anden fra Chalbæernes Indflydelse, der hører til de allerseneste Tider, og en Tredie — rimeligere end begge de Andre for dem, der troe paa Aandens Skaberkraft — fra en selvstændig Udvikling i Tuskerne religiøse Bevidsthed.

Saaledes staaer det til med den Analogie, der blandt alle, jeg kjender, har meest Skin af Sandhed; og herefter vil vi da afvise alle Forstyrrelser fra denne Kant. I Hovedsagen, en le-

¹¹³) Hvis Man turde sætte det tuskiske Navn paa Lyn-guderne i Forbindelse med Sanscritordet *asani*, en Lynstraale, blev Ligheden med det nordiske tilfældig.

vende Forestilling og altsaa en gennemført Mythe om Gudernes Død og Opstandelse, og et dertil knyttet Haab om en Eneherre i Himlen, høiere end dem, der kan forgaae, deri finde vi intetsteds Magen til den nordiske Mythologie. Men sæt ogsaa, at der var en Folketroe, der med lignende Kraft udtalte hine Grundideer — saavist som mangen en Mythologie drømmer dunkelt derom —, af en saadan ideel Lighed kunde vi dog ingenslunde slutte os til noget ydre Slægtskab. Thi den ideelle Udvikling i Mennesket, i Folket og i hele Slægten følger ligesaavel Forsynets evige Love, som den organiske i Naturen: Folketroen har under alle Himmelegne haft sin letbøielige Barndom og sin kraftige Manddom og sin svage, men dybsindige Alderdom, naar dens Opløsning var nær; om saa Oldingens Vinter var stræng eller blid, og de lange stjerneklare Nætter kom seent eller, som i vort Norden, tidligt paa Aaret. Og der er ingen Tvivl om, at Man, ved i den nordiske Mythologies Enemærker at efterspore, hvorledes Ideen om de mange Guders Forgængelighed og om Een, der ikke skulde forgaae, har udviklet sig hos vore Forfædre, arbejder for flere Mythologier, medens Man arbejder for den, hvor Udviklingen har rørt sig kraftigst og udpræget sig kjendeligst.

Vi satte os den Opgave, ved at betragte selve den nordiske Mythologies Grundideer at udfinde det gjensidige Forhold i deres Oprindelsestid. Men de enkelte Slutningsrækker vil, som sædvanligt, mere føre os til en Art Visshed, der trænger Tvivlen tilside, end til en Troe, som qvæler al Tvivl ved selv at opfylde Sjælen; vort Resultat vil ikke blot være dødt, men ogsaa savne sin egentlige Begrundelse, indtil det — i det næste Afsnit — bliver anskuet i sin Betydning i den hele Mythologies sammen-

hængende Udvikling, og derved baade træder levende op for os og beviser sin Sandhed ved sin organiske Forbindelse med det Hele.

For Diebløkket er det vort Spørgsmaal, om hine Ideer efter deres eiendommelige Natur oprindelig kunde eksistere tilsammen som Tilfredsstillelsen af hele Folkets første Religionstrang, og, hvis de ikke kunde det, hvorledes de da selv angive deres gjensidige Alder. At faae dette besvaret er os tillige, at see vor tidligere Skildring af Modsætningerne i den nordiske Mythologie bragt i Anvendelse.

1. Betragte vi først Ragnarok, vil vi foreløbig adskille den Idee, som laae til Grund derfor, fra den Mythe, hvori denne Idee har indklædt sig. I Mythen, som den er os overleveret, fremtræder den nordiske Gudestat allerede affluttet og de enkelte Guder i deres eiendommeligt udviklede Character; men denne Form røber et Tidspunct, hvori Mythologien alt har naaet sin fulde Udvikling. Skilte vi nu ikke Ideen fra dens Mythe, da behøvede vi intet videre Vidnesbyrd. Men paa dette Sted vil vi see bort fra Indklædningen og blot holde os til den abstracte Idee, der er forudsat i hiin Mythe, nemlig: at Guderne vare dødelige og skulde faae Døden fra det onde Princip. Nu følger det af sig selv, at derpaa kunde der ikke tænkes, før der tænktes paa disse Guders Tilværelse, at altsaa Ragnaroks Forudsætning ikke kan høre til en tidligere Periode, end Polytheismen. Spørgsmaalet bliver blot, om der er Mulighed for, at de oprindelig vare samtidige, saaledes at der, saasnart Begrebet Asa opstod i Anskuelsen, strax tillige fremtraadte den Forestilling, at han var forgængelig.

Men det er i sig selv ubegribeligt, hvorledes Folket gennem Aarhundreder i sin kraftigste Alder kunde knæle for Guderne med

Fortrosthing, af deres Magt og Kjærlighed alene vente sig Alt i Verden, som det enkelte Menneſke ikke kan give eller hævde ſig ſelv, troe paa deres Guddommelighed og forherlige den i Mytherne, forjætte ſig et tilkommende Liv i deres Samfund, ført: føle ſin høieſte Trang tilfredsſtillet ved Troen paa deres Tilværelſe og Virkſomhed —, naar Ideen om deres Undergang for Aſalivets Gjender ſtrax havde været levende i dets Bevidſthed. At Evighed er den nødvendige Fordring til Guddommelighed, følger ikke blot af det philoſophiſke Begreb, men af Hiſtoriens Vidneſbyrd om Guderne i alle Mythologier, ſkjøndt Evigheden der blot kan opfattes negativt ſom Ikke-Dødelighed. Hvor Følelſen af det Guddommelige, ſelv i den menneſkelige Natur, var opvakt, har den ført til Læren om Menneſkets Udødelighed, og Guderne, der ſkulde garantere Menneſket hans Tilværelſe, maatte idetmindſte ſelv kunne beſtaaе. Betænke vi nu, at Nordboerne levede her paa Jorden i Udødelighedstroen: i Frygten for at forſætte deres Tilværelſe hos Hela og i Haabet om et Liv i Valhal, hvor ſelv de ſalige Einherier, ſaamange der paa Valhals Bænge fik Banesaar i Vennekampen, endnu daglig ſkulde opſtaaе til Glæden ved Odins Bord, da kan dette umuligt rimes med Foreſtillingen om Guder, til hvis Væſen der hørte Forgjængelighed, Guder, om hvem de ſtrax indſaaе, at de vilde falde i Kampen mod Verdens onde Magter, at de kun opkaldte Liget fra Valpladsen, forklaret til Einherie, for at ſkaffe Vidner paa deres egen Undergang og lade de udødelige Einherier ſelv døe Døden for Gjendehaand.

Det nytter ikke, at pege hen paa Læren om Gudernes Gjenfødeſe efter Ragnaroket, under Gimbulthr, Gimles høieſte og evige Gud. Thi — hvad vi ſenere ſkal udhæve — Gimbulthr tilhører en ganſke ny Foreſtilling om Tilværelſens Ideal, og han ſvæver kun i Baggrunden ſom et Aandſyn, Fremtiden til Trøſt, men nu alt for ophøiet til at herſke over den Jord,

hvor dødelige Mennesker levede. Her tænke vi os Folket i den Tid, da det havde Ungdommelighed til, livligt at opfatte sin Gudeverden, og da de høieste Ideer, det dengang med Hjertets Fylde kunde opløste sig til, nødvendig maatte realisere sig til at blive dets levende, nærværende Guder. Hvis nu Folkets Aand, i det samme den hævede sig til Himlens og Jordens Aser, var op-
høiet nok til at hæve sig over dem ved at anskue deres Endeligt, da maatte den enten i Forsærdelse styrte tilbage til Jorden, og Folket maatte leve haabløst foruden Guder, eller, saasandt dette
baade var umueligt og her ikke har været Tilfældet, maatte den bag Afsahimlens Grændser see en ny Himmel og nye Guder eller
een Gud, der ikke skulde forgaae. Denne eller disse maatte alligevel være Guder for det Liv, der bevægede sig paa Jorden; de kunde ikke, som Simbulstyr, tilhøre en anden Idee. Thi i det
ungdommelige Folk havde baade Guderne og Jordelivet deres Rod tilfælleds i een Verdensanskuelse, og, var det tænkeligt, at denne
høiere Gubdomsidee, der saaledes maatte være oprunden over Aserne, havde nedsat eller udeløst Kampen, maatte den derved
have virket tilbage til at omskabe baade Jordringerne til Mennesket og Idealet for den umiddelbare Tilstand efter Døden. Hvad
slige høiere Guders Magt angik, vilde de alene have Evne til at give Mennesket et evigt Liv, til dem alene kunde den Troende
med Rolighed overlade Verdens Styrelse og Opbeholdelse, dem alene kunde han derfor bringe Lovsange og Offre og Bønner,
fortsagt: de alene kunde være ham Guder. Og saaledes havde Ragnaroksideen, hvis den strax var traadt i Liv, løftet Troen fra
Aserne til andre levende Guder, der ikke deelte Førgjængelighed med den Verden, de havde dannet og skulde opholde. Men
da Afsalivets mange Guder dog langt fra var kvalte i Fødselen, men sad lyslevende paa de himmelske Høisæder og steg til Jorden som Guder, saa kan Ideen om deres Førgjængelighed først

være vakt til Liv, da Troen paa deres Tilværelse og Guddommelighed allerede ved et langt Liv baade havde faaet Fasthed gjennem Fædrenes ærværdige Tradition, saa den hverken kunde glemmes eller omformes, og tillige ophørte at være Udtrykket for det da levende Folks dybeste Trang og høieste Aensker.

Denne Sætning, at Dødsmærket ikke var Guderne medfødt, men først kom med Aarene ligesom Alderdommens Rynker, vil vist kunne anvendes paa de Analogier af fremmede Gudelærer, hvorved Man har villet oplyse, men i Grunden kun har fordunklet den nordiske Mythe. Og kaste vi et Blik paa den eneste Polytheisme, hvis senere Udvikling vi hidtil har havt Midler til at iagttage, Grækernes dybsindige Gudelære, da finde vi ikke Spor til en Ragnaroksidee før paa den Tid, da den mythiske Troe i grunden var hændt af Alderdoms Svaghed, navnlig i de philosophiske Secter; saa at altsaa Forestillingen om Gudernes udvortes Undergang ogsaa der møder os i Forbindelse med deres Falden og Visnen i Folkets Hjerter, efter det gamle Ordsprog, at aldrig brændes det grønne Træe, men det tørre.

2. Naar vi dernæst vil sammenstille den nordiske Polytheisme med Monotheismen, for at adspørge dem om deres gjensidige Alder, da vil vi foreløbig opgive den Tidsfølge, hvori de, som vi ovenfor saae, selv ordne sig i den samlede Mythologie. Ibet nemlig Mythen forjættede Gimbulthrs Rige som det tilkommende Rige, der skulde afløse Asernes, blev Ragnarok den anarchiske Revolution, der maatte omstøde Smaaføngernes Throner for at berede Enevoldsherren Sted; men forsaavidt nu denne Form forudsætter, at Asadømmet tænktes forgjængeligt, eller at Ragnaroksideen var traadt i Kraft, henslytter den sig naturligviis selv til den tidligere Periode, vi i dette Dieblæk søgte at hævde for Ragnarok. Og saaledes vilde dette Spørgsmaal om Gimbulthr være besvaret, saasnart hiint om Ragnarok

var det. Da det imidlertid følger af sig selv, at Ideen om Fimbultyr's Guddom, selv om den blot iførte sig sin fulde Kraft for Haabet om Fremtids Salighed, dog, naar den eengang var vakt, ganske maatte udelukke Tanken om, at han først skulde fødes efter de Andres Død, og da Fimbultyr derfor ogsaa virkelig indføres for os, som det evige Væsen, der kun ikke var fremtraadt i sin Herlighed før Asalivets Undergang og Alverdens Gjensødelse, saa kan den fuldstændige Undersøgelse ikke være tilfreds med, at Sagen affærdiges saa hastigt, men vi maae ogsaa her adskille Grundideen fra dens indskrænkede Form i det mythologiske System og betragte Fimbultyr's guddommelige Person i det Hele overfor de andre Nordens Guder, forat see, om de, uden Hensyn til Ragnarok, uden Forestillingen om en Succession, tvertimod jevnside, kunde leve organisk tilsammen i een Folketroe.

Naar vi iagttage denne dobbelte Forestilling om Guddommen under den Forudsætning, at vi her befinde os paa den naturlige Religions Enemærker, hvor Folkets Aand selv maatte sine de himmelske Magter, der blev dets Guder, da maa den paafaldende Dobbeltthed i Folkets Aandsretning, der ligger til Grund for Opfattelsen af Fimbultyr og Aserne allerførst tildrage sig vor Opmærksomhed. — Hiin kjende vi kun som det absolut overjordiske Væsen; til hans enkelte Guddomsgjerninger høre vi Intet; hans Personlighed mangler aldeles ikke blot den nordiske Character, men i det Hele hiin plastiske Individualitet, hvorunder den ugunstige Folketroe uvilkaarligt opfatter de Guddomme, den elsker, og som udpræger sig saa livligt i Aserne, at den næsten gjør dem til Mennesker; han er saa høit opløftet over alle Guderne, at den senere Ragnaroksmythe maatte og kunde tilintetgjøre de Andre, for at skaffe Rum for hans Rige; han er saa fjernet fra de jordiske Mennesker, at vi, medens vi kjende Odins hundrede Navne, forgjæves spørge om den Høiestes Navn, som Hyndla

ikke pover at nævne, og at vi ikke træffe det svageste Spor til, at han er dyrket i Norden, hvor dog Asernes tallose Alterstene daglig dampede af Offerdyrenes Blod. Saa abstract er Jimbultyr: en navnløs, offerløs, characterløs Gud, en Gud for Tanken, men ikke for Hjertet, en Gud, der slet ikke tilhører Mythologien. Men de andre Guder ere saa mythiske, saa menneskelig personlige, som i enhver anden Polytheisme.

I det Følgende vil vi komme til at undersøge, om Man har Ret til at antage, at en esoterisk Lære ligesaa Begyndelsen bestod overfor den exoteriske. Men tage vi her Resultatet forløbs og gaae ud fra den Laanesætning, at det hele Folk oprindelig samvirkede til at danne sin Mythologie, da grundmurer Historiens Analogie os den Sandhed, at eet Folk ikke paa eet og det samme naturlige Udviklingstrin — nemlig før Kunsten samler og efterbanner Naturens uvilkaarlige Frembringelser — har Sands og Udtryk baade for den abstracte Tanke og den grundmythiske Forestilling, at altsaa Nordboerne ikke i deres fælleds Barndom kunde have Dine til at opdage og Død til at udtrykke tvende Guddoms-ideer, der i hele deres væsentlige Character affondre sig saa vidt fra hinanden, som Jimbultyr og Aserne gjorde det, efter Alt hvad Mythebøgerne lære os om dem. — Saa sandt det mythiske Udtryk, som vi siden ville udvikle, hverken beroer paa frivillig Kunst eller ufrivillig Hændelse, men paa den naturlige Nødvendighed for Folkets Barndomsforestillinger, maae vi paastaae, at Jimbultyr ikke kunde fremstaae før den ægte mythiske Tid, hvoraf Aserne og de andre Guder, der egentlig udgjøre den nordiske Mythologies Indhold, alle bære kjendeligt Stempel. Og fra den anden Side: tænke vi os den Tid, da Ideen om Jimbultyr, saaledes som den træder os imøde, kunde leve i Folket, da maatte dets Blik just derved være løftet saa høit, at, saalænge den Periode havde Liv og Kraft, de mythiske, sandkelige Aser hverken

kunde opstaae eller udvikles som Guder; Gimbultyr maatte strax opsluge dem, som Pharaos svange Nr opslugte de fulde Nr uden selv at blive fuldere. Men hvorfor blev Norden da ikke et Kongerige af abstracte Philosopher? hvorledes skabtes vor nordiske Mythologie? Den er os givet, og fra den maae vi gaae ud. Var det før Nordboerne blev Nordboer og før de dannede sig den Mythologie, hvis enkelte Træk vi her forfølge, en ganske anden Periode, hvori de religiøse Ideer havde existeret paa en ganske anden Maade, med den har vi naturligviis Intet at skaffe, hvor vi tale om det nordiske Gudesystem, med mindre den virkelig fortsatte sin Tilværelse og endnu virkede med den Kraft, som maae besjæle Alt, saalænge det lever.

Og derved komme vi fra det Spørgsmaal, om Ideerne kunde ligesom tvillingfødes, hvilket vi maatte benægte, over til det andet Spørgsmaal: om Resultaterne af de to forskjellige Perioder i Folkets Udvikling, der er os givne ved Gimbultyrs og Asernes forskellige Personligheder, kunde føre et grundigt og gennemgribende Samliv; altsaa navnlig, om der er Mulighed for, at antage Troen paa Gimbultyr for at være den ældste; ikke i den Betydning, at den baade havde levet og udlevet for Aftiden, men at den endnu var levende i den Periode, da Troen paa Asernes uforgjængelige Guddom var det, — eller om der er gode Grunde for, ikke at antage dette. Svaret ligger alt i det Foregaaende. Thi det, som forhindrede Gimbultyr fra at oprinde i den mythiske Tid, det samme vilde ogsaa forhindre ham fra, levende at forplantes i den. Den ægte mythiske Alder, der selv manglede Die for det Guddommeliges umythiske Tilværelse, maatte enten sidde ørkesløs, medens den svundne Fortids høie Tanker lode huult gennem Død, hvis Livskilde i Folkeaanden nu var udtørret — og det var et Samfund i Død istedetfor i Liv —, eller vi kan ikke begribe Andet, end at Gimbultyr, dersom han oprindelig

ikke var mythisk personlig — og ellers er han jo ikke den, vi kjende, den, vi alene kan tale om — at han da, for at reddes fra Døden maatte blive det. Men i det Foregaaende har vi seet, at han ikke er bleven det.

For imidlertid endnu klarere at indsee denne vigtige Sandhed, at Gimbulthr og Aserne ikke levede samtidigt, vil vi opgive vor Fordring paa en mythisk Individualitet. Vi vil blot kaste et opmærksomt Blik paa den egentlig mythiske Periodes Hovedindhold, og det vil da overtyde os om, at det ikke var uden Grund, at Ragnarok traadte i Gimbulthrs Tjeneste. Hvis nemlig Gimles Gud før Ragnarok havde samlevet med de andre, hvis han dengang i nogensomhelst Betydning havde været Nordboernes Gud, da maatte han, naar vi her see bort fra, at vi hverken høre til hans Navn eller hans Templer eller hans Gjerninger paa Jorden, idetmindste i Himlen været de Troende en Dvergud, da han siden kunde blive den eneste. Paa en Modsatning mellem ham og de andre coexisterende Guder kunde der naturligviis i saa Fald aldeles ikke tænkes, da disse to Guddomsidealer derved strax maatte være komne i Krig med hinanden og idetmindste det ene af dem være tilintetgjort. Ifølge vor Forudsætning skulde de begge samleve, og den oldnordiske Gudelære maatte da besidde, hvad de andre Gudelærer mangle, en personlig Forsynsgud, der som det egentlige Grundprincip styrede Guderne og Verden ved dem.

En saa mægtig Tanke kunde ikke forsvinde i Mythologien uden fra Ende til anden at efterlade sig dybe Spor. Her er den sporløs forsvunden. De høie Norner riste Skjæbnens Runer og bringe dem til Udførelse; vi høre aldrig, at Skjæbnen er et andet personligt Forsyns Villie. Aserne samle sig til eet Dynastie med Odin som Dvergud; at han er en Høieres Tjener, at alle Guderne ere det, derom høre vi ikke eet forstaaeligt Ord: efter ind-

byrdes Raabslagning¹¹⁴⁾, uden nogen Høieres Veiledning, bygge de Jorden, ja sætte Sol, Maane og Stjerner paa Himlen. Gimles Gud skriver Love for en ubrødelig Fred; men for hvilken Livsanskuelse virker Ddin med Aserne? for Kamplivet: deres Dyrkere var et Kampfolk, der vilde leve i Kamp og døe i Kamp, ja kæmpe efter Døden, Alt i Samfund med Guderne: mens det Sind boede i dem, kunde de ikke anskue en evig Hvile som al Tilværelses Maal og Krone; de vilde til Valhal, hvor Ddin sad øverst tilbords, og derinde var ingen Hædersplads for Gimbulthr. Endogfaa Gudernes egen Skjæbne i Fremtiden bliver os uforklarlig, naar der fra først til sidst havde været et evigt og almægtigt Væsen, hvis ophøiede Bud de adlød. Hvorledes havde det været muligt, at han ikke sparede Baldur, sin allerbedste Tjener, for i Helas Gravhvælving at bøde for, at Loke var ond, og Guderne for at miste den, der var dem kjærest; hvorledes kunde alle Guder selv ængstes for deres Død, og tilsidst bukke under for Lokes og Jetternes Hærskarer, naar de havde en faderlig Dvergud, der tilmed skyldte sine Tjenere anden Tak, end at være ørkesløs Tilskuer ved deres Kæmpedød, en Dvergud, der ikke kunde dele Døden med dem, fordi han var evig, men der kunde meddele dem det ufortabelige Liv, fordi han var almægtig.

Saaledes er det indlysende, at Gimbulthr ikke længer kunde være en gennem Guderne handlende Dvergud paa den Tid, da Man troede paa deres Førgjængelighed; og, tænkte Man sig hans Tilværelse da Man tænkte paa Ragnarok, maatte han dengang staae imod Aserne. Men hvis nu Nordboernes Troe, før Ideen om Gudernes Førgjængelighed var til, havde indesluttet den Forestilling, at han samlevede med dem og de med ham, hvilket, som vi saae, maatte forudsætte, at han var Hovedet for

¹¹⁴⁾ Voluspas regin.

deres Legeme og de udrettede hans Willie, da maatte denne Forestilling — saafremt det vedblev at høre til Troens Indhold, at han endnu var til saavel som Aserne — nu, da Ragnaroksideen var vakt og han altsaa stod imod dem, nødvendigviis leve under den Form, at Aserne oprindelig havde været Gimbultrs lydige Tjenere, men var blevet ham ulydige. Men vi kjende ingen Overgang i Gudernes Forhold til nogen højere Gud; vi høre ingen Mythe om deres Affald fra Gimbultr. En saadan Mythe vilde ogsaa bestride den tidligere Eenhed i Nordens Himmel som en nødvendig Eenhed, forsaavidt Asernes Affald til de onde Magter kun var muligt, saafremt det forhen ikke havde været en levende Guddom, der havde organiseret sit Rige, der var Alt i alle Guderne og med Nødvendighed virkede i dem og igjennem dem, men de tvertimod selv havde udrettet, hvad de selv vilde og havde havt Evne til, efter egen Raadighed enten at følge den Høieres fromme Ønske eller modstride det. — Og hvorledes det Folk, der i Gimbultr bestandig havde en levende Idee om det Rette, det Bestaaende, det sande Guddommelige for Die, havde kunnet udruge Ideen om Forværelse og Forgjængelighed for sine andre gamle Guddomme, det vilde blive os en Gaade. —

Naar vi nu paa eengang see hen til dette Modbeviis mod det højeste Væsens levende Tilværelse i Folketroen saalænge Aserne opfyldte den, hvilket vi hentede fra Nordens egentlige Mytheperiodes Indhold — Forestillingerne om Guder og Norner, om Asalivets Diemeed og om dets Skjæbner — og til den Uforenelighed af hele hans Guddomsphysiognomie med Asernes, hvorpaa vi før henledte Opmærksomheden, da bliver Resultatet af alt dette, at, ligesom Ragnaroksideen først blev bragt til Verden, da Asalivet ældedes, saaledes kan ei heller Gimbultrs Idee have havt nogen levende Tilværelse i den nordiske Mytetroe, før den traadte i Forbindelse med Ragnarok, efterat Folket

havde staaet paa Asatroens Trin og nu, da Tidens Fylde kom, opsvang sig til Ideen om et ædlere Verdensmaal og en Guddom af høiere Magt og renere Personlighed.

Hele denne Undersøgelse er ikke drevet videre, end dertil, at Ideen om Gimles Gud ikke var levende førend Ideen om Ragnarok. Thi det vilde føre os reent ud fra vor Vej og ikke lønne os Arbeidet, om vi vilde søge at afbevise den Mulighed, at Gimbulthr havde eksisteret før Aserne og endnu paa deres Tid uafbrudt eksisterede i en død Tradition fra den umindelige Fortid; en Tilværelse, hvortil Man selv i Christenheden kunde finde en vis Analogie, om virkelig de tallose Engles og Helgeners massive Legemer hos Nogen ikke blot har fordunklet, men skjult den treenige Gud. Mange troe at skylde Monotheismen den Vre, ei engang at forsøge et Beviis for, at den aldrig kan være dalet fra noget Folks Synskreds. Men saasandt en saadan Fortidens Ene-gud her ikke har yttret sin Kraft til at hindre den mythiske Polytheismes Undfangelse, ikke til at quæle dens Liv i Barndommen ved strax at stille den det knugende Ragnarok for Sjælen, ikke engang til at hævde sig selv som Gudernes Overherre og som Verdens Gud, saa sandt maa han være hensovet i Folkets Hjerter og først opvaagnet ved Ragnaroks Bulder; thi først i Gimle bliver han den levende Gud. Men i Aandens Verden er Dødssovn det samme som Død og som Intethed; hvor Livsaanden er borte, er der ingen Tilværelse: det Sovende maa vækkes og det Afdøde maa gjenoplives, men det, som ikke var til, kan skabes. Hvorledes Ideen om Gimbulthr, naar den virkelig, som Helas Dødnings, havde ligget i Dvale i de lange Aar, da Asalivet var aarvaagent, endelig kunde opvaagne til Liv i en ny Morgen, det maatte vi dog forklare og forklare af den samme Udvikling i Folketroen, som, hvis den ikke havde været til, vilde medføre dens Oprindelse fra Nytt af. Og saalænge

ikke det ringeste Beviis taler for hans Foreristens i Nordens Folketroe, kan ogsaa vi glemme den med en rolig Samvittighed.

3. Jagttage vi endelig den bestemte Skikkelse, hvori baade Ragnaroks Forudsætning, at Guderne var forgjængelige, og Himbultyr, at der er et evigt Væsen større end hine, træde os imøde i den nordiske Mythologie, da bærer ogsaa denne Vidnesbyrd for, at hine Ideer først optraadte, efterat Folkeaanden havde gennemlevet Troen paa Aserne, og nu opløstede sig til Haabet om en højere og mægtigere Tingenes Orden.

I det næste Afsnit vil vi udvikle den Sandhed, at i den Periode, hvori Mythologien har sin Rod, en Mythe ikke er Ideens Klædning, som den iføres, men dens Legeme, hvormed den fødes. I hele Folketroen lever da Ideen sit Liv i samme Grad, som den har Kraft til at skabe sit Legeme og udpræge sig igjennem det. Det var altsaa blot for at fuldstændiggjøre Undersøgelsen og for at udstrække den selv til det Tidspunkt, hvori Ideen maaskee endnu ikke var fuldbaaren, at vi i det Foregaaende stelte Spørgsmaalet om Mythsens Oprindelse fra det om Ideens. Her betragte vi Ideen i dens reelle Tilværelse, i dens Mythe. Og hiin Tidsfølge i Gudelærens Udvikling, hvori vi saae Troen paa Aserne som Nordens ældste Religion, vil her bevise sig, naar vi indsee, at vi uden denne ikke begribe de mythiske Former, at de efter den forklare sig selv paa det simpleste.

Allerede i det Foregaaende har vi vakt Opmærksomheden baade for det indvortes Slægtskab mellem Ideerne om Asernes Ragnarok, om Himbultyr og om Gimle, og for den Virknings- og Tids-Følge, der sammenknytter de tilsvarende Myther til een uafbrudt Række. Ifølge heraf vil Beviserne for, at Ragnarok og at Himbultyr opstod efter den levende Asatro, hvilke vi før førte hvert for sig, forbinde sig til eet Beviis for denne senere

Reformationsepøche i den nordiske Mythologie. Vi gjøre vor Mythes Udvortes til Gjenstand for en nøiere Betragtning.

At Gimbulthr, som vi ovenfor har bevist baade af Mythebøgerne og Mytherne, aldrig før Ragnarök er stillet i Gruppe med de Andre, selv som deres Dvergud, at hans evige Væsen ikke bliver tilsyn, før Gudernes og Alverdens sidste Skjæbne er fuldkommet, fulgte af og viser atter tydeligt hen paa, at hans Idee oprandt ifølge en Verdensbetragtning, der var grundforskjellig fra Asalivets. Med Asaguderne kunde han hverken dele Helligdom eller Hjerter; han vilde ligesaa lidt staae i Odins Tempel, som Jehovah i Dagon's eller Kristus blandt Romernes Huusguder; og saafremt hans Guddom skulde komme til Liv og Kraft, maatte Asgudernes Billeder omstyrtes for hans Thrones Fodder.

Men Guderne tvættedes rene i deres eget Blod: Asgrundens Flamme var ikke blot den fortærende Ild, men den luttrende Lue; dens Bølger var ikke blot en Grav, men en Renselsesdaab. Thi Mythen siger, at efter Døden skulde Alt gjenfødes. Den Uskyldsstand, som Man i Følelsen af det Nærværendes Ufuldkommenhed med Beemod havde drømt sig som Verdens Barn-dom, den satte Man nu i Haabet som Verdens Fuldbendelse under den evige Gud. Det Onde havde mistet sin Plads. Usaaede skulde Markerne velsignes med Grøde; den skyldfrie Baldur, og Hødur, Brodermorderen uden Brøde, skulde komme tilbage fra Helheim. Gudestammernes Gidsler skulde udverles: Njord atter komme til Vanerne og Hæmir til sine Brødre i Asgaard. Odin og Aserne skulde vaagne fra Ragnaröksbøden; de var ikke de blodige Kæmper, som før den; nu vare de luttrede, at Gimle kunde være deres Bolig og Gimbulthr Kongen i deres Raad. Men ogsaa heri ligger Beviset for, at det var en ny, hidtil uhørt Opfattelse af Idealet for Himmel og Jord,

der lærte Nordboerne, at deres og deres Gubers Liv var — ikke udsprungen af en ond Rod, saa at det maatte sporløs tilintetgjøres; thi endnu hang deres Hjerter med gammel Kjærlighed ved Aserne — men uovereensstemmende med det sande Ideal, og gjennem Døden og Opstandelsen maatte bringes til Eenhed dermed. Havde nemlig dette Ideal været levende hele Aftiden igjennem, havde det sin Grund i dens selvstændige Retning, da kunde umuligt den Forestilling opstaae, at Guderne, de Troendes højeste Ideer, de Guder, som de elskede og dyrkede og troede paa, vare vanslægtede og trængte til Udsoningsbøden forat passe til det. Det opstod i en Modsætning, og Asalæren søiede sig under fremmed Overmagt, fordi den var ublevet.

Betragte vi selve Ragnarokskampen nærmere, da see vi Asgaards Hovedguder forsamlede i een Krigshær under Odin, hver parret mod den Fjende, der passede ham bedst ifølge hans mythiske Væsen: Thor mod Midgaardsormen sin gamle Fjende, Lysets Freir mod Surtur, Heimdal mod Forræderen Loke. Men deraf følger, at Mythologien maa have udført sin sidste Gjer-ning, at udvikle de enkelte Gudepersoners eiendommelige Charac-terer tilligemed deres Modsætninger og samle dem alle under eet Overhoved, førend Ragnaroksideen kunde opnaae sin Individua-litet. Og at Mytherne baade om Baldurs og Hødurs Død og om Njords Hjemstavn og Hæners Udlændighed forudsættes i Gjenføðelsesmythen, forsaavidt den uden dem aldeles vilde savne sin Fylde, maa naturligviis fuldstændiggjøre Beviset for, at de nordiske Mythekredse havde dannet og ordnet sig, før den Idee, der nu tog dem i sin Tjeneste, fik mythisk Skikkelse og dermed levende Tilværelse i Folket.

Dernæst har vi alt antydnet, at Ragnarok frembrød, da Monotheismen mødtes med Nordens afkræftede Polytheisme. Selve de høie Gubers Følelse af deres Afmagt og Aielse om

Asadømmets Fortæbelse, naar han skulde til Thronen, det mægtigere Væsen, hvis Tjenere de følte, at de ikke havde været, har baade Voluspá og især Ravnegaldret udtrykt ved at indlede Ragnarok med Beskrivelsen om deres Uengstlighed for den kommende Skjæbne; deres Følelse var sand og deres Anelse blev opfyldt: de gik alle i Døden. Paa denne Maade beviser Asatroen sin Alderdom ved den Kraftløshed, hvormed den bukkede under, og det for en Guddom, der endnu var saa mat, saa abstract, saa upersonlig, som vi før har skildret Gimbutyr; men ikke mindre ved den Mangel paa ungdommelig Smidighed, den Alderdoms Stivhed, uden hvilken den dog nogensunde vilde føiet og formet sig efter det nye Midpunct, selv om den dermed ikke havde reddet Aserne fra Undergang. Thi alene af denne Alderdomsstivhed kunde vi forklare os, at vi i hele Gudelæren før Ragnarok endnu see Kamplivet som Verdens Maal og Aser og Vaner som de eneste Guder, men ikke see Gimbutyr over dem og ikke see hans Finger hverken i deres Handlinger eller Skjæbner.

Idet fremdeles Mythen ikke blot baner Plads for Gimbutyr ved at styrte Aserne fra Thronen, men sætter hans seirrige Tilkomst som Verdens Fuldendelse og lader hans Rige bestaae uantastet i den evige Fremtid, udtaler den atter paa sin Viis, at Gimbutyr var den Guddom, der sidst havde Liv i Folket, eller at Asalæren var den ældste.

Asalæren havde faaet Tid til at flaae saa dybe Rødder, at selv den Slægt, hvis Dine oplødes for Gudernes Gud, dog ikke saa hans Rige tilkomme, men blot kunde skimte det i det Fjerne gennem de Gittervinduer, der lysne i Sjælens Fængsel, gennem Anelsen og Haabet. Endnu var alle forstøffede i Troen paa de gamle Asers Tilværelse i Himlen; Ragnaroksmynthen stod ligesaa Voluspás Tid — just deraf Navnet Volas Spaadom — til

den yngre Eddas kun som Forjættelsen om noget Tilkommende. Endnu stod Balhal for Helte og Helhelm for sværdløse Dødningsalene i Udødelighedens Land; seent, naar det var færdigt det Skib af Dødningene, skulde Asernes og Helas Borg fortares, og først efter Ragnarok fik den seikende Idee Plads til at bygge det folklare Gimle. Endnu havde Gimbulutr ikke efterfulgt Aserne paa Himmels Kongesæde, endnu bragte de Troende ham ikke deres Offre og Bønner: først efter Gjenfødselen havde Vola og Hyndla spaaet hans Tilkomst; men da var der heller ingen Ende paa hans alstyrende Virksomhed, fordi han, hvor silbigt han end skulde aabenbare sig, var den høieste Gud for Enhver, hvis Aand kunde gennemfare Asernes Himmel og opsvinge sig til den Himmel, som hvilede derover.

Forinden vi nu skride til at forklare os denne Udvikling fra den nordiske Asatroe til de høiere Ideer, der reiste sig imod den, maae vi finde os tilrette med de hemmelighedsfulde Ideer, der snige sig om blandt Mythologerne, om en esoterisk Lære i Modsætning til den exoteriske. Hele denne Sag er endnu langt fra paa det klare. Nogle arbeide paa, i alle Hedenskabets Templer at bygge et Allerhelligste, et ἄδυτον, hvor kun i sin Tid Folkets Præster og nu de selv have fri Indgang; medens Andre¹¹⁵⁾ vil paaastaae, at endog de græske Mysterier var offentlige og ingen eiendommelig positiv Lære indeholdt.

Ved at tale om Nordens esoteriske Hemmeligheder har Man især peget hen paa Runerne, paa Gudernes utallige Benævnelser og paa Læren om deres Undergang¹¹⁶⁾. Dette falder

¹¹⁵⁾ J. Gr. Lobek i Aglaophamus i Begyndelsen.

¹¹⁶⁾ Geijer Svea-Rikes Hæfder I, p. 295 ff. Münter Kirchengesch. v. Dänemark I, p. 157 ff.

til forskjellige Sider, fordi det har ganske forskjellige Udgangspuncter. Thi med Runekløgten's Trolddomskunster kunde den rene, ophøiede Guddomsidee, hvortil Ragnarok leder, efter hele sin Character Intet have at skaffe. Asa-Mythologiens søgte og uendelige Terminologie, der optaarnede sig meer og meer babelsk, stod naturligviis ikke Enhver til Tjeneste, fordi der hørte Lærdom baade til at forklare og huske Navnene¹¹⁷). Men at disse lærde Kundskaber var udelukkende forbeholdne for et vist ydre Samfund, at de ikke turde meddeles Enhver, der attraaede dem, med mindre han formeligt var indviet til Broder i det hemmelige Lag, det høre vi aldrig og det ligger aldeles ikke i Sagen; men uden denne Forudsætning var hiin mythologiske Lærdom ikke mere esoterisk, end det protestantiske Præsteskabs Theologie er det den Dag idag. Hvad endelig Ragnaroksmynthen angaaer, kunde Man ikke let træffe nogen, der med mere Bestemthed undsiger en Lære, som skulde holdes hemmeligt; thi hvilken nordisk Mythe er saa klar i Grundtanken, hvilken er saa rigt gennemført i Fremstillingen og, fremfor Alt, hvilken omtales saa ofte og saa uforbeholdent, som netop Ragnaroksmynthen? Forhen har vi seet, at den hører til en Gruppe af Ideer, der hævede sig imod Nordens almindelige Asatro, men manglede Kraft til at omstyrte eller omforme dens Cultus, saaat de meer eksisterede i Theorien for de dybere Aander, end de fik nogen positiv practisk Betydning for Folket, og siden vil vi see den samme Character udtrykt i disse Ideers høitideligt mysteriøse Indklædning allerede i Vøluspå. Men Vola henvender udtrykkeligt sin Tale til Alle, Guder og Mennesker, der kan forståe den; og Ragnarok idetmindste blev forstået og derfor Folkets Eiendom. Forsaavidt

¹¹⁷) Jfr. Havamaal III, p. 141-142: „Jeg kan skjælné og opregne baade Aser og Alfer: det kan den U lærde sjælden.“

nu de andre Ideer stod i organisk Forbindelse med den, kan heller ikke de oprindelig være holdt hemmelige; at de derimod i en senere Tid blev fordunklede og tilmed betragtede med en vis Rædsel, det er os paa dette Sted en Bisag; thi det constituerer ingen Esoterisme. Endelig er der fra den modsatte Side slet Intet der taler for, at Læren om Gudernes Død og Gudernes Gud blev præket inden lukte Døre, om den end tit kan være præket for døve Dren, naar der manglede Aand til at sande den.

Men selv om denne Asatroen modvirkende Troe krævede en eiendommelig Indvielse hos dem, der skulde indlemmes deri, selv om den kun bestod som et esoterisk Mystorium i den meest indskrænkede Betydning, dette staaer paa ingen mulig Maade i Strid med vor Sætning, at den først udviklede sig senere end Asatroen, ligesom forat afløse den, efterat denne før havde bestaaet alene som hele vort Asa-Nordens fælleds Religion. Vor Sætning vilde først finde Skygge af Modsigelse fra denne Kant, naar Nogen gjorde Læren om Mystierne gjældende i den Form, at Esoterismen om Asernes Utilstrækkelighed, om Gimbulthr og Gimle var til under Asatroens og Asafolkets allertidligste Barnhed og levede i de Indviende ligesaa den Tid, da Asatroen levede i Folket med sin første Underlighed og altsaa uden disse høiere Forestillinger.

For at gjendrive dette vil vi ikke beraabe os paa, at vi for-gjæves søgte Vidnesbyrd om en affluttet Esoterisme i Norden, endfige om een, der var saa tidlig født. Thi vi veed i det Hele saa grumme lidt om Menneskeslægts Oldtid. Men forsaavidt denne Hypothese aldeles fritager mig for, at besvare det vigtige Spørgsmaal, hvorledes den esoteriske Lære kan have udviklet sig, og reent ud postulerer sin Kaste af antipolytheistiske Viismand, som den her — hvor Kasten beholdt hele sin Viisdom for sig selv, da jo dens Troe paa Gimbulthr, Fredsfyrsten, staaer i ligefrem

Modfætning til Folkets paa Aserne og Valhal — ikke engang kan forskrive fra det Missionsseminarium, som Creuzer har anlagt i Orienten: for saa vidt vil den finde at den Gjendrivelse, den fortjener, naar vi i det Følgende vise, hvorledes Monotheismen samler sig ud af Polytheismen, og hvorledes Ragnaroks og Gimles Ideer udviklede sig frem af selve Asalæren, som en Reaction imod den. Smidlertid vil vi anstille et Par Forsøg med denne Hypothese paa dens eget Territorium.

Nordboernes som alle Nationers Mysterier ere henregnede til den „hemmelige Præste-Viisdom“; thi Præsterne maatte i Oldtiden være de, der havde den dybeste Kundskab om Guderne. Man tænke sig disse Præster, der levede af, at betjene Aserne ved deres Cultus, der bad og offrede til dem i det trofskyldige Folks Navn, selv opfyldte af den Overbeviisning, at disse Guder var Afguder, at de var dødelige saavel som deres Dyrkere, at den sande Gud vendte sit Ansigt bort fra dem og deres Valhal. For blot at kunne tænke det, maa Man sætte sig tilbage i det forrige Aarhundredes Forestillinger baade om Folkeliiv og Præstestand; thi i dem har en saadan Anskuelse af Esoterismen sin Rod. Det var ikke engang en Accommodation fra Præsternes Side, saa at Løgnen kun blev brugt til Sandhedens Røppe, for at skjule dens Nøgenhed og beskytte den i det skarpe Klima; thi den nordiske Polytheismes Grundidee er Monotheismens modsat. Det var et utænkeligt Bedragerie. Man maa nemlig ikke glemme, at de Asatroen og Asalivet modstræbende Ideer maatte leve paa en ganske anden Maade i hine urvise Hyklere, end Ragnaroksmvthen siden levede imellem Folket, naar den efter vor Udvikling var bleven dets Eiendom; thi Folket beholdt da sine Fædres Guder af gammel Kjærlighed og af en arvelig Tillid, der havde flaaet altfor dybe Rødder til at kunne udryddes; men disse skal jo efter Forudsætningen fra først af have seet Guderne som Dødningsbilleder, og

vi har forhen viist, at dette Syn, som oprindeligt, ikke lader sig forene med den levende Anskuelse af deres Guddommelighed. Hvad Præsternes eller dog, om det ikke var Præster, de Indviedes egen Religion angaaer, da kan de altsaa ikke have deelt Troen paa Aserne med Folket; men ligesaa lidt kunde de dog slaae deres dybe Sjæl til Ro med det fjerne, taagede Haab, hvori Fimbultyr alene eksisterer: de maatte besidde deres egne høiere Ideer som en trøstelig Troe eller udvikle dem dertil; men da var Fimbultyr bleven noget ganske forskjelligt fra hvad vi kjende ham for i Mythologien. Det er unægtelig en stem Mangel ved denne Hypothese, at vi efter alle vore Kilder ikke er istand til, at gjøre os noget egentligt Begreb om hine Esoterikeres Troe — dog: hvor skulde man ogsaa kunne forlange af en solid Esoterisme, at vi Exoterikere kunde indlemmes i den? ikke med større Ret, end vi kunde forlange, at see Hades afbildet med den Hjelm, der gjør ham usynlig. Derfor er den Mangel værre, at Esoterikerne blive os ganske overflødige, da Alt, hvad der kunde ranes til deres Lære, ved en nøie Betragtning ene og alene fremtræder for os som Asatyrernes Eiendom. Ragnaroksmithen, der forudsætter Troen paa Asernes virkelige Tilværelse, Mithen om Asernes Gjenfødsel, der gjør det endnu mere og Mithen om Fimbultyr som en Gud for den fjerne Fremtid kunde ikke eksistere som saadanne, førend da hiin projecterede Esoterismes Indhold traadte ind i Nordens Folketroe. Men Ideer, der vare Asatroen saa modsatte som Ideerne om de høie Guders Død, om Livets Ideal i Gimle og om en eneste Gud, kunde Folket ikke fatte, endfige modtage saa livligt, at de blev Folkemyther, saalænge Asatroen levede i sin Ungdommelighed; for at kunne modtage dem frivilligt, — thi de blev jo ikke kysede ind i Folket med Ild og Sværd og med Munkemirakler, som Christendommen, hvor den kom uforberedt — maatte Asatyrerne i det Væsentlige have gennemgaaet den samme Udvikling,

som for selv at blive dem vaer uden en ubvortes Meddelelse. Fremstillingen af, hvorledes Asatroen i sin Fremvæert førte Aanden ud af sig selv op imod de høiere Ideer, vil altsaa blive os lige nødvendig. Men herved forsvinde den tidligste Oldtids Esoterikere os ganske af Sigte.

Dg saaledes vil den hele Hypothese, der begyndte med at besvare Spørgsmaalet om Oprindelsen til den nordiske Mythologies høieste Ideer ved ikke at besvare det, nemlig med Postulatet om sine Esoterikeres Tilværelse, der ikke kunde bane dem Plads uden Formastelse mod Menneſkenaturen og ikke give dem Troens Indhold uden ved Rov, alligevel kun staae som et mislykket Forsøg paa, ad den ubvortes Vej at forklare, hvad der dog ikke kan forklares uden ved Betragtningen af den nordiske Religions indre Udvikling.

Vi har nu fuldbendt Fremstillingen af Eddalærens store Modfætninger og Bevist for, at det ikke blot er en høiere, men en senere Guddomsidee, der dages i Troen og oprinder i Haabet bag de gamle Asaguders Verden. Dg herved har vi vundet det Lys, hvori Man maa betragte den nordiske Mythologie, for at kunne forklare dens Skikkelse, ja selv for at kunne begribe dens Tilværelse som eet Folks Mythologie. Vi gaae nu over til at udfolde disse Nordens tvende Religionsperioder: Asatroen og de høiere Ideer, der vilde omstyrte og afløse den, og til at efterspore den indvortes Udvikling, som drev Aanden fra de mange Guder til at see deres Forgængelighed og stirre efter den evige Gud.

Den Erkjendelse, der vilde bane ham Vej, Erkjendelsen af Aſernes Dødelighed, har grebet kraftigt igjennem. I Folkemythen om Ragnarok har den i sin Tid fundet sit fulde Udtryk, og Edda kan aldrig tale om Guderne uden at mindes, at de stunde til

Døden. Hvad vor Kundskab om Mythologien angaaer, er der ikke mange Myther i hele den nordiske Mythologie, der er udmalte os saa rigt og saa plastisk, som den om Gudernes Død; Udsæeren i sig selv har vi saa indskrænkede Midler til at forstaae, ja blot kjende i nogenlunde Omfang, at baade dens afbrudte Træk og dens Grundcharacter, som ikke kan miskjendes, netop alene synes at sigte til, at sætte os Ragnaroksmynthen i det rette Lys; og det er mærkeligt, at den ældste og i alle Henseender mærkværdigste Levning af vor Oldtids Sange, som vi besidde, Volas høitidelige Spaadom, ikke blot har sin Grundtone fra Følelsen af Nordens Gunders Førgjængelighed, men allerede fortæller os Mythen derom i hele dens Fylde og stiller den som Midpunct for Verdens Udvikling. Som om den nordiske Mythologie var os bevaret blot for at vi ret i et folkeligt Udtryk skulde see Hedningernes dybe Følelse af, at Mennesket er for ringe til at skabe Guder, og at en Afgud er Intet i Verden. — Thi at Folket dog ikke ved egen Kraft formaaede at hæve sig til nogen levende Anskuelse af Simbultyr, at Monotheismen kun dæmrer i det gamle Norden, ogsaa det er os tydeligt nok.

Naar vi nu først skal betragte Troen paa Aserne i dens uforstyrrede Liv og dernæst den store Epoche, som indviede dem til Førglemmelse igjennem Ragnarok, Gudernes Thusmørke, og pegede prophetisk mod den eneste Gud, hvis Rige skulde tilkomme, da er det som Thusmørket og Dagningen efter den stjernericke Nat. Stjernehæren skinnede klart paa den rene, nordiske Himmel, skjøndt Dagens Lys eiede den ikke. Da gryede det ad Morgen og Nattens Stjerner zittrede og de opslugtes i Thusmørket. Men endnu oprandt ikke Solen: det var kun Dæmringens blændende Skjær, der spiller i Morgentaagen; det var kun det aarle Daggrø, der udslukker Nattens Lys og bebuder, at Solen vil komme.

Andet Affnit.

**Den oldnordiske Religions
pragmatiske Historie.**

Am 11. K. 1861

Die altschottische Religion
der irischen Missionare

Naar Mennesket aner, hvorvidt hans egen Kraft strækker og hvorvidt hans Længsler dog føre ham, da bliver det ham en Trang, at vide noget Høiere, hvortil han kan knytte sig forat faae Holdning, og naar han har Die for Verdens Mangfoldighed og Verdens Harmonie i Tilværelser saavel som i Tildragelser, der ligesaa lidt har den sidste Grund i ham eller i sig selv, som han har det, da maa hans Blik søge til det, der baade er i og over Alverden. En blind Kraft er det ham ikke; thi i det Hjerteløse, det Fornuftløse, det Villieløse finder Livet hverken sin Kilde eller sin Trøst. Skal det Overjordiske baade stille hans Følelses Trang og forklare ham det Tilværendes Mulighed, maa det eksistere for ham i et levende Væsen, der virker med Bevidsthed efter sin Villie, et personligt Væsen, til hvilket den Enkelte kan hengive sig med Inderlighed og Fortrøstning. Ved Religionen er det at Menneskeheden træder i Forhold til sit personlige Guddoms-væsen, og i al Religion, i al Mythologie træffe vi saadanne Væsener under høiere eller lavere Former.

Naar det Overmenneskelige, hvis almindelige Idee saaledes er givet i Menneskets religiøse Bevidsthed, aabenbarede sig ad den naturlige Wei, da maatte det fra først af opfattes i dens concrete Virksomhed, være sig i Menneskesjælens eller den sandfelige Naturs Phænomener. Men idet Religiositeten var vaagen blev Virksomheden umiddelbart anskuet som en Handling, der

udtraadte af Willien: det virkede, fordi det vilde virke. Saaledes samlede Verdens udvortes og indvortes Phænomener sig om hiint Overjordiske, som de reelle Udtryk af dets Willie; og den indvortes Personlighed, som Willien forudsætter, som altsaa for Troens gennemtrængende Blik strax havde rørt sig i Phænomenerne, fik sit eiendommelige Præg af den Character, hvorunder hiin Personligheds Aabenbarelsen i Verden mødte de Troende og bleve opfattede af dem.

Det var en levende, frivilligt handlende Guddom; men det var tillige en Guddom, til hvilken Mennesket personligt kunde knytte sig. I Sorg og Frygt, i Nød og Fare, saa tit Mennesket følte sin egen Kraft glippe, maatte han tilvende sig den høiere Bistand; men det er ikke blot — som Man ofte eensidigt udhæver det — Livets Trængsler, der ligesom skræmme Mennesket til sin Gud; ogsaa Glæden opløfter Hjertet, idet den udvider det, og der er neppe nogen Følelse piinligere, end den, at være lykkelig uden at kunne være taknemlig. Bøn og Dyrkelse er de uvilkaarlige Udtryk af denne Menneskenaturens Nødtørst; men begge indeslutte i deres naturlige Form den Forudsætning, at Guddommen har et Hjerte, der kan røres ved Bønner og glædes ved Taksigelser, ligesom Menneskets Hjerte.

Jo rigere det Guddommeliges Virksomhed i Verden blev anskuet, jo inderligere Folket traadte i Samfund med det, des livligere maatte det naturligviis forme sig. Men den handlende og modtagelige Person, som hvilken det levede — ikke ifølge nogen Personification, men ifølge Troens umiddelbare Tilsagn — havde intet høiere Billed at forme sig efter, end det samme, hvorefter det ligesaa først af var opfattet, nemlig den menneskelige Person; thi den er ikke blot det høieste, men det eneste Udtryk for Personligheden, som Mennesket af sig selv kan kjende. Menneskets Character, Hjertelag, Forestillinger, Motiver, hele

dets Indre, spillede sig fra Jorden i Himlen og kastedes atter fra Himlen tilbage til Jorden; men derved blev Guddommen ret en Gud for Menneskets Anskuelse og for hans Hjerte.

Resultaterne af denne Anthropisering træffe vi nu i enhver Folketroe; navnlig i Polytheismen, hvor det ene Guddommelige fordeles sig paa flere samværende og samvirkende, men indbyrdes forskellige og derfor nødvendigvis eensidige Enkeltvæsner, bliver Gudernes menneskelige Indre fuldbyrdet i sin personlige Eiendommelighed. Spiren, der allerede laa i den første naturlige Opfattelse af det Oversandselige, maatte bestandigt gennemføre sig des mere levende til en Personlighed, i Tanke, Sjæl og Sind analog med det indvortes Menneske, jo livligere Troen var; men tilmed des mere individuelt, desmere karakteristisk, forsaavidt den allevegne opfattedes gennem et bestemt Folks eiendommelige Character og Verdenserfaring.

Men ikke blot fremtræder Guddommen i Religionen under en individuel indvortes Menneskelighed; men han er endog, ligesom Mennesket, individualiseret i et eiendommeligt Legeme, hvori hans Aand fortrinsvis har sit Hjem, og hvori hans Villie finder Organer til at manifestere sig i Gjerninger. Ved dette Punct vil vi dvæle lidt for at see Guddommens Lighed med Mennesket culminere; thi det Mythiske viser sig aldrig stærkere i sin Eiendommelighed, end just her.

Philosophien vil emancipere Guddommen af hans Legeme. Tale vi derimod til Barnet om den eneste Gud, saa at han ret skal blive levende for det, da pege vi op til Himmelhvælvingen — vor Himmel, ikke vore Antipoder —, og Gud er ikke Universets evige Forsynsaand, men han er den Gamle af Dage, som throner deroppe i Himlen, som har Dine til at see Alt, hvad vi Mennesker tage os for herneden, og Dren til at høre Alt, hvad vi tale. Og hvorfor? Fordi vi poetisk flytte os ind i Barnets

aandelige Forfatning og føle, at det Ideelle blot da kan have Tilværelse for det, naar det seer dette leve i en sandelig Form og fremtræde igjennem den. — Som det er med Barnet, saaledes er det med Folket i dets Barndom. Det har ikke Sands for den philosophiske Tanke, men maa lige fra først af opfatte Ideen concret og poetisk — altid des mindre concret, jo mindre bestemt, jo mindre levende dens Indtryk paa Sjælen er —. Derfor kan Guddommens Skikkelse ikke kaldes et uegentlig Udtryk eller en billedlig Indklædning, ligesaa lidt som den er det i Barnets Sjæl. Dette følger allerede deraf, at billedlige Udtryk for det rene Ideelle maatte kunne afføres og omskiftes ligesom Klædningsstykker; men Guddommens Legemlighed er saa constant som hans Personlighed: Folketroen fastholder det Ydre tilligemed det Indre, fastholder Skikkelsen saafuldt som Characteren og Ideen; til Tegn paa, at Skikkelsen er Guddomspersonen medfødt i de Troendes oprindelige Anskuelse, ligesom Menneskets Legeme er Menneskesjælen medfødt.

Dette Forholds Udvikling er heller ikke vanskelig at følge, naar vi betænke, hvorledes Sjælen og Legemet ere forenede hos Mennesket i den naturlige Tilstand — hvor kjedsommeligt ofte har Man ikke udhævet dette f. Ex. om de vilde Nationers og de forhomerske Heltedigteres Gesticulationer —; deres Identitet maa derfor være og er langt mere levende for den umiddelbare Sands, end denne Identitet og dens Betydning er os indlysende for Erkjendelsen. Naar nu alle Aandsevner ligesaa Begyndelsen samvirkede under Opfattelsen af det guddommelige Væsen, Aandens dybeste Anliggende, da saae den ungdommelige, skaberkraftige Phantasie uvilkaarligt det Legeme, hvori Guddommens aandelige Character, som udtalte sig gjennem hans Aabenbareelser, havde sit naturlige Udpræg, saae det svagt og ubestemt eller tydeligere, alt efter som

Guddommens indvortes Person stod fjernt i Almindelighedens Taager eller havde nærmet sig og klaret sin Eiendommelighed.

Saaledes maatte Troen alt fra først af, om end nok saa dunkelt, anskue det Guddommelige i dets legemlige Skikkelse og bestandig optage denne i samme Forhold gjennemarbeidet og individualiseret, som den Personlighed, der boede deri, fik sig formet til characteristisk aandelig Individualitet. Just ifølge denne Bestaaffenhed ved den levende Folketroe, at den ikke blot indeholder det Ideelle, men indeholder det i dets eiendommelige sandkelige Skikkelse, var det at den religiøse Kunst, hvor den blomstrede, altsaa i det classiske Grækenland og i det catholske Italien, fik sin folkelige Rod og Betydning; thi det var Folkets Synner, den fremstillede. Forbillederne for Apollo og Zeus Olympios, for Ares og Poseidon, for Pallas og Aphrodite stod plastisk formede i Grækernes Phantasie længe før Meiselen huggede dem i Marmorsteen — allerede Homer har tegnet deres Omrids —; den hellige Moder med Barnet og Djævelen i sit Ildmørke var færdig malede før Raphael og Mikael Angelo havde lært at blande Farver. Kunsten viste Folket kun dets egne Billeder, men i et fuldendt Udtryk, og dertil i et Udtryk, der kunde overleve den Tid, da Folketroen tabte sin sandkelige Livskraft. Da nu Troen paa sit Yderste ret haandgribeligt havde udpræget sig, ja altfor haandgribeligt, da kom Bantroen med sin Prosa og voldte Kunsten Galb, idet den bortgnavede dens Rødder, ligesom Nidhøg ved Ygdrasil. Den religiøse Kunst kunde ikke længere fortsætte sig originalt; den maatte enten afcopiere de gamle Billeder, eller hvile i Forventning om en Tid, da Troen atter blev mythisk levende. Og derpaa har den egentlig ventet indtil denne Dag.

Forbilledet for hiin Gudernes Skikkelse i de Troendes Forestilling blev laant fra den omgivende Natur. At Planter og Stenen, der mangle alle den vilkaarlige Virksomheds Organer, ikke

kunde anskues som Legeme for det, hvis Væsen fra først opfattedes i levende Virksomhed, følger af sig selv. Dyrene dele derimod Sandsningens og Bevægelsens og Handlingens Redskaber med Menneskene; selv den aandelige Meddelelses legemlige Organer maa den overfladiske Betragtning tillægge dem. Saaledes kunde et overjordisk handlende Væsen vel tænkes at boe i og virke igjennem Dyrets Legeme, om det end i Menneskets vilde fundet sin fuldkommere Form. Men den indvortes Personlighed maatte ligesfuldt være menneskelig, da Mennesket kun kjender denne fra sig selv, og det dyriske Legeme maatte da opfattes saaledes, at det ikke hæmmede Menneskelighedens characteristiske Uttringer.

Den meget yndede Sætning, at Menneskeslægten begyndte med at dyrke Fetischer af livløse Gjenstande, hvilken Man, under den Forudsætning, at de første Mennesker var Kannibaler, har bestyrket ved Sammenligning med afrikanske og brasilianske og australske Menneskeæderes Gudsdyrkelser, saaledes som disse skildres i Beretningerne fra Missionairer, der ikke blev menneskeædte, denne Sætning vil, naar vi see noiere til, ikke engang staae i Strid med vor Paastand, at Guddommen fik sin Skikkelse fra Menneskets eller Dyrets. Thi naar f. Ex. Negeren med Angst og Bævelse knælede for en Kampesteen og bad til den, da var det naturligviis — ihvorvel dette for Negerens Tanke har været ganske ubevidst — fordi den mægtige Naturaand, han frygtede, havde opslaaet sin Bopæl derinde, fordi Stenen var den overjordiske Tyrans Tempel, hvori han kunde høre den Sortes Besværgelser, men hvorfra han ligesaavel kunde træde ud i den vide Verden, naar han vilde handle; ellers havde det været meer end nok for Negeren, at vogte sig for, selv at komme den Kampesteen for nær, da han dog kunde see, at den ikke vilde gaae til ham. Naar Guddommen var krøbet ud af Stenen, da var han den forfærdelige; men maatte han derfor undvære sin legemlige Personlighed

— den være nok saa monstros — i Negerens Anskuelse, virkede han derfor udenfor sin Steen som det reent aandige Bæsen, fordi han havde et Tempel, hvori han kunde gemme sig, som Sneglen har sit Huus? Fornuften siger nei, og Negerens Mythologie skildrer os de frygtelige Spøgelse, der indjog Overtroen den Trældomsfrygt, Man maa kalde deres Religion, skjøndt den baade i Bæsen og Virksomhed har meget lidt tilfælleds med Religionen. — Og som det gaaer med Fetischismen saaledes, gaaer det med Sabæismen, der ligesom hiin skal være eet af Menneskeheden's første Religionstrin; ogsaa Stjernerne, forsaavidt Man bad til dem, var de himmelske Wanders Boliger, ikke deres Legemer; naar disse Wander vilde til Jorden, behøvede de ikke at falde fra Himlen i Stjerneskrub.

Vi holde da fast ved, at det Legeme, hvorunder Indbildningskraften anskuede Guddommen, Guderne, de overjordiske Wander, maatte besidde de udvortes Organer for en Personligheds Virksomhed. Men om det var Menneske eller Dyr-Skikkelsen, hvori de oprindeligt levede for Phantasien, er vanskeligt at bevise. I denne Sammenhæng kan vi naturligviis ikke tænke paa den Dyrs Skikkelse, der blev hele Classer af Dyr til Deel; thi dermed forholdt det sig som med Dyrs Skikkelsen af de livløse Natur-Gjenstande: en Guddom beskyttede dem, helligede dem, hvilede i dem fremfor i andre Skabninger; men det enkelte Dyr var ikke hans uadskillelige Legeme. Her tale vi om Gudepersonernes eiendommelige Skikkelse, om den var Dyrets eller Menneskets. Og i denne Henseende er Man meest tilbøielig til ikke engang at stemme for Dyrene, men for de confuse Banskabninger med Elephantsnabler eller Løvepoter eller med flere Sæt Hoveder, Arme, Bryster o. s. v., og Man henter Beviis derfor f. Ex. fra Indien med dets absurde Idoler. Thi hvad navnlig dette Exempel angaaer, er Man uvidende om, at det ikke er slige Misfostre, der afbildes i den ældste nationale Sans-

crit-Litteratur; at der tvertimod Guderne i det Hele taget skildres som det Menneſkeliges Idealer, og at de vanſkabte Tempelbilleder, ſom ſtaaе os til Skue i Muſeerne, kan henføres til en Tidſalder, da Folkelivet og Folketroen forlængesiden var vanſlægtede og Kunſten med dem, og da den abſtracte Philoſophie vilde prøve ſig ſom Billedſkjærer ¹⁾. Hvad vi ſee temmelig klart, er, at Iaphetidernes freidige Stamme, der frit oploſtede ſit Blik mod Himlen, i Følelſen af Menneſkets Slægtſkab med Guderne, Inder, hvis vi allerede tør dømme om dem, Nordboer og Græker, i den Periode af Folketroen, hvortil indſødte Digtere aabne os Udsigten, opfattede deres høie Gunders Perſonlighed væſentligt i den ædleſte Skikkelse, hvori Menneſket kan anſkue Aanden, og den Skikkelse er Menneſkets ²⁾. I Dyrenes Lignelse derimod ſkaber eller vanſkaber ſig egentlig kun det Raabe, det Uhyre, det Uſſygelige: Midgaardsormen og Fenrisulven, Phorkys's og den ſkønne Ketos's Vigel, og andre Ligesindede.

Hvorledes det nu var før den Tid, lære Mythologierne os ikke; men der kan dog, ganſke i Overeensſtemmelse med vore tidligere Betragtninger, ikke let være Tvivl om, at vi fra den Guderne's Menneſkelighed, der er conſtant for dem i Mythologierne, maae ſlutte os til, at denne kun udviklede ſig, fordi den — den udvortes Menneſkelighed ſaa godtſom den indvortes — alt laae i de første Spirer. Og paa den anden Side er det meget begribeligt, at der ſenere maatte komme en Periode, hvori Guddoms-

¹⁾ I Inderne's dybsindigt theoſophiſke Digt, 'bagavadgita' (11te Bog), ſee vi Guddommen, den Enegud, „til hvem ſelv de polytheiſtiſke Billeddyrkere offre og bede uden ſelv at vide det“, aabenbare ſig ſom et Monſtrum, der forener alle Guder og Verdenskræfter i een gyſelig Skikkelse. Det er Symboliſmens Platiſk.

²⁾ Iſr. Herodot. I, 131 om Perſerne, der, efter hans Mening, ikke „ſaaledes ſom Hællenerne“, „tænkte ſig Guderne ſom ἀνθρωπογενέας.“

ideen søgte at redde sin Idealitet ved at løsrive sig fra sin Regemlighed, naar denne fixerede sig altfor eensidigt; en Periode, da Gudernes udvortes Skikkelse ikke længer kunde erkjende sig for Anskuelsens nødvendige Form, men blot vilde være en symbolsk Fremstilling, og nu i den Grad satte Alt tilside for det symbolske Gehalt, at den tog den sunrne Kunst i sin Tjeneste til at sammenkluddre hine monstrofe Skrækkedilleder af Ting og Dyr og Menneske, som Man maa sønderrive Lem for Lem, forat see Guddommens Idee stumpeviis afbildet ved Symbolerne paa hans enkelte abstracte Egenheder. —

Men ved at mindes denne Reactionsepoche, erindres vi om, at vende vort Blik mod et andet Element i Guddommen, det, der modsiger hans Menneskelighed, det absolut Overmenneskelige Element. Da de almindelige Forestillinger om Oprindelsen til den individuelle Character og den Regemlighed, hvorunder Guderne møde os i Mythologien, baade er dunkle og ledesløse, har vi været nødte til, at dvæle saalænge ved denne Gjenstand, at vi næsten syntes at glemme den grundvæsentlige Forskjellighed, der opløfter Guddommen over Mennesket. Og dog hørte denne lige: saafuldt til enhver Folketroes uundværlige Indhold.

Den Hengivenhedsfølelse, der er Grundprincippet i al ægte Religion, kan først da leve i sin Fylde, naar den indeholder Troen paa Guddommen som menneskelig og overmenneskelig til: lige, og det er en almindelig religiøs Fornødenhed, den christelige Religion tilfredsstiller, idet den fremstiller Enheden af Gud og Menneske i den fuldendte *θεῶνθρωπος*. Naar det naturlige Men: neske føler en personlig Trang til at knytte sig til Guddommen, bliver det ham til en hjertelig Nødtørst, at troe paa den Gud: dommens Lighed med Mennesket i aandelig Natur, som Kjærlig: heden kræver, naar den ikke skal opløse det elskende Individ. — Men Mennesket føler sig drevet til at nærme sig sin Gud, netop

forsaavidt han føler sin egen dybe Underordning under det Høiere. Og fra denne Side betragtet forbyder altsaa selve den religiøse Hengivenhedsfølelse Mennesket, at gjøre Gud til sin Eigemand, og hæver Gud som den overmenneskelige. Det Væsen, der udstraalede sin Kraft over Jorden, kunde hverken Aandens eller Legemets Dine skue Ansigt til Ansigt: et evigt Væsen, hvori det Endelige hviler som Jorden i Himmelfrummet, en aandelig Fylde, der kun glimter herneden. I sit Væsen, i sin Fylde fattes det ikke: den høieste Sjæl, Mennesket kjender, Menneskesjælen, er kun en Afglands, som Maanen af Solen, aldrig et fuldent Billede deraf; derfor flygter det bort for Menneskets Anskuelse, og kun den religiøse Følelse skimter det i dets utilgængelige Regioner og tager sig deri. Ifølge heraf er der i den mythiske Periode altid en mysteriøs Rest, som skjuler sig for Forestillingen, og ved Siden af den episke Poesie med de skarpe Omrids og de levende Farver, synger den lyriske sine Hymner og Bønner, der tone af den Følelse, at Jorden ikke indeslutter Himlen, men Himlen indeslutter Jorden. Saaledes er det den religiøse Følelses evige Paastand — den Paastand, som Philosophien optager —, at Guddommens inderste Grund hverken fattes eller udtrykkes under de mythiske Former, at hans Personlighed aldrig er den menneskelige, aandeligt og legemligt eensidige, Personlighed.

Dog han aabenbarede sig og Menneskene vilde nærme sig til ham, ikke som Slaven, flovet af Trældomsfrygt, til sin Tyran, men frimodige i Aanden; derfor maatte hans Væsen have Tilværelse for Menneskets Anskuelse. Men Mennesket kjendte kun den jordiske Sjæl og det jordiske Legeme, og i dem maatte Guddommen leve: som vi for saae var det efter Menneskehedens Erfaringskreds at Barndommens livfulde Phantasie umiddelbart paatrængte Troen den indre og ydre Form for Himlens handlende

Personligheder, hvorunder disse alene kunde eksistere i de Troendes Anskuelse. — Men just fordi det var Menneskets Personlighed, ikke sin egen, hvori det Overmenneskelige havde incarneret sig, følte det sig indsnævret og fængslet derinde, og den menneskelige Form maatte føie sig i, hvert Dieblisk at trodse Lovene for sin Eienbommelighed som menneskelig Form, hvis den ikke vilde sprænges. Deraf de evige Selvmodsigelser, jo mere Mythologien skulde detaillere sig; ikke blot i Polytheismene, hvor Guddommen meest har udført sin Analogie med den menneskelige Tilværelse, men overhovedet i den mythiske Folketroe. Den høie, himmelske Rørlighed, den uendelige Opføttelse over det Enkelte var Guddommen egen; men evig forstyrredes den ved Medlidenhed og Bredde, Partiskhed og Misundelse, ved alle de smaalige, de jordiske Lidenskaber. Det gennemtrængende Guddomsblik var hvert Dieblisk hæmmet i den menneskelig indskrænkede Opfattelsesevne; den maatte, med al sin Borneerthed strække til, og den gjorde virkelig Mirakler. Paa tusinde Steder hørte Guddommen sit Navn paa kalde, han saae over hele Verden, gennem Klipper og sorte Uveirsskyer; men Man har ogsaa hørt, at de standsede hans Blik: thi Diet var Menneskets saavel som Dret var det. Hans Mund kunde tale i Hjerterne, skjøndt den var Menneskets lig. Hans Gang kunde være hurtig som Tanken, og hans Fod var dog seent som Menneskets Fod. Han slyngede Lynilden og rullede Jordenskyerne, han omstødte Bjerger og førte Sværdet paa Balpladsen; men hvilke vare de Arme, hvormed han udrettede sine eventyrlige Gjerninger? Hans Livsfylde var altid den samme: hans Alder, Barndom eller Ungdom eller Manddom, og de personlige Forhold, som beroe derpaa, var uforkrænkelige i Kartusinder; men hans Livsorganisme var som Menneskets, der maa vore og ældes med hver Dag, indtil den sidste kommer, den Dag, som Sygdom og Alderdom vie til Dødsdag for det Menneske, vi kjende,

og til Fødselsdag for det, vi ikke kjende. — Det var Guddommens Væsen, det som dæmrede for Religiositeten, hans Wiisdom og Magt og Evighed, der opfattedes stykkeviis i jordiske Former: det Hele søgte sig sin Skikkelse i det Enkelte, det Uendelige i det Endelige, men kunde aldrig finde den tilfulde; naar Formen stivnede og vilde hævde sig, maatte den enten qvæle Anden eller selv bryde, hvis den religiøse Idee havde Kraft til at frigjøre sig.

Saaledes er der en evig Modsætning mellem Guddomsideen og den Menneffelighed, hvori den levede for Forestillingen. At imidlertid baade det overmenneskelige og det menneskelige Element fra Begyndelsen eksisterede jevnside med lige Rettigheder, at de Himmelske vare fødte θεῶν ὁμοιωτοι, maae vi antage, ikke blot for at forklare os de senere Forhold, men ogsaa fordi den oprindelige religiøse Trang og hele den oprindelige Tilstand, som vi før saae, strax maatte lede Mennesket til dem begge. Men den Kamp, hvortil de senere udviklede sig, maa endnu have slumret i sine første ubevidste Spirer. Det aandeligt Mennekelige i Guderne som saadant, end sige Kjød og Blod, kunde naturligviis slet ikke være Gjenstand for Tanken. Vel var det lige fra først af Anskuelsens nødvendige Form, men endnu var det ikke saa selvstændig gennemført, at dets Uformuenhed til at indeslutte Himlens Fylde maatte blive det selv paafaldende, og at det selv kunde blive vaer, hvor det overtraadte sine Grændser. Og ligesaa lidt var paa den anden Side Guddommens oversandselige Idee strax saa udviklet, at den kunde føle sig som Kjernen, naar den er fuldmoden til at spalte sin Bælg. —

Alle disse Betragtninger har ledet os til at skjønne Forholdet i Guddommens Dobbeltthed som det menneskelige og overmenneskelige Væsen. Menneffeligheden, hvorpaa vi først havde henvendt vor Opmærksomhed, har under vor senere Udvikling tabt meget af

den crasse Haandgribelighed, som den synes at tiltage sig, naar den udhæves for sig selv; og det er tydeligt, at den langt fra lader sig forfølge i sine Consequentser. Men at dog i det Hele Gudsdommens indvortes og udvortes menneskelige Personlighed var Troens ligesaa oprindelige Eiendom i Tiden, som den i sit Væsen er umistelig idetmindste for den folkelige Anskuelse, har vi heelt igjennem søgt at fastholde. De almindelige Forestillinger om Personification — af Verdenskræfter eller af Begreber, — om Anthropopathisme og Anthropomorphisme som Billedsprogets enkelte Figurer, kan ikke tilfredsstille, naar Taleren er om det mythiske Udtryk i dets Oprindelighed. Thi den menneskelige Anskuelser og den religiøse Følelses Fordring paa, at Personligheden virkelig skal høre til Troens Indhold, ændse de ikke, og, idet de forudsætte, at Guddommens mythiske Individualitet opstod som en, meer eller mindre vilkaarlig, Betegnelse af Noget, der for Aanden eksisterede paa en ganske anden Maade, opløse de igunden hele den senere Gudsdyrkelse til en Misforstaaelse, og postulere en oprindelig abstract Idealitet, om Man kan kalde det saa, hvis Tilværelse ikke lader sig bevise nær saa let, som postulere.

—

Hvad vi hidtil har handlet om, gjaldt Folketroen i det Hele, uden væsentlig Forskjel, enten den var Monotheisme eller Polytheisme, enten de Troende var Japhetider eller Semiter, enten Tiden var Folketroens Barndom eller dens senere Alder. Vi forlade nu det Standpunkt, hvorfra vi oversaae hele Terrainets almindelige Character, forat stige ned mod det enkelte Strog, vi nærmere skal undersøge.

Paa denne Vej opstaae der mange vanskelige Spørgsmaal, som vi tilløkke kan lade ubesvarede uden Fare for det Følgende.

Var Monotheismen Menneskehedens Folketroe før Polytheismen? Opstod Polytheismen umiddelbart ved hele Folkets fælleds Sagtagelse af forskellige Guddomscharacterer i Verdens forskellige Phænomenier, eller først ved en Forening af mange Folkestammers monotheistiske Nationalculter? Hvilket Indhold og hvilken Form havde enhver af de individuelle Gudelærers Urreligion, den forgræske, den forindiske, den fornordiske Religion?

Historien, der ingenslunde er en apriorisk Videnskab, er endnu langt fra forberedt til at løse disse Fortidens Gaader. Mythologien frembyder os de enkelte Polytheismer, characteristisk affondrede, og den fordrer, at vi skal gennemgranske dem, hver i sin Eiendommelighed, forinden vi dømme eller bedre sagt drømme om de fjerne Tider, der glemte sig i dem, ligesom Fjeldsneen glemmer sig i det lune Elveleie, naar den smelter sine Bander og blander dem mellem de friske tilstrømmende Kildevæld. Det er paa Videnskabens tydelige Opfordring at flere af de Granskere, til hvem Mythologien fornemmelig maa sætte sit Haab, just fordi de have Blik for dens første Nødtørst i Nutiden, ganske slippe det historiske Slægtskabsbaand, hvormed Andre saa ubarmhjertigt sammensnære de forskellige Gudelærere: Otfried Müller³⁾ fremstiller den græske Mythologies Udvikling som om Grækerne var Urindvaanere, eller dog som om Trangen til Guderne og Evnen til at opfatte dem først blev undfanget og født i dem, dengang de blev Græker.

Imidlertid er det kun paa Videnskabens nærværende nødvendige Overgangstrin at denne Fremstilling har sin Gyldighed. Det er rigtignok meer end vist, at Man nu reent maa forlade den Form, hvorunder Man længe har opfattet Mythologiernes historiske Forbindelse, som om Horder af vandrende Præster — Gud

³⁾ Prolegomena zu einer wissenschaftlichen Mythologie c. 12.

veed, hvorfra — allevegne præfede een i sig selv systematiskt afrundet Religion, først for døde Dren, men siden til Opbyggelse, da de fandt paa, at accommere den: nemlig deels forvanske og afftumpe den forskjelligt efter de forskjellige Kannibalers Særheder og aandelige Nærsynethed, deels klæde den i Myther og Symboler, ligesom Barnet i Svøb. Men paa den anden Side lærer Historien og især dens ældste Kilde, Sproget, os meer og meer at indsee, at Menneskeheden, navnlig den japhetidiske Stamme, før den udsøndrede sig til de mange forskjellige Folkeslag, havde opnaaet en temmelig gennemgribende fælleds Udvikling, naturligvis ogsaa i det Religiøse, og sætter det saaledes som Maal for den videnskabelige Mythologie, at paavise denne Religionseenhed baade i dens oprindelige Eiendommelighed og tillige i dens Betydning i de siden affsondrede Mythologier. Men da alle Veiene til dette Maal gaae igjennem de affsondrede Mythologiers Enemærker, og da der er mange vildtforgroede Tykninger at udhugge, før der bliver lyst og veisomt, maa endnu længe den Opdagelsesreise mere lønne sig ved sine egne Eventyr, end ved Forvisningen om, at den allerede vil føre til noget Endemaal. Derfor er det vel en udødelig Sandhed, at Indernes, Grækernes, Nordboernes Gudelærer havde Udspring tilfælleds, og en haabefuld Sandhed, men endnu er den ørkesløs.

Paa den anden Side bliver denne hidtil uopnaaede Kundskab om Universalmythologiens Historie os undværligere under Betragtningen af de enkelte Mythologier, og Haabet om, at finde en selvstændig religiøs Udvikling i enhver af dem, bliver retfærdiggjort ved en anden Sandhed, der er ligesaa udødelig, men ikke saa ørkesløs som hiin: ved den Sandhed, at den samme Act, hvorved Religionen først havde udviklet sig for Menneskeslægten, væsentlig er gjentaget i ethvert nyt Folkeslag. Broderstammerne fra Asien brød op fra deres Fædres Boliger, gik med Solen fra

Øst til Vest og deelte Europas Lande imellem sig; naar deres Ungdommelighed var oplivet i det friske, eventyrlige Reiseliv, naar de havde krydset sig med andre Folkeslag i Fred eller Krig, naar de havde fundet sig en Hjemstavn i de vildtfremmede Lande, da først blev de Celter og Gother og Græker. Men hvad de havde bragt med sig fra deres første Hjem maatte nu ganske naturligt glemmes, naar det ikke levede op i den unge Verden, hvori de var indtraadte, og sammenvorede med det, der maatte nyføde sig i dem. Og saaledes begyndte Aandens væsentlige Retninger, Religionen og Mythologien blandt alle de øvrige, en Tilværelse, hvori Forsynet kunde bringe en nye Verdensidee til Live og udvikle den gennem alle Livets Aldre.

Herved alene forstaae vi den gennemgribende Forskjellighed, der affondrer de nærbeslægtede Folkeslags Religioner, ikke blot i de mythiske Former, men ogsaa i den Grundanskuelse, der naturlige Theologie, om Man saa vil sige, der gaaer igennem dem: om Verdens Maal og Livets Veie, om Guddommens Væsen og Forhold til det Hele. Folket, dets Forhold, dets Omgivelser, dets Retning blev forandrede, og Guddommen, der aabenbaredes deri, forandrede sig med sine Dyrkere efter den samme Eenhed. Sæt derfor endog, ved et dristigt Greb i Lusten, at Odin og Zeus engang i Asien havde været een og den samme Guddom, nu var de dog grundforskjellige, idet Odin var bleven Nordboernes Gud og Zeus Grækernes. — Og da nu enhver af Nationerne fik sin egen Religion paa denne Maade, begribe vi ogsaa let den Stemning, de alle kunde føle, hver mod sine Guder: den faste Troe paa deres Tilværelse og Virksomhed, den Glæde i at dyrke dem, den Trøst i at anraabe dem, fortsagt: den inderlige Tilfredsstillelse i Troen paa dem, som Oldtidens Historie alle-

vegne stiller os for Dine. Det var een høiere Idee, der formede
baade Folket selv og dets levende Guder.

Om de enkelte Religioners Characterer kan vi sige saameget
i Almindelighed at den afbilder Folkets væsentlige ind-
vortes og udvortes Tilstand; en Sætning som Historien og
Fornuften kapper om at sande. Naar i den naturlige Religion Gud-
dommens Personlighed, naar Stoffet og Lovene for hans Virksom-
hed umiddelbart anskuedes i hans Aabenbarelsen, da beroer Alt
paa, for hvilke Guddommens Aabenbarelsen Folket havde Die;
men dette betinges atter ved Folkelivets eiendommelige Grundret-
ning. Maaſkee Man i Kraft af denne Sandhed vil kunne af-
gjøre det vigtige Spørgsmaal om Oprindelsen til den indiske
Trimurti. At Brahma, den abstracte Guddom, og Upholderen
Viſhnu og den ødelæggende Siva i deres Grundcharacterer
svare til de 3 fornemste Kaster, Brahmanernes eller Præsternes
og Vaisjernes eller Agerdyrkeres og Kſhatriernes eller Krigernes,
og at denne Jevnførelse finder paafaldende Medhold i Navnene⁴⁾,
vil Ingen benægte; at Kasterne, hvis de oprindelig var affsondrede,
har havt hver sin Cultus og opfattet den høieste Guddom hver
efter sin Character, vil Man vist ogsaa finde sandsynligt. —
Her ſkulde denne Gissning blot afgive os et Exempel paa For-
holdet imellem Folket og dets Guder; et Forhold, der alle vegne
stadfæster sig. Derfor ſee vi Guddommen fremtræde under en
aldeles forſkjellig Character og i et aldeles forſkjelligt Materiale
for det rolige, patriarchalske Hyrdefolk og de vilde Krigere. Hvis,

⁴⁾ brahman betyder baade Brahma og en Brahman; viſnu og vaisja
udledes af en fælleds Rod, viſ.

for at tage et andet Exempel, de ældste Culter og Myther hos Grækerne tyde hen paa, at deres Guder oprindelig var agrariske, maae Palasgerne have været Agerdyrkere, og ogsaa den Nation, som saa mange andre, maa i Begyndelsen have anvendt sin Kraft paa, at bemestre sig Jordbunden, før dens ædlere Deel kunde overgive sig til høiere Interesser. Siden antog Himmelhoerne tilligemed deres hellenske Dyrkere en politisk og ethisk Hovedretning, hvorved det Hele forandrede sin Farve — en vigtig Sandhed til at efterspore Mythernes Alder —: Pallas opgav at sende Frugtbarhed over Markerne mod at opfylde den besindige Menneskesjæl med sin Guddom, og Horaerne skiftede deres gamle Navne, Thallo og Karpo, Navnene paa Baarens og Høstens Gudinder, da de fik Menneskelivets Lider at anordne. Hvor det, som her, er de gamle Guddomme, der verle Virkefreds, finder Man uden Tvivl den letteste Overgang gennem Personlighederne; thi ligesom et Menneske kan udtrykke den samme Eiendommelighed paa Livets forskjelligste Veie, saaledes kan ogsaa Guddommen, den fjærlige, den sindige, den hæftige, bevare sin Grundcharacter, fordi den træder over til en Sphære hvor alle Virksomhedens Betingelser ere forandrede. Men dette tør vi kun berøre i Forbigaaende.

Vil vi nu fra den græske Mythologie, hvor Alt begynder at dages og vaagne i Videnskabens Morgen, med eet Skridt stille os for den nordiske, da blindes vi næsten ved det Mørke, som ruger omkring os. Der skimter Man kun sorte Dmrids, der rage op i Natten: Indbildningskraften vække de til at forme de mægtige Skyggemaasjer; men dens Billeder forsvinde for det vaagne Die, ligesom Drømmene, der pludselig er borte, naar Diet aabner sig i Morgenstunden. Imidlertid er dog Dmridsene tilsynne, og i dem see vi Egnens Character i det Store.

Naar vi, uden at betragte Asalæren i sig selv, gaae ud fra Historiens Skildring af det Folk, hvis Religion den var, naar vi læse Tacitus's Germanien og Rigsmaal⁵⁾ og Eddas historiske Sange og Nordens sammenhængende Historie fra de første Tider indtil dem, der ere jevnaldrende med de Sagaer, hvori de skildres, da høre vi fra først til sidst om et Folk, der levede sit høieste Liv i den stormende Kamp og fordrede Sold for Jordens Moie i Skrammer og Banesaar og i Vre for Seiren; som Hamder synger⁶⁾: „nu har vi kæmpet vel; nu staae vi paa sværdslagne Gothers Liig, som Drnen paa Dvift; Vre har vi vundet: lad nu Døden komme idag eller imorgen.“ Men de Guder, der skulde glæde og hjælpe dem, maatte være hos dem, hvor de selv vilde være; Idealerne i Himlen maatte væsentlig være Kampguder, ligesom Jorden i sit Ideal var dem en Kampplads.

Allerede herved har Historien ridset os Gudelærens Physionomie og gjort os det fuldkommen umueligt, at troe paa de Fortolkere — især af islandske Lærde —, der, naar de gjøre os Nordens Guder meest himmelske, sublimisere dem til det, hvortil Thor i Hrungner-Mythen sublimiserer Drvendels dødfrosne Laae, til Stjerner eller til Cometer, men forresten opløse dem til Vind og Vand, Skypumper og Meteorstene, og deres guddommelige Bedrifter til Loveir og Jordenbyger, til Solhverv og Maanedsskifte; altsaa forvandle os Nordens kjære Mythologie til en Almanak. Denne Betragtning af Asalivets Maal gjen-nemføre de efter den religionsfornægtende Forestilling, at Guderne baade oprindeligt vare Personificationer og bestandig, saa-

⁵⁾ III, p. 183 ff.

⁶⁾ Hamderm. II, p. 516—517. Jfr. Bjarkemaalæt hos Saxo: “*Dum vita manet, studeamus, honeste posse mori.*”

længe Mytherne dannede sig, blev fastholdte som saadanne. Derfor indeholde Mytherne dem ikke de for Troen frit levende Guds-
domspersoners Handlinger, men en allegorisk Indklædning af
Phænomenet, som Mennesket i al Prosa havde iagttaget; og
Mythesfortolkningen, der altid gaaer den samme Vej tilbage, som
Mythedannelsen i sin Tid gik frem, bliver allegorisk. En mira-
kuløs Flittighed er anvendt paa Detaillert af denne allegoriske
Fortolkning, og neppe mangesteds meer, end her, viser Allego-
rien sin medfødt Tjenstvillighed til, at gøre Alt af Alt.

Den Skole af Oldtidsgranskere, vi her tale om, som Man
kunde kalde den islandiske Skole, har paaafaldende Sammenlignings-
puncter med den alexandriniske i Oldtiden, og staaer navnlig i
samme Forhold til den nordiske Mythologie som Alexandrinerne
flod til den græske: deres hermeneutiske Principer, deres Grund-
opgave for Fortolkningen ere de samme, og paa den anden Side
ogsaa hiin Kjærlighed, der binder dem til den forsvundne Oldtid,
og deres sande Fortjenester baade for grundig Lærdom i Kilderne
og for Utrættelighed i at meddele den: hvor utilgængelig vilde
ikke den nordiske Mythologie endnu være, naar den havde savnet
Jinn Magnusen alene. Men Bevist for deres allegoriske For-
tolknings Urimelighed i det Enkelte kan Ingen føre fuldstændi-
gere, end de selv har gjort det — ogsaa dette Beviis bør Man
regne blandt deres Fortjenester —, og — affæet fra hiin Idee
om Personificationerne — den Grundtanke, de vente i Mytho-
logien, naar den bliver afklædt, idet de forudsætte, at Aserne og
Asynierne vare Meteorologiens Helte, den vil ikke stemme med
det nordiske Livs Hovedretning. Vel tyde Minder fra Asafolkets
fossile Urtid hen paa, at Nordens Gudelære, ligesom Grækernes,
har havt et physisk Grundlag: vi spore Naturvæsenet ikke blot i
Banerne, men ogsaa i Loke, som en Flammernes Gud, og i
Thor med den rullende Kærre og Rilehammeren; men deraf tør

vi kun uddrage Slutninger om, hvorvidt Folket i sin Tid ogsaa har følt sit Forhold til Naturen, og hvad dets mythiske Symbolik er Naturlivet skyldig: da Nordboerne vare Nordboer, da ikke Veirglasset, men Menneskenes gjensidige Virksomhed, især i Kamp, var dem Hovedsagen, trængte de til Guder af en anden Character, end Elementernes Aander.

Og af Mythologien i og for sig selv har vi alt forhen angivet dens umiskjendelige Træk paa den Tid, da Gudestaten var samlet og organiseret: Valguderne, de ædle, mægtige Aser; Thor, den bedste Kæmpe og den kjæreste Gud; Seierfader deres Høvding og Valkyrierne hans Skjoldmøer; og for dem, som Feigheden ikke bragte til Helas Gravhule, et „Valhal“, der neppe fik sit Navn af at være Himmelfuglen, som forekommer os „hvalt“ ligesom Ymers Pandeskæl⁷⁾, men fordi Valen fra Valpladsen boede derinde hos Valfader og Valguderne og Valkyrierne, og hvor Sværbene neppe blinkede, fordi Man paa Natte-Himlen seer Cometerne aflange, som Sabler, og Stjernerne ogsaa aflange, at sige „naar Man seer paa dem ved at trække Dienlaagene noget sammen“⁸⁾, men fordi det er Sværdets gamle Kaar, at glimte mellem Heltene, som Lynild i Tordenskyen.

Det Ideal af en harmonisk Skjønhed i hele den jordiske, den timelige Tilværelse, der var det græske Folks Ideal i Livet som i Kunsten, kunde Kampen ikke fremelske. Ligesom Kamplivet paa den ene Side hang sammen med Udbødelighedslæren, fordi det ved den fik sin Holdning⁹⁾, saaledes maatte det med Hensyn til Tilværelsens Character undertrykke al Sands for en Rolighed, der aldrig skulde forstyrres: endnu i Valhal hørte Kampen til

⁷⁾ Finn Magnusen *lex. mythol.* p. 791: „Valhaull i. e. sphaerica aula, quam explicationem nos caeteris praefereimus.“

⁸⁾ Finn Magnusen *Den ældre Edda* 2, p. 271 Anm.

⁹⁾ *Ifr. Lucan. Pharsal. I, v. 461.*

Heltenes daglig Nødtørft. Derfor blev Mythologien en Dualisme, hvor ogsaa Guderne havde fødte Fiender i Jetternes urgamle, evigtynglende Slægt: stærke Fiender, saa at det var de Himmelske en Hæder at seire, og onde, saa at det var dem en Glæde.

Den ædle Kamp med alle dens Fornødenheder var Midpunktet for Asernes eiendommelige Virksomhed; men af Vanernes Stamme fødtes Kjærlighedens Gudinde. Freia kunde ikke savnes blandt Nordens Guder; thi den kjærlige Qvindelighed er just Mandighedens Længsel: det er neppe betydningsløst, at det af de olympiske Guder netop var Ares, der elskede Aphrodite. Men Vanerne i det Hele tilhøre et Liv, der er overdøvet i Nordens Kæmpehistorier: det stille Liv, der virker fordringsløst uden Besdrifter. Vanerne var de milde Guder for Veiriget og Frugtbarheder — ikke Personificationer deraf —, og i det Hele synes det rimeligt, at de tilbades af Folket, forsaavidt det dyrkede Jorden, ligesom Aserne var Hovedguderne, fordi Kampen var den Daad, der gav Livet dets høieste Værd. At fremdeles Asernes og Vanernes Stamme adskilles i Mythologien, og at der fortælles om en Kamp og Fred imellem dem ¹⁰⁾, synes at tyde hen paa en historisk Begivenhed i den forhistoriske Tid: et Sammenstød mellem Agerdyrkerne og Krigernes Stammer, hvorefter Krigernes dog blev den overmægtige, og derfor i Mythologien Vanerne vel blev Nordens Guder, men Asgaard dog var den eneste Gudebolig, Valhal det eneste Salighedens Hjem, der beskrives, og Asanavnet alle Gudernes Fællesnavn. —

Saaledes kan Man altid slutte sig til Folkelivets almindelige Character af Folkets naturlige Religion; med samme Sikkerhed, hvormed Man omvendt kan slutte sig til Mythologiens

¹⁰⁾ Snorro Ynglingesaga c 4; Bragaræd. R. II. p. 83.

Grundcharacter af Folkelivets. Af een Grundaccord, som Verdensideen slog an, udviklede een Harmonie sig, jevnfides i Himlen og paa Jorden; og ifølge denne Aandseenhed mellem Guder og Mennesker var det at Nordboerne følte sig tilfredsstillende i deres Polytheisme. Saalænge Asatroen opfyldte dem, stod der — som vi forhen have viist — intet Ragnarok i den truende Baggrund og intet Gimle bag Valhal og ingen Fimbulvinter bag Odin og hans Slægt; men Guderne levede uden Dødsfrygt, de var Verdens øverste Herrer og i deres Samfund haabede de Troende en fortsat udødelig Tilværelse efter det oldnordiske Ideal for Livet i Himlen og paa Jorden.

Hvad Religionen har havt at betyde i Oldtidens folkernes Barndom, viser Historien os i store Træk. Konger, Præster, Dommere, Læger, Digtere, alle Statens vidtadskilte Faculteter kan vi, som bekjendt, i de ældste Tider aldeles ikke sondre fra hinanden; og hvorfor? fordi de alle nærmest handlede som Guddommens Tjenere, Guddommens, der raadede for Fred og Krig og for Liv og Død, der gav Kongerne den guddommelige Visdom og Digterne den guddommelige Banvid. Hvad navnlig Statsstyrelsen angaaer, hvor Kongerne var Præster, eller, som Man hellere udtrykker sig, hvor Præsterne var Konger, vil Man allevegne saa gjerne tale om Oldtidens herskeshge Hierarchier; men naar vi vil aflægge det forrige Aarthundredes Mode, at betragte Præst og Bedrager som Synonymer, da er det Theocratier, vi træffe paa. Poesien fandt, saavel som Plastikken, sit første Stof i Religionen og beholdt den længe som sin Hovedgjensstand; selv Theatret blev oprindeligt bygget jevnfides ved Kirken. Festsmaaltider, Lege, Dandse, Skuespil, Alt hvad der siden er bleven verdsligt, møder os først i Forbindelse

med Gudsdyrkelsen, for det lidt efter lidt udfilte sig og profaniseredes eller endog tilsidst blev excommuniceret. Guderne levede i Alt og i Alle, og det uden Pantheisme.

Hvor Philosophien kun vil see et Udtryk af den ene, uendelige Idees evige Verdenslove, i Folkeslagenes Udvikling og Oplosning saavelsom i Kornets Væxt paa Markerne, der seer endnu den eenfoldige Troe Gud ideligt handle i umiddelbare Aabenbareelser; just derfor er det — forat oplyse Forholdet ved et Exempel — at denne næsten betragter det som en Formastelse af Physikken, saattit den vil udvide Menneskets Magt over Naturen, hvor Mennesket endnu ikke har faaet Hævd paa at raade, saasom i at lede Lynstraalen eller beregne Veirigets Gang over Jorden, — en Strid mellem Troen og Videnskaben, der har saa gammel en Historie, at allerede Aristophanes fører den. I Folkenes Ungdom, naar den rige, barnlige Troe paa Guderne levede uantastet, gav den dem ikke den abstracte Forvisning om, at deres Guder var til og i Almindelighed sørge for Verden og Menneskene, men — hvad vi allerede før har seet i forskellige Belysninger — den fremstillede dem Guderne just gjennem deres idelige Livsytringer i Verdens Forhold og Tildragelser. De levende Guder var dem tilstede i alle den saakaldte døde Naturs Begivenheder og ikke mindre i alle Menneskets indre Begivenheder; thi i deres egen Sjæl fornam de hine uvilkaarlige, instinctmæssige Indskydelsers Magt dobbelt paa en Tid, da Selvbevidstheden ikke tænkte og Egenwillien ikke raadede. Men det var ikke blot en almindelig Følelse af Gudernes Tilstedeværelse og Virksomhed i de enkelte Phænomener. I samme Forhold, som Guddommen stod for dem som en individuel Personlighed ikke blot med Tanker, Følelser, Beslutninger som Menneskets, men med sin bestemte Character, sine Forhold og sin Grundretning, ja selv i sin legemlige Skikkelse — og hele denne Menneskelighed har vi i det For-

gaaende hævdet for ham —, i samme Forhold maatte hans enkelte Virksomhed i Samtiden eller i Fortiden blive til en aldeles concret Handling, som Troen, naar den var livlig, i Ordets fulde Betydning oplevede for sine Dine. Thor steg ned i Døffellunden til de knælende Kæmper og talte Mod til dem og fulgte dem ud imod Gjenderne med Mjølner, der tørstede efter Jetteblod; naar Odins Sønner faldt i Striden, havde Man seet en skjægget, eenøiet Gubbe i en blaa Kofte med Sidhat og Spyd i Haanden staae ved deres Side. Paris fik sin Skjønhed og sin Kjærligheds-Lykke af Aphrodite og sin ublide Skjæbne af Hera, som han havde fornærmet; da Achilles blussede af Vrede, sænkede han rolig sit Sværd, fordi Pallas holdt ham tilbage i de gule Lokker. Og paa samme Maade saae de hellige Martyrer Guds Engle aabenbare sig med den Helgenkrands, de skulde forhverve, og hørte Trøstens Ord fra de overjordiske Læber, hver i sit Modersmaal. Thi Phantasien kan ikke blot digte, men skabe, — den Phantasie, som vi hos Barnet see stærk nok til at forvandle en Kjæp til en Hest og en Trædukke til en Veninde —, og hvor nu det aandeligt Virksomme allerede har sin udvortes Skikkelse givet i Troen, der maa enhver aandelig Aabenbarelse i grunden blive legemlig tillige.

Forresten misforstaae Man mig ikke, som om jeg her tænkte mig Gudernes Individualitet forudsat i sin fuldendte Udvikling, da jeg tvertimod før har udhævet, at denne samlede sig for Troen lidt efter lidt, just under Anskuelsen af deres Virksomhed. Men ligesom Personligheden bestandig tydeligere udsøndrede sin Character af de Handlinger, der henførtes til den, saaledes fik Gudsdommens Handlinger meer og meer en bestemt Personlighed at bære Præget af, og først naar Man betragter et senere Stadium af denne gjensidige Udvikling, seer Man Oldtidens Opfattelse i dens hele Eiendommelighed. At jeg dernæst har udviklet An-

ffuelſen af Perſonligheder og Handlinger juſt med Henſyn til Guderne, omendſkjøndt hiin Oldtidens aandelige Forfatning, ſom betinger denne Anſkuelfe, idet den gjennemgreb den hele Verdensbetragtning ligesaafuldt førte til at fremſtille handlende Væsner, Genier, Dæmoner, Heroer, der enten ikke havde en ſaadan Retning eller en ſaa ſtor Betydning, at de kunde ſættes i de egentlige Gubers Tal, ogſaa det har ſin Grund i den ſamme Stræben efter at betragte Eiendommeligheden i hine Anſkuelfeſlove fra det Punct, hvor den møder os meeſt gjennemført og, ſaa at ſige, meeſt markeret. —

Idet nu en enkelt Handling af diſſe perſonlige Væsner blev udtalt, var der en Mythe. — Enhver Tilſtand, enhver Begivenhed, i Menneſkene eller omkring dem, fra Fortid eller Samtid, blev Gjenſtand for en Mythe, ſaaſnart den opfattedes religiøſt: ſaaſnart Aanden med ſit gjennemtrængende og indbildningskraftige Blik ſaae dens overmenneskelige Dphavsmænd leve og røre ſig i den. Og da Phænomenerne af Naturen, af Menneſkeſjælen, af Folkeneſ og Gudsdyrkelfens Hiſtorie, alle betragtedes ſom Dæmonernes Tilſtand og Bedrifter, ſtaaer de jevnſides i Mythologierne og har hele den udvortes Phyiognomie tilfælleds; ja i een og den ſamme Mythe kan vi træffe diſſe forſkjellige Elementer tilſammen, naar det nemlig var de ſamme Væsner, der handlede i dem.

Betingelſerne for den mythiſke Dpfattelfe overhovedet er, ſom vi ſaae, Troen og Phantaſien. Men da begge diſſe vare levende hos hele Folket i dets Barndom, bliver det hele Folk Mythernes Digter; en Sandhed, der nokſom ſtadfæſtes ved Betragtningen af de mange ſpecielle Localmythologier ¹¹⁾. Den, der forſt ſaae Phænomenet i Religionens Belysning og udtalte ſit Syn, blev — ſom ſelv Skribenterne altid i en folkelig baſeret Litteratur

¹¹⁾ See Müller Prolegomena 3. e. w. M. c. 4.

maae blive meer eller mindre — kun Organet for de Andre, saafremt nemlig disse med ham fornam det Indtryk, hvori han saae det Oversandseliges Aabenbaring: da Folketroen, i hvilken den mythiske Typologie er givet, var fælleds for dem, maatte de ikke blot uvilkaarligt sande hans Ord og troe paa den Mythe, han havde udsagt, men de kunde Alle samvirke til at udtale Mythen fuldstændigere; og den samlede som oftest først lidt efter lidt sine enkelte Træk ud af Bevidsthedens fælleds Indhold, saalænge nemlig Troen dvælede ved Phænomenet. — Ved denne Theorie om Folkemythernes Oprindelse fatte vi tilfulde den Samklang, der hersker mellem de enkelte Myther, indbyrdes, og den Gjenklang, som de har fundet i Folket, da det bevarede dem saalænge.

Denne Folkets Bevidsthed om de Overjordiske Historie forplantede sig gennem Slægterne fra Mund til Mund. Men Mytherne fik, ligesom Guderne, der handlede i dem, meer og meer en bestemt Individualitet: de udmalte sig i det troende Folk, ligesom Menneskehedens prosaiske Historie udmaler sig i Digterne og de digteriske Historieffrivere, til et fuldstændigt, efter Naturen gennemført Billede af den Begivenhed, de fremstillede; thi hiin diplomatiske Nøiagtighed i at gjengive ethvert tilfældigt Ord og holde enhver Tilfætning borte, hvormegit denne ogsaa maatte kunne bidrage til den høiere Sandheds Tjeneste ved at udtrykke Begivenhedens eiendommelige Character fyndigt og træffende og altsaa i Grunden tale oprigtigere og sandere, end selve den prosaiske sande Virkelighed, den Nøiagtighed stod endnu ikke som Gjenfortællingens Ideal. — Saaledes levede Mytherne i Folkets Mund. Men saalænge Folketroen holdt sin Phantasie ungdommelig, blev deres Antal naturligviis evig forøget, og de sammenfnyttede sig indbyrdes efter indre eller ydre Slægtskab. Gennem denne Sagnfreds oplevede Enhver sine Gunders Historie og just dermed sine Forfædres. —

Forat nu vi kunne gjøre det samme, har vi den Fordring til Mythologierne, der altid ere os overleverede fra en langt senere Periode af Folkets Udvikling, end den, hvori Mytherne dannedes, at de maae have bevaret os et rigt Forraad af flige Sagn om Dæmonerne, og til Mythologerne, at de skal forklare os disse ved at efterdanne os de Oldtidens Forhold, hvorunder de dannede sig. — For Mythernes Fortolkning, deres grammatisk-historiske Fortolkning, som Man kunde kalde den, begynder Videnskaben at faae gode Udsigter. Otfried Müller har i sine „Prolegomena til en videnskabelig Mythologie“ vel, trods Titlen, alene tænkt paa den græske Mythologie; men idet han har opstillet Fortolkningsprinciper for den rigeste og klareste af alle Mythologierne, den græske, idet han har udviklet, hvad en græsk Local-Mythe er, hvorledes den kan føres tilbage til sin oprindelige Skikkelse og sine oprindelige Localforhold og hvorledes den der forklarer sig selv, har han bragt Lys i ethvert Folks mythiske Periode og for saa vidt virkelig skrevet Prolegomena til en videnskabelig Mythologie i Almindelighed. Men det er et Savn for Videnskaben, at hans væsentlige Retning har været, at udskille det factiske, det historiske Element; dog hvad der af Mytherne virkelig kan vindes for den forhistoriske Tids Historie, har han i sine andre Skrifter vist til Forbauselse.

I den nordiske Mythologie havde Man især Grund til at vente sig Nytte af en videnskabelig Methode i at udrense Mythernes factiske Gehalt. Thi hvad vi forhen har udviklet om Forholdet med Gudelivets og Folkelivets Retning, gjælder naturligviis i al sin Udstrækning Mytherne, hvori de højere Væsner handle. Og dermed er da de nordiske Mythers almindelige Indhold angivet, som vi ogsaa let gjenkjende det: de berømmelige Heroer havde Guderne til Stamfædre og Guderne levede sammen med dem som mellem Ligemænd; naar Balhal længtes efter Hel-

ten, steg Odin ned og sønderbrød hans Sværd, at Tjenderne kunde fælde ham. Da nu enhver Begivenhed indeholdt desmere Opfordring for de Troende til at gribe den med Livlighed og dvæle ved den, altsaa til at opfatte den i en indholdsrig Mythe, jo mere Betydning den havde for dem, skulde Man navnlig vente et rigt historisk Udbytte af Nordens Mythologie.

Men hvad det nødvendige Materiale for Fortolkningen, Mythologiens Sagnrigdom, angaaer, maae vi desværre ikke overse, at vor nordiske er som en Tigger imod den græske. Edda er en lille Bog, og hvad den fortæller os af dette Slags Oldmyther er hurtigt læst og langsomt forstaaet. Af Fortidens tallose Sagn om Gudernes Bedrifter eie vi kun meget faa, der bære Præg af det historiske Grundlag. Odin har 100 Egenskaber til sine 100 Navne; men de Forhold og Gjerninger, hvorved han viste dem, kan vi kun spørge efter; af Thors Bedrifter, der endnu efter den yngre Eddas Vidnesbyrd var saamange, at „Ingen var vis nok til at opregne dem alle“, er faa os nævnede, langt færre fortalte. Og de Myther, som vi kjende, staae saa eensomme, saa reent løse, baade fra deres Locale og deres Folkestamme medsaamt dens Gudsdyrkelse og dens Historie, staae i det Hele saa enkelte og afbrudte — thi den Traad, hvormed de sildige Mythogriphar har riet dem sammen, er os naturligviis mere til Forvirring end til Hjælp —, at de vanskeligt vil lade sig combinere efter videnskabelige Grundsatninger og endnu vanskeligere forklare hver for sig. Af Saxos og Snorros historiserede Fortællinger om de ældste Tider kan vistnok endnu Meget føres tilbage til den mythiske Form, fra hvilken det er euhemeriseret — Geijer har banet Veien —; i Sagaerne, i sildige Folkesagn og Folkeviser kan Man vist endnu finde Mange af Oldtidens Myther. Men fikke Resultater af nogen Omfatning om den forhistoriske Tid, hvor kun Mytherne og Sproget kan være Kilder,

dem tør vi neppe haabe af en Mythologie, saa fattig som den nordiske ganske naturligt maa være, da vi jo her aldeles savne, hvad vi har for Grækenland, en rig Kunst og en rig Litteratur, episke, lyriske, dramatiske Digtere, Philosopher og Historieffrivere og uudtømmelige Mythographer, der alle kappedes om, baade at skildre det græske Folks senere Liv og at bevare Mytherne fra Glemmel, medens de endnu erindredes i deres Fylde, og der dog med Alt det kun har faa Svar paa Historikerens mangfoldige Spørgsmaal. — Men om vi nu ogsaa mangle de fornødne Hjælpemidler til at udlede enkelte historiske Begivenheder, større eller mindre, af de Nordens Myther, hvori vi kunne ane dem — Hrungner-Mythen f. Ex. —, faae vi dog et umiddelbart Indtryk af Nordens Historie, forsaavidt Guderne, Aserne saavelsom de olympiske Guder allerede hos Homer, altid handle med det samme Maal for Die, efter de samme Ideer og væsentligt under de samme Forhold, som de Menneſker, hvis Guder de var, og altsaa baade Folkets Character og Stræben og dets udvortes Tilstand affpeile sig i Mytherne. Og dermed maae vi, idetmindste hidtil, vide at stille os tilfreds. —

Hele denne Fremstilling oplyser sig lettest ved Exemplet af en Mythe, hvis Ubetydelighed paa dette Sted kan være os ligegyldig, medens den derimod har den Dyd, at den lader sig forklare, fordi vi endnu kan see den i de Forhold, hvori den er opstaaet. En local Naturligstilstand er dens Gjenstand; Gæstfriheden er den ledende Idee og Gud Thor den handlende Person. I Dvre-Thellemarkens Hoiland ligger Totakvandet, en milelang Indsø mellem de stejle Høyflie-Fjelde. Hvor Søen slutter mod Nord og optager Songa-Elven, holder Fjeldstuen sig endnu aaben for en viid Slette; men det er ikke een af de smilende Bygder, det er en graalig Urd: Steenblokke, skarpe og nøgne, bedække Dalsletten i viid Uorden, og har neppe Muld for en enkelt

Krøblingebirk hift og her, som Songa-Elven vander, mens den besværsligt fosser sig midt gjennem Urden til Totakvandet. Hele den flade, vidtstrakte Steenmark har en vidunderligt uhyggelig Character og bærer Vidne om en frygtelig Voldsomhed, som Naturen har udøvet mellem de tause Fjelde. Oprindelsen til denne saakaldte Urebøe-Urd forklarer Sagnet fra Mjølners Herre. Engang, da der stod to rige Bryllupper ved Urebøe, fik „Thor med tungum Hamri“¹²⁾ det Indfald, at bede sig til Gjæst hos sine gode gamle Thellebønder. Ved det første Lag, han kom til, fik han en rundelig Velkomst; thi Brudgommen satte sin Deltønde for Munden, drak Thor til og rakte saa ham Tønden. Men i det andet Gilde kom Verten med sit D i en Kumme. Da blev Thor heed i Hovedet, før af D, men nu af Brede. Hastig gik han til det gjæstfrie Brudepar, førte dem medsamlet deres Gjæster op paa „Brudesteen“, og saa slog han med sin tunge Hammer i Fjeldet, Slag i Slag: Dalen med Gaard „og

¹²⁾ Denne forældede Form — thi norsk er den ikke længer — hvormed han ufravigeligt nævnes i den hele Egn, tyder paa Sagnet's Ælde. At det er en Oldmythe om Asathor med Mjølner, er ogsaa umiskjendeligt baade af hans Character og hans Attribut; men nu, da Valhals Guder forlængesiden er døde, har Man alene kunnet holde Liv i denne Thor med tungum Hamri ved at flyde ham ind blandt hans Dødsfjender, de mere seiglivede Thusser. Min Hjemmelsmand, der var barnfødt ved Urden, meente, „at han var nok Een udaf Hougatøvet.“ — Thi Thusser og Tutuler har Man endnu ikke forglemt: Man seer deres uhyre Fodspor i Morgenduggen og fortæller mange naive Sagn om deres Legemsstørrelse. En Tutul havde engang faaet Noget i Diet, som stak. Han vilde gnide det ud med Fingren; men den var altfor fiirfkaar til det Brug; saa tog han et Kornneeg, og dermed fik han det ogsaa lykkeligt frem. Det var en Grankogle. Setten klemte den mellem Fingrene: „Hvem skalde troet,“ sagde han, „at saa lidt kunde gjøre saa vondt.“

Kirke"¹³⁾ og de farrige Bryllupsfolk fik Ligstene af Hovklies Fjeld. Men ved de hidfige Slag fløi „Tungumhamri“ ham af Haanden ned mellem Steensstyrtningen, og nu maatte Thor ned i Urden, at lede. Langt om længe fandt han sin Hammer; men imedens han ryddede efter den, havde han væltet en Rende tværs igjennem de uhyre Fjeldbrokker: det er „Thors Bei“, en Sætervei, der kun har Fodfæste for det bjergfødte Dvæg.

Dette er ubentvivl den eneste nulevende Mythe af de utallige om Nordens Yndling. Forsaauidt er den ret mærkelig; men den er os vigtig derved, at vi endnu ere istand til at forfølge hele dens Dannelsse. Sagnet er øiensynlig oprundet paa det Sted, hvorum det handler, for at udtyde Naturens hemmelighedsfulde Former: den golde Steenslette med Fjeldstien tvært igjennem, hvor de døvstumme Graastene rundtom stirre uhyggeligt sørgende og ligesom lystne efter, at fortælle Grunden til Dalens glædeløse Mine. Krænkelsen af Nordens Gjæstmildhed havde været den Forbrydelse, som blev straffet; Bryllupsgjæsterne træffe vi ved deres Dlboller; Asathor med Hammeren handler for os i sin velbekjendte Character. Idet vi saaledes kan forstaae Sagnets Oprindelse, har vi den eneste sande Forklaring af Mythen. Dog hvad lære vi heraf? Havde vi mange flige Sagn om Dæmonernes Gjerninger og kunde vi forstaae dem saaledes, som vi kan forstaae dette ubetydelige Sagn, da vilde de lidt efter lidt fortælle os Oldtidsfolkernes Verdensstilling og Verdensanskuelse: de ydre Forhold og Skjæbner i Naturen og Historien, saavel som de indre i Forestillingernes Kreds; thi dette er det Indhold, der be-

¹³⁾ Nu har nemlig Folkesagnet faaet disse Bryllupsgjæster christnede: en høi, firkantet Steenblok midt i Urden, den første, Man seer fra Totakvandet, kaldes Kirkestenen, og Man vil have fundet Alterlys mellem Smuulbrokkerne.

væger sig i Sagnene, kun at det Alt har forvandlet sig til overjordiske Personers Historie. Men af dette Slags Myther kjende vi yderst faa og forstaae næsten ingen. —

Vi maae altsaa nøies med det almindelige Indtryk af Nordens Liv, som de uvilkaarligt meddele os, og dernæst maae vi vel vogte os for at falde i den Fristelse, ved egen Arbeidsomhed at gjøre Mytherne saameget des rigere, jo færre og jo fattigere de selv ere. Thi vil Man finde noget Overordentligt i dem, er det unægteligt den letteste, ja som oftest den eneste Maade, selv først at bringe det derind. Bebreidelsen herfor træffer mange findesalige Mythologer. Grundtvig træffer den igunden ikke paa den Maade, som det ved første Diekast skulde synes. Thi naar Man skriver en nordisk Mythologie forat skaffe det nuværende Nordens Ideer og Forestillinger et nordisk Billedsprog at leve i, naar Man saa at sige ikke opgraver Kæmpehøiene forat søge Danefæe af Oldtidens Skatte, men forat bruge de ildfaste, rummelige Steenstuer til et Gjemmested for sine egne Rigdomme, da bliver det nok, naar kun det, Man vil „lægge i Mythen, er godt at gemme og ligger mageligt i den“¹⁴⁾, da bliver „Hovedsagen lige kraftig“, om Man selv er „Asalærens Skaber“¹⁵⁾, eller ogsaa om „en Munk i Middelalderen havde opdigtet alle Mytherne“¹⁶⁾; da kan Man frit ud kalde det levende Ord Mjølner¹⁷⁾, og Vidskab og Forstand Heimdal¹⁸⁾, og det historiske Eftermæle Valhal og Niflheim¹⁹⁾; da kan Man skue Roms Død for Gotherne og Arabernes for Frankerne og Angelsachsernes For-

¹⁴⁾ Nordens Mythologie 2den Udg. (Maa trykkes. 1832.) p. 416.

¹⁵⁾ s. Fortalen p. XXIII.

¹⁶⁾ p. 226.

¹⁷⁾ p. 404 ff.

¹⁸⁾ p. 478 ff.

¹⁹⁾ p. 349.

fald til Latineriet og den tydske Fornuft i Hrungner-Mythen²⁰⁾. Jeg taler her om Grundtvigs „Nordens Mythologie eller Sindbilled = Sprog“; en høist genial Bog, hvori Forfatteren ret viser sin Magt til at gjøre levende Alt, hvad han rører ved, tvertimod som det for Litteraturens utallige Midasser bliver til det døde Gulb. Hans selvstændige Gransken i Rilderne, hans ægte nordiske Fremstilling af Folkemytherne og frem for Alt hans medfødt Slægtsskab med vort gamle Norden giver Bogen et ufortabeligt Værd; han har aaben Sands til at høre de nordiske Grundaccorder fra Asatroens Dyb, og han har Bryst til at gjentone dem. Men idet han væsentlig arbejder til vor Tids Tjeneste, forat opvise, hvad Aserne, Valhal o. s. v. nu skal være for os²¹⁾, for at give os et Mythesprog²²⁾, hvori „Nordens universalhistoriske Verdensanskuelse kan vaagne til Liv“, tabe vi bestandig vore Forsædres eiendommelige Standpunct, deres Livs eiendommelige Indhold af Sigte, og de, der ikke kjende Nordens Mythologie uden fra Grundtvig, faae uvilkaarligt den Anskuelse: om det nordiske Livs Retning, at Nordboerne af Verdens Kræfter kun tænkte sig de intellectuelle og moralske som guddommelige, om Religiositeten, at Forsædrene — de aandfulde idetmindste — ikke havde Aserne til Guder i anden Forstand, end vi kunde have dem, og om Mytherne, at det kun er Digternes sindbillede Taler, ikke Folkets Troe, der meddeles os i dem, ja at Digterne i Folkets drømmerige Barndoms- eller Phantasie-Periode endog havde Synner, der ligesom Prophetien ikke vare *ἰδέας ἐπιλύσεως*, men maatte staae for dem som uforklarlige

²⁰⁾ p. 414 ff.

²¹⁾ See f. Ex. p. 332.

²²⁾ En Prøve deraf er „Rimmbrevet til nordiske Paarørende“ for i Bogen.

Charader, der først efter Aartusinder kunde gjættes. Om nu de, der forstaae Grundtvig saaledes, misforstaae ham, om f. Ex. hans Theorie om Folkenes prophetiske Ungdom ikke skal sige noget ganske Andet, end, hvad vi Alle erkjende, at Selvbevidstheden om hele deres positive Tilstand for saa vidt indeholder en uegentlig Spaadom om det samme Folks Udvikling under andre Forhold, som Aandens Grundfactorer vare de samme, det tør jeg ikke afgjøre. Men naar Nordens hedenske Mythologie ved Grundtvigs Forklaring forvandler sig til en Mythologie for ham, til et Sindbilledsprog for hans Ideekreds, hans Anskuelse af vore Interesser og Forhold, da er dette ikke et Beviis for Sandheden af hiin Betragtningssmaade, men kun for Grundtvigs allegoriske Almagt. Ligesaa Kirkesfædrenes Tider har den allegoriske Fortolkning gjort mange Mirakler til Ydmygelse for den historiske; men den har altid beviist meer om sin Forfatter — om hans egne Anskuelser, hans Sindrighed og hans Genie for den poetiske Symbolik — end om sin Gjenstand: den, der f. Ex. paa en flaaende Maade kunde forvandle Høisangen til en opbyggelig Samtale mellem Christus og Kirken, maatte Man ogsaa tiltroe, at han kunde gjøre det samme ved Romeos Dialog med Julie, og dog ere de begge ligesuldt en Berøisang for den jordiske Kjærlighed. — Man tilgive mig denne Excurs om Grundtvigs Mythologie: det er altfor interessant og altfor vigtig en Bog til at glemmes, og hidtil er den kun erindret i den nordiske Kirketidende.

De Oldmyther, hvori hele Folkets religiøs poetiske Verdensanskuelse gennemtrængte dets nærværende indre eller ydre Forhold og Begivenheder i Verden og dets Minder fra Fortiden, for paa eengang at udtale Livets indre og ydre Historie, hvori overjordiske

Væsner vandre paa Jorden, ja midt iblandt Menneffene og derved forherlige hine Tider med en Glands, der gjorde Stamfædrenes Ihukommelse hellig saalænge Gudernes var det, disse Myther forlade vi nu, forat følge det Mythiske over i en senere Skikkelse. —

Ethvert Folks ældste Periode har ingen Historie uden den religiøse: Gudernes og de gudbaarne Heroers i Old-Mythologien; lidt efter lidt rømme disse Væsner Pladsen for Menneffer, og Sagnene fortælle os tilsidst de enkelte, næsten reent historiske, Heltes Bedrifter; og saaledes er der banet Vej for den objective Historie. Denne Overgang fra Mythe til Historie er umiskjendelig i alle Folkeslags Sagnkreds, og den havde naturligviis sin Hovedgrund deri, at den livlige Troe med sin skaberkraftige Phantasie ældedes og døde, og nu de Troens Dine, der havde seet Aandesynerne i Samtiden eller i Fortiden, blev trykkede til af en ny Slægt. Men ligesom det historiske Element, — der ifølge Fortidens Eiendommelighed oprindelig blot var kommet til Verden i Myther og altsaa havde levet i en uopløselig Forening med det ideelle, — nu vilde udsondre sig og arbeide sig frem til en selvstændig Tilværelse i Historien, saaledes følte den ideelle Bestanddeel samme Trang. Overgangsledet fra den ældste Mytheform til Philosophien træffe vi paa Mythologiens Enemærker i den philosophiske Mythe. Denne fører endnu hele det mythiske Physiognomie: den fortæller overjordiske Væsners Handlinger og Skjæbner; men den stempler sig derved, at Fortællingens væsentlige Led bestandig svare til een bestemt Sandhed, saaat een Tanke finder sin Udvikling ligesom symboliseret i det Factum, der berettes. Saaledes fremstiller Mythen om Eros og Psyche i sine Grundtræk den Idee, at Menneffets Sjæl her paa Jorden blot kan længes efter den himmelske Kjærlighed; Prover af Nordens philosophiske Myther er den yngre Eddas Mythe om Suttungs

Njod eller Digtekunstens Oprindelse, og Boluspas om Guldveig, Seidqvinden, som Menneskene brændte, men som dog levede og sneg sig om i Verden, saaat Aserne fortørnedes og vakte den første Kamp mellem de Guldthørstige; en Mythe, der løber parallel med Hesiods, naar han lader de olympiske Guder begynde at fatte Nag til Menneskeslægten, dengang Prometheus bragte dem Ilden og lærte dem Vindskibelighedens Kunster.

Det er indlysende, at disse Myther ligesaa lidt fortælle det Overandseliges personlige Aabenbarelsen for Troens Blik, som de ere frivillige billedlige Indklædninger af en abstract Forestilling; her er det Anskuelsen, der er Elementet for den mythiske Opfattelse. En Tanke vilde udtale sig; men sit philosophiske Udtryk var den endnu ikke mægtig, fordi den selv endnu ikke var den philosophiske Tanke. Kun i Poesiens concrete Skikkelser kunde den komme til Liv; men i den frie Personlighed, hvori Guderne eksisterede for Troen, kunde disse Skikkelser ikke fremtræde, fordi de først ved Anskuelsen var bleven Personer: allerede i Navnene — som Psyche, Guldveig — pleie her de handlende Bæsnere at udtrykke det ideelle Gehalt, som de skulde deres Tilværelse.

Skulle vi nu tale om Oprindelsen af de philosophiske Myther, der, som sagt, i det Hele taget henseende sig til en senere Periode i Folkets Udvikling, da finder den Theorie om enkelte Mythedigtere, der var urigtig, naar den anvendtes paa Mytherne i Almindelighed, ved disse sin rette Plads. Her mangler, hvad vi finde i Mythen af den ældste Formation, hiin Factor, der sandeligt maa tiltale Mange paa eengang og hvortil Mythen former sig, som Krystallet til Klippevæggen: een Idee gribes saa at sige vilkaarligt ud af den uendelig store Kreds af Folkets Ideer; og dernæst er her den concrete Skikkelse, hvori Ideen anskues, heller ikke umiddelbart givet i den fælleds Folketroe. Vel var den

Forestilling, der udgjør Mythens Gjenstand, et Product af Folke-aanden; men kun et Mirakel kunde give den Tilværelse og Form i Flere paa eensgang; det var en Enkelt, for hvem den aabenbarede sig, og for ham maa den have aabenbaret sig i sine væsentlige Grundtræk; thi først under denne Forudsætning bliver Enheden i den philosophiske Mythes Indhold os begribelig.

Det Folk, som Digteren meddeelte sig for, maa vel oprindeligt have opfattet Mythens ideelle Gehalt igjennem den udvortes Form, hvori dette fremtraadte, thi ellers var Digteren ikke Folkets Digter; men det Symbolske — være sig i Mythe eller i Ritus — er altid slet forvaret i Folket: blev ikke Phallos, det høitidelige Symbol paa Dionysos's Avlekræft i Naturen, tilsidst nedværdiget til et blot Incitament for Pøblens Latter? Jo tiere en betydningsfuld Mythe blev gjenfortalt blandt de andre Fortidens Myther, des mere blev den udmalt for den udvortes Forestilling og altsaa historiseret; men derved maatte dens symbolske Character forvandles, og Mythen blev mindre og mindre istand til, uvilkaarligt at hensejle Enhver, der hørte den, i Ideernes Sphære, hvor den dog maatte søge sin Realitet. Saaledes Fablen om Eros og Psyche hos Appuleius. Men naar vi, ved at erkjende Lovene for denne Udmaling, nogenlunde kan føre den philosophiske Mythe tilbage til dens oprindelige Simpleshed, kræver den aldrig det historiske Fortolkningsapparat, som de ældste Folkemyther, men oplader sig beredvillig for den umiddelbare poetiske Sands. Og derfor er hele denne Klasse af Myther langt fra saa ilde medtaget af aandrige Fortolkere, som den, vi først omhandlede. —

Den samme Kraft, der udstrakte Mythernes Grændser udenfor Folketroens Almindeligdom, naar nemlig den philosophiske Mythe fik sin Gjenstand ved en ny Opdagelse i det Ideernes Rige, der endnu ikke var indgrændset deri, yttrede sig ogsaa paa selve

Mythologiens gamle Gebeet. Hvad der paa det havde arbeidet sig frem fra forskjellige Udgangspuncter og først bestaaet jevnfides uden indbyrdes Sammenhæng — ligesom Fostrets Organer, der i Begyndelsen udvikles sondrede, hvert for sig —, traadte lidt efter lidt sammen til een Organisme. De enkelte Guders Verelforhold og Verelvirkning bestemte sig klarere, alt som de forenedes i een Gudestat; ogsaa Asalivets Modpoler hævede sig i deres characteristiske Stilling imod denne. Idet den speculative Sands gennemtrængte den Verdensanskuelse, der ulmede i den mythiske Folketroe, ligesom Frugten ulmer i Blomstret, opløstede den sig meer og meer til en altomfattende Oversigt. Et Symbol, der samler den umiddelbare Mythologies Grundfactorer saa at sige i et poetisk System, er Ygdrasil, Asketræet med de trende Rødder, een hos Aserne ved Urðas Rildevæld, een hos Niimthuserne ved Mimers Brønd, og een over Niflheim ved Edderfloden Hvergelmer, hvor Nidhög, Dragen med sin Drmeyngel, gnaver uden Dphør, medens Hjortene bide de unge Knopper og Egernet Ratatosker løber op og ned, at sætte Splid mellem Dragen ved Træets Rod og Ornen i dets Top; men Nornerne gnde de hellige Bande over Asken, at den kan staae grøn og modig, indtil den skal bæve mellem Flamme og Røgstøtter fra Verdens Brand. Maaskee Ygdrasil oprindelig alene havde været, hvad det siden vedblev at være, et Thingtræ, hvorunder Guderne, ligesom Menneffene, forsamlede sig til fælleds Raad; her er det beundringsværdigt nyttet til at symbolisere det aandelige Universum i Verdens-træet, som har Rod fra Folketroens modsatte Magter, som trues af Bøld og List, men dog bliver bevaret: Nordboernes Bevidsthed om de store Modsætninger i Tilværelsen og deres gjensidige Forhold, saaledes som Alt dette havde klaret sig for dem under Livets mangfoldige affondrede Erfaringer, er sammensatt til et Billede, der i speculativ Dybde søger sin Mage blandt alle Mythologier. —

Til denne anden Periode i Mytheformationen, der bebuder Philosophien med sine symbolske Digtninger, maa Man endelig hensejtte en Klasse af Didsagn, som Man regner for de ældste, naar Man ved en uvilkaarlig Fordom tænker sig enhver Mythes ældre, jo ældre dens Gjenstand er. Det er den theogoniske og kosmogoniske Sagnkreds, der rigtignok fortæller om saa gamle Tider, at dengang Tiden selv neppe var til. Men om sin egen Alder siger den derved Intet; thi hiin Fordom er af den Natur, at den, ligesom alle Gjengangere, forsvinder, saasnart Man nævner den ved Navn.

Ogsaa de andre Grunde for, at de kosmogoniske Myther var de tidligste af alle, lade sig temmelig let afvæbne. — Naar Man vil beraabe sig paa den indbyrdes Lighed mellem alle Folkeslags Kosmogonier, og deraf godtgjøre, at de oprandt i en Periode, der gik forud for Folkenes Skilsmisse og altsaa ogsaa forud for de enkelte Mythologiers særegne Udførelse, maatte Man naturligviis kunne opvise en gennemgribende Lighed i tilfældige Former, der aldrig let lader sig forklare uden Blodsforvandtskab; men den, som vil bevise Kosmogoniernes ydre Slægtskab derved, at Verden i sin chaotiske Skikkelse anskues som en uformelig Ræmpetrop, at Ild og Vand, Varme og Kulde sættes som de gjærende Kræfter, at det Raae, det Lovløse, det Colossale er til før det Skjønne og Besindige og underkues deraf, han beviser ikke andet, end at han har formasteligt ringe Tanker om Menneskets Aand. Naar Man stiller sig tilfreds med den udtjente Sætning, at det er Menneskets første Spørgsmaal: hvorledes er Verden bleven til? da vilde jeg hellere kalde dette det sidste Spørgsmaal end det første, saafremt dets Besvarelse nemlig skulde lede til en Kosmogonie, og der altsaa skulde spørges om Verden som et Hele og dens Grundelementer; og hvad Theogonien angaaer, er det ligesaa klart, at Mennesket spurgte efter sine Guder længe førend han

spurgte efter Gudernes Fødsel. Naar man endelig, for at komme til det Resultat, at de kosmogonske og theogonske Myther ere de ældste, gaaer ud fra det Formløse, det Uplastiske i Kosmogoniens Figurer i Sammenligning med den øvrige Mythologies, og støtter sig til den Sandhed, som vi saae allerede udtrykt i Oldtidens Kosmogonier, at det Uformelige tilhører det ældre Stadium i Udviklingen, da stranded Man paa sine egne Grunde. Vi vil just gaae ud fra det samme Punct, for at komme til det modsatte Resultat.

Hvis de kosmogonske Personer og Myther, som vi kjende dem, havde været Mythicismens Førstefødte, da maatte de jo have gennemlevet hele Folkets mythiske Periode; men den maatte da enten have manglet Interesse for dem, og i saa Fald var Død og Glemmel blevet deres Lod; eller den havde frit tumlet dem som sine egne, og altsaa formet os dem saa plastisk, som Alt, hvad der levede i den. Vi slutte altsaa, at den nordiske Mythologie skabte Ymer til at være dens første levende Bæsen, efterat have skabt Userne, just deraf, at Kosmogonien endnu kan fortælle os saadanne Træk, som, at Ymer, der selv var bleven til af en uhyre Jistap, fødte en Mand og en Kvinde ud af sit venstre Armhul, at hans to Fødder avlede en serhovedet Søn sammen²³⁾, og deslige urimelige Uhelheder; ligesom vi i den græske Mythologie bør gjøre en lignende Slutning fra de 100armede Uhyrer, fra Aphrodite Uranias Fødsel af Havskummet, da den Avlekraft, som Kronos havde røvet sin Fader, faldt i Havets Skjød og befrugtede det, og fra Kronidens Forløsning, da han havde opslugt Metis og hans svangre Hjerne bragte Athene til Verden. Slige barokke Myther og Personer maae tilhøre en Tidsalder, da ikke blot Forestillingens Indhold folte sig altfor overmythisk til

²³⁾ Gylfeg. p. 7. Vafthr. I, p. 19.

Unable to display this page

Oprindelse fulgte uvilkaarligt af den mythiske Verdensanskuelse, der ikke fatter det Uendelige i Tiden meer, end det Uendelige i Rummet; kun at vi erindre, at deres Guder selv maatte ligge dem paa Hjertet, førend de kunde tænke paa Gudernes Forældre, og at de først da erkjendte, hvem der havde født en Gud, naar de — lad det være nok saa umiddelbart — havde gennemskuet den nødvendige Forudsætning for hans guddommelige Personligheds Idee²⁵⁾.

Naar vi tilsidst betragte Polytheismens Kosmogonier og samlede Theogonier i deres Forhold til Religionen, da røber ogsaa dette, at de hverken kunde opstaae før i en Periode, da den barnlige Troe begyndte at gaae sin Undergang i Møde, eller gribe igjennem uden at hjælpe med til at undergrave den. Thi skjøndt Folketroen hele den mythiske Tidsalder igjennem aldrig havde undslaaet sig for at forestille sig sine Guders Fødsel, har dog denne positive Forestilling en ganske anden Grundtone, end dens negative Consequents. En smertelig Anelse maatte gennemfare den, hvis Tanke dvælede ved hine Tider, da endnu ingen af hans høie Guder var bleven til; og hvor Kosmogonien — som hos Grækerne og Nordboerne — ikke lod Jorden og ikke lod Mennesket skabes af Guderne, men kun ordnes, bestyres og oplives, der bærer den kjendeligt Stempel af en Forestilling om Gudernes Betydning, som maatte spaae dem Undergang enten for Vantroen eller for en mere ophøiet Theologie. —

Sammenfatte vi nu Grundcharacteren i hele denne Mytheformation i Mod sætning til den første, den religiøse, da mærke vi en paafaldende Forandring. Her er den

²⁵⁾ De, som vil have Gudestatens Organisation under Zeus henført til en senere Periode i den græske Mythologies Udvikling, kan da slutte, at de enkelte Theogonier ikke blev fulbendte før i denne Periode, deraf, at Zeus er Fader til saamange af Hovedgudeyne.

mythiske Form ikke udelukkende en Troessag, skjøndt den vedligeholdes sig, fordi den er nødvendig for Anskuelsen; her vaagner den universelle Tanke og overskuer Verdens Magter med sit friere Blik; Mytherne løste sig til det Ideelles Sphærer, og dem besætte de ikke i Religionens Navn; selv paa dennes Enemærker gaae de udenfor — hvad der dog oprindelig var Religionens eneste Indhold — Gudernes Tilværelse, idet Kosmogonien ligesvem udtaler den Paastand, at Guderne ikke vare fra Evighed, og udmaler det Tidsrum, der havde andre Magter, end dem.

At der ikke var nogen bestemt Tids=Grændse imellem disse væsentlig forskjellige Mytheformationer med samt den Dobbeltthed, som de forudsætte i de Mythedannendes Retning, følger af sig selv. Den første Klasse af Myther var et Product af Troens fælleds Indhold, der atter just ved Mytherne umærkeligt dannede og udviklede sig; og den forøgedes saalænge Folketroen var livlig. Den anden Klasse samlede sig imidlertid lidt efter lidt sine Organer, alt eftersom de enkelte dybere Aander udfondrede sig af Folkemassen og nu — idet den positive Religion blev afrundet og afsluttet — bevægede sig i en anden Sphære, hvorefter Folket vel har fulgt dem, men aldrig med den almindelige Deeltagelse, som det skjænkede sine Fædres Guder og deres Bedrifter i den hellige Fortid.

Thi hvor langt end hele Folket endnu har været fra at tvivle paa Tilværelsen af de Guder, det dyrkede, nærmer Alt sig dog meer og meer til en Periode, hvori Fortidens Tradition maa fortælle om Dæmonernes Handlinger, medens den umiddelbare Erfaring bliver taus derom. De philosophiske Myther, hvilke denne Periode frembragte, blev til forat udtale Enkeltes

Digtninger; men hvad Alle oplevede lige oprindeligt, Menneſſe-
livets og Naturens Phænomenes, kunde Mythologien nu ikke
længere gjøre Fordring paa, fordi den religiøse Verdensbetragt-
ning ikke gjennemgreb det efter ſin gamle Maade. Og ſaaledes
maatte, ſom vi har ſeet, det, der forhen havde exiſteret i Myther
ſom diſſes factiſke Element, tilſidſt træde noget frem ſom
hiſtoriſk Factum. Vi har ogsaa ſeet i det Foregaaende, hvor-
ledes Alt vidner om, at hiin religiøse Verdensanſkuelse gav den
tidligſte Oldtids Forhold og Institutioner deres Character i det
Enkelte og deres Sammenknytning i det Hele; men at denne
Religionens Indflydelse, langt fra at forſætte ſig i de ſenere
Tider, tvertimod udſlettedes meer og mere ſporløs, hvor den
beſtod fra fordums Tider. Vi ſees alſaa baade af Mytholo-
gien og Folkehiſtorien fra en Tidſalder, da Troen paa Guderne
var virkſom i Livet, imod en anden, om hvis Troe Hiſtorien
beviſer, at den ikke dannede Livet, og Mythologien, at den ikke
opfattede det, en Tid, da Troen var død, ihvorvel Folket endnu
ængſtligt bevarede dens Legeme ligesom en hellig Mumie. —

At ſkjønne Hovedaarſagerne til denne Overgang er ligesaa
let, ſom det vilde være langvarigt at detaillere dem. — Folket til-
tog i Alder, og, om Man vil, i Wiſdom. Jo mere den
Enkelte, naturligviis uden at ſkulle philoſophere, blev ſig Men-
neſkets perſonlige Frihed bevidſt, jo klarere Indſigt han fik i
Tingenes evige Natur og de univerſelle Verdenslove for Aarſager
og Virkninger, des mindre Plads blev der for hans mange
Guders mythiſke Aabenbarelſer. Som den barnlige Genfoldighed
maatte vige med Barndommen, blev ogsaa den barnlige Phan-
taſie vingetækket af Forſtandighedens Proſa. Det er Livets
Aar, nu og for Aartuſinder ſiden, i Nationerne og i Enhver
af os.

Men hvad der standsede den mythiske Opfattelse, kan vi ikke blot betragte som en Folge af Folkets forandrede Natur, men ogsaa af Gudernes. Om man tænkte sig, at Indbildningskraftens Styrke og den inderlige Troe paa Guder's umiddelbare Nærværelse i Verden og i Mennesket, kort hele de Troendes aandelige Tilstand nu var den samme, som den havde været i Oldtiden, vilde den dog have ophørt at danne Folkemyther om de gamle Guder; forat fortsætte sin fordums Virksomhed, maatte den have brudt sig en anden Vej. — Herom vil vi overbevise os ved at kaste et Blik paa Mythologien, naar den staaer i sin høieste Udvikling.

I Indledningen til dette 2det Afsnit betragtede vi Folketroens Theanthropisme, eller den indvortes og udvortes Menneskelighed, hvori Religionen fordrer sine Guddomme indklædte af Mythologien, forat skaffe dem Liv baade for de Troendes Hjerte og for deres Forestilling. Mennesket skabte Guderne i sit Billede og efter sin Lignelse: i Menneskets Billede skabte han dem. Men det er først det Overmenneskelige, der constituerer dem som Guder. Dette søgte sin Form i den menneskelige Individualitet — eller, hvor Troen er polytheistisk, i flere menneskelige Individualiteter — fordi det skulde eksistere for Mennesket; men saasandt det ikke vilde fornægte sig selv, kunde det aldrig indeslutte sig deri. Derfor omgiver det Guderne som en Glorie, der gjør deres Skikkelser svævende og ubestemte, eller opløser dem i sin egen blændende Glands. Og saalænge Gudernes Væsen saaledes var dult for at skues Ansigt til Ansigt, saalænge Mennesket ikke kunde gribe dem med Hænder, saa længe aandede Guddommen frit i sin menneskelige Personlighed; den bevarede hiin Guddomshylde, der er Religiositetens Nødtørst, og for Phantasien bevægede den sig let og villigt. Ikke destomindre indeholdt dog Troen paa de individuelle Guder, saasnart den var til, en truende

Spire til deres Identificering med Menneskene. Kun at denne, som Spire, endnu ikke var farlig for deres guddommelige Natur. Menneskeligheden var ikke selvstændigt gennemført: dens Consequenter krænkede Man hvert Dieblis, forat hævede den guddommelige Aand i dens Frihed. — Men Mythicismen, der i Religionens Tjeneste havde lagt den første Haand paa Gudernes Anthropolisering, fortsatte Værket og fuldendte det; men i sit eget Navn og ikke til Tjeneste for Religionen.

Ligesom Menneskets eiendommelige Character og Stilling udfolder sig des bestemtere, jo rigere alle hans Livsytringer og Forhold træde frem for Sagttageren, saaledes fik ogsaa Gudernes meer og meer Individualitet ved Troens Erfaringer om deres Handlinger og Tilstande, der gjenfortaltes i Mytherne. Personlighederne adskilte sig og udmaltes i deres Selvstændighed. Men den menneskelige Personlighed, den menneskelige Tilværelses Forhold og Love var og blev Forbilledet i Mythologien, og det var altsaa i deres Lighed med det Menneskelige at Guderne meer og meer markeredes, jo klarere de der udviklede sig. Thor er en nordisk eller egentlig en norsk Character — skjøndt just ikke af de moderne norske —: cordial og jovial blandt Venner, jevn, næsten plump, godmodig, fremfusende, og fremfor Alt: naar det gjælder er han uforsagt; just som Tordenskjold var det efter ham. Og den ulukksalige Loke, en vittig, skarpsindig, ziirlig Aand, men uden selvstændigt Indhold, ironisk opløstet over enhver begejstret Stræben, og dog i Hjertet skinsyg over den: Man peger næsten ud i vor Tidsalder, naar Man skildrer ham. — Personlighederne udsøndrede sig af de Handlinger, som Troen tilskrev dem, og indbyrdes søndrede de sig endnu mere, hver til sin kraftige Gen- sidighed, alt eftersom de enkelte Guder traadte sammen i een Gudestat; thi derved stillede de overfor hinanden og hver fik

sin bestemte Retning, sin bestemte Virkekreds, afgrændset fra de Andres.

Ligesaa menneskeligt staaer disse Characterers Liv i det Hele. Deres Forhold — saasom Slægtsskaber og Ægteffaber — forlød bestandig mere det ideelle Indhold, hvis Udtryk de oprindelig havde været, fæstnede sig for Forestillingen og udfoldede sig i deres jordiske Forudsætninger og Consequentser. Alle Gudernes Handlinger, som Troen skuede i de store Grundtræk, udførte Mytherne videre efter Naturen med dens friske, individuelle Colorit, men tillige med dens jordiske Farver: de lade de Him-
melske vrede og atter forsones ved et godt Død, lee og græde, hungre og tørste, saares af Fjende-Baaben og af Kjærlighedens Pile, trætte sig om Dagen og sove om Natten — thi saaledes gjorde Menneskene; hvormange detaillerede Beskrivelser af Guder-
nes Eventyr i Kamp og Elfskov har ikke enhver Mythologie at fortælle. — Selv Feilene lode Guderne ikke deres Dyrkere beholde for dem selv. Juppiter er en Don Juan i Kjærlighed — Skade for de mythologiske Drdbøger, at Mercurius ikke har havt et lille Register at føre over hans Hjertes Herskerinder —; og dog er han Ægtemand: hjemme er Hera hans Xanthippe. Og vil vi vide Bessked om det nordiske Gudehofs hemmelige Historie, da har vi endnu de skandaløse Kroniker, hvormed Loke, der dengang var i sit Element meer end nogensinde, underholdt Gæsterne ved Ægers Gilde: han taler om sine Medguder som det her paa Jorden er Skik at tale om sine Medmennesker. — Disse Pletter uagtet maatte Guderne rigtignok endnu staae som op-
høiede Idealer; kun røber deres Natur sig herved fortrinligt som den menneskelige.

Og ret som om Mythologien frygtede for at levne Guderne noget Guddommeligt, der havde sin Grund i deres særegne Væsen, maatte de ffylde baade deres Viden og deres Virkekraft

og den Livskraft, der fremfor Alt skiller dem fra Menneskene, til ydre Motiver. Odin var alvidende ved sit Ravnepar. Der kom en Tid, da Thor først fik sig „Asastyrken isørt“, naar han omgjordede sig med sit Belte, og da han ikke kunde undvære sin Mjølner, som kogende Dværge havde smeddet ham. Saaledes skulde ogsaa Gudernes Udødelighed forklares: Mythologien kunde ikke lade den følge af deres oprindelige Natur som Guder, men lod dem bide den af Yduns Æbler; den havde ikke Sands for at bemærke, at det dog var et langt større Vidunder, at Æblesaften indeholdt den Kraft, end om Guderne havde eiet den i sig selv.

Lidt efter lidt havde den mythiske Virksomhed gennemarbejdet hele Religionens Stof: den udfyldte ethvert Mellemrum, combinerede det Fjerne, motiverede det Ubegribelige og fuldendte med altid større Consequents Inconsequentsens Triumph, at indeslutte det Guddommelige i den endelige Tilværelses Former. Mangfoldige Generationer havde arbejdet derpaa, indtil Folket tilsidst i Tradition fra Forfædrene modtog det hele System af menneskelige Guder afrundet og udpenslet. Da havde den folkelige Mythologie fuldendt sit Skaberværk, og da hvilede den. Thi nu vare Guderne tilfulde individualiserede, anthropiserede og incarnerede. Og hvad Mytherne om dem angaaer, da kunde Folket nu ikke længere danne nye Sagn om deres Handlinger i det Nærværende: de Væsener, der forbum havde vandret som Guder paa Jorden, maatte nu sidde daabløse i Himlen, og som Mennesker.

Thi just den crasse Menneskelighed, der nu var gennemført paa dem, gjorde dem uskikkede til at anskues i deres guddommelige Virksomhed i Verden. For Phantasien, om den havde havt sit gamle Liv, var de bleven altfor tungfærdige til at bevæge sig og altfor egenfindige til at føie sig; deres Skik-

kelfer var ikke meget passende til at træde usynligt frem i Naturen og Mennesket. — Religiositeten, hvor den endnu var vaagen, havde lidt et Tab, som vel aldrig kunde oprettes, før en ny Religion vilde komme. Den Magt, som den hidkaldte til at nærme Guderne mod Mennesket, at der ikke skulde være et svælgende Dyb imellem dem, havde langt overskredet sit Kald: neddraget Guderne saa dybt mod Jorden, at Man næsten kunde sige, at det ingen Opføttelse var for Menneskets Aand, at mødes med dem. Det hellige Blændlys, der før havde omgivet dem, var nu bortveiret; den mystiske Guddomsfylde, der skyer Menneskets klare Forestilling, medens den gennemgitter hans Følelse i Andagtens Anelser og vækker hans religiøse Sands, havde Mythologien qvalt i de Væsner, som den havde antaget sig. —

Saaledes frembrød den Religionsperiode, der atter og atter har gjentaget sig i Verdenshistorien: da Guderne drog sig fra Livet ind i de rolige Templer. Der knælede Folket for dem med en traditionel Troe paa deres Tilværelse og Virksomhed, og offrede til dem efter gammel Skik. Mytherne bevarede i Folkesmunde, meddeeldes gjensidigt og samledes til en fælleds Mythologie om den forsvundne Tids Bedrifter. Nu var det Vinter for Fædrenes Guder og Myther, da de ligesom Markens Urter ikke kunde staae frodige i det Frie, end sige skyde nye Skud; men de blev baade ordnede og omhyggeligt bevarede ligesom Planterne i et Herbarium. — Da nu Orthodoxien som saadan ikke har Spirekraft til at bære Troens Frugter i Livet, maatte det snart mærkes, at Guderne ikke længere levede gennem Folket og talte til det som i dets første Barndom, i Theokratiets Periode. Folkelivet, saalænge der var et Liv i Folket, fortsatte sine gamle Tendentser; men da det ikke, som forud, var Religionen, der helligede dem, var der heller ingen Betryggelse mod Kæmpekraftens terroristiske Udskielser. Det laakkede ad den Ulv tid

med Hoer og Mord, som Vola skildrer, da Qvinderne myrbede deres Børn, naar de røbede Frygt i den hjælpeløse Alder, da Asalivets Kæmper blev til egenraadige Volds mænd, der lignede Jetter meer end Aser, da de uskyldige Fremmede, som fik ubudne Gjæster fra Norden, maatte bede Gud i Himlen bevare dem, deres Qvinder, deres Eldinger og Børn og Templer fra Bærsærernes Raserie. —

Men om end den odinske Orthodorie laae i en Dvale, kunde dog, saalænge Aanden var i Live, det Sindelag, der stræber op over Støvet, det Sindelag, der i fordums Dage havde ført Nordboerne til deres Aser, ikke dødsøve i alle Hjerter. Det var Religionens Nat: Mængden slumrede, men Grubleren, der vaager, har dobbelt Arbeidskraft i Aandernes Time.

Naar Flammen har brændt sit Stof til Kul og Aske, maa den udslukkes eller søge sig et nyt. Guddomsaanden var ligesom udbændt af Valhals Guder: i dem var der ikke længere Næring for Religiositeten, thi de vare ikke længer den guddommelige Idees personlige Aabenbarelses. Efter Samfund med Aserne her eller hisset kunde Følelsen ikke længes; og Tanken kunde ikke see Tilværelsens Grund i disse, i Stræben eensidige, i Magt endelige Enkeltvæsen; den kunde ikke see Tilværelsen betrygget ved dem. Den Religion, der maa støde Følelsen og Tanken fra sig, gjør ikke blot Afkald paa sin aandelige Styrke, men dens Støttepiller forvandle sig til Muurbrækkere imod dens egen Befæstning. Ligesom Mystikerne og Scholastikerne nedbrøde den catholske Orthodorie, saaledes gik det i Grækenland: da Mysterier og Philosophier skilte sig fra Olympens Mythologie, maatte den styrte sammen. — I Norden fremtræder denne Reaction mod den vanslægtede Polytheisme ikke blot i Lignelse af en Bøddel, der giver Hedenskabet og dermed Folkets Religion sit Naadestød; her var der desforuden endnu saamegen religiøs Productionskraft tilbage,

at Tanken og Følelsen og Phantasien kunde gjøre et Forsøg paa, at samle sig, for i Forening at give Folket en ny, en høiere Guddom. Saaledes fik den nordiske Revolution et positivt Resultat (Gimles Gud) foruden det negative (Ragnarok), og begge møde os allerede i Mythologien selv; det var dem, som vi i forrige Afsnit betragtede i Sammenligning med den øvrige Mythologie, for at overbevise os om, at den polytheistiske Asalære oprindelig havde været den nordiske Religions udelukkende Indhold. —

Idet nu Folket i det Hele taget maatte udarte, fordi den Troe, det gjemte som et gammelt Familiestykke, var bleven en gold Troe, men de Dybsindigere derimod folte Aandens Kald til ligesom at igjenløse det Guddommelige, der var bundet i Mythologien, da blev der en Contrasternes Periode i Norden, en Periode, fra hvilken paa eengang begge de modsatte Skildringer af vore Stamsfædre, som Blismænd og som Blodmænd, har kunnet hente sig Farver. Dirckinck-Holmsfeld ²⁶⁾ producerer, foruden et lidet Vocabularium af aandelige oldnordiske Gloser — der igrunden ikke kan frappere Andre, end dem, der vil vide, at Nordboerne ikke var Menneffer — ogsaa en Deel andre Beviser paa det ældste Nordens Aandighed, hvilke for største Delen ere hentede fra denne Reactionsepoches Theorier. Andre, der see efter den nordiske Praxis og læse om Kæmperne fra de senere Tider, som de skildres i Sagaer og Krøniker, besøie sig derved til at gruppere vore hedenske Forældre fra de første til de sidste i Dyreriget, in specie i Rovdyrenes Klasse. Men begge Parter have forsaavidt Uret, som disse Contraster først optraadte efter Asalivets Periode, og som en skjærende Søndring af hvad den havde forenet.

²⁶⁾ Geistige Gehalt der Mythen.

Ligesom Menneskeslægstens Udvikling ikke glider frem jævnt fra Dag til Dag, saaledes havde her de høiere Ideer, der søgte sig Indpas i Nordens Religion, ikke arbeidet i Mythologien paa den Maade, at de i al Fred gjorde deres ideelle Gehalt gjældende paa de givne Former, men pludselig træde de selvstændigt op som et nyt Element tvertoverfor det Dyrige. Dog var deres Frembrud alt længe forberedt. Aandens Forberedelse til at hæve sig ud fra Folketroens Enemærker og hæve sig over dem, har vi allerede forhen seet, da vi betragtede Mytherne af den anden Formation. Vi har seet det Gamle hensove og Trangen til noget Nyt at vaagne. Her vil vi nærmere undersøge, hvorledes baade det positive og det negative Resultat af Reformationen i den nordiske Mythologie, medens det fik sin Tilværelse og sin bestemte Character ved en ny Skabelse i Kraft af Tidsalderens uundgaaelige Reaction, tillige udviklede sine Grundtræk af Spirer, der allerede i lang Tid havde dannet sig ubevidst indenfor selve den fælleds Folketroe, ligesom forat berede det, der vilde komme.

1. Naar vi spørge efter Forsynsideens Udtryk i de gamle Religioner, forsaavidt de har kunnet opfatte Ideen om et Forsyn, da stemmer det med de Forestillinger om disses tidligste Væsen, hvilke vi forhen fremsatte, at Guderne oprindelig vare Verdens eneste Styrere, da de først derved kunde faae deres Dyrkeres udeelte Fortrøstning og opfordre Fromheden til at offere og bede til dem, og ikke til Andre. Efter deres Kjærlighed til Menneskene, efter deres Indsigt og Villie fordeelte de Skjæbnens Gaver og ledede deres Brug. De vare, efter deres ældste Navn hos Grækerne, δαίμονες o: Skjæbnens Fordelere; de vare θεοί — ifølge Herodots Forklaring af θεῶν; thi „πάσας νόμους εἶχον“ ²⁷⁾. Medens enhver enkelt Gud havde sin Virke-

²⁷⁾ Herod. II, 52.

freds at styre i, blev Enheden i Verdens Bestyrelse betragtet derved, at een fælleds Guddomsaand under Fleerguderiet, eet δαυμονιον, besjælede dem alle, forsaavidt de vare Guder. Thi hiin Fylde af overmenneskelig Tilbærelse, der, som vi har seet, constituerer Guderne til Guder, hiin Fylde, der flyer Menneskets Anskuelse, flyer derved tillige den mythiske Individualisering; den er een og vedbliver at være det, uagtet den træder ud igjennem de forskjellige Enkeltvæsner, som den deificerer. I det Andagten gjennemtrængte Sjælen, gik den vel ud fra en Enkelt af de mange Guder; men Sjælen blev, ved at opløstes gjennem Andagtens dunkle Følelser, henrykket til hiin høieste guddommelige Idee, der ikke kunde være inde sluttet i noget af de mythiske Væsener, men svævede over dem alle som deres Fælledsaand. Saaledes samler Guddommeligheden de mange Guder til een Guddom: Monotheismen ligger i den dybe Grund for enhver Polytheisme, forsaavidt denne virkelig er en Theisme. Men heraf følger tillige, at Gudernes Enhed maatte forflygtiges i Mythologien, Skridt for Skridt med deres Guddommelighed. —

Da nu siden denne Enhed gjorde sig mindre umiddelbart gjældende, blev det Styrende i Fleerguderne, eller, om Man saa vil, i deres oprindelige Fælledsaand, efter den mythiske Tids Maade²⁸⁾ opfattet som guddommelige Personer for sig selv: i Nornerne Urd, Verdandi og Skuld for den nordiske Mythologie og i Moirerne Clotho, Lachesis og Atropos for den græske; den menneskelige Skjæbnes Gudinder, der ikke skal stilles sammen, som om de enten maatte være og var rannede fra Grækenland til Norden eller fra Norden til Grækenland²⁹⁾, men fordi de af Ideen

²⁸⁾ Jfr. Nemesis, Egevgættens Gudinde, det herodotiske Νέσις φρονησών som Person.

²⁹⁾ For ogsaa her at tilvende sit Identificeringssystem et lille Bidrag, henviser Finn Magnussen (lex mythol. s. v. Nornir) paa Eigheden

er satte til at repræsentere det analoge Led i de tvende Mythologiers selvstændige Organismer. At disse Væsner først opstod i en senere Periode, viser den Mangel paa mythisk Personlighed, der er dem begge fælleds; derfor fik de ikke heller den Betydning i Cultus, som de gamle Guder, og allerede Skæbnegudindernes let forstaaelige Navne, der næsten ere directe Begrebsbetegnelser, stille dem paa et Overgangstrin til Digternes Personificationer.

Hvad Moirernes Forhold til den olympiske Gudestat angaaer, har det aldrig bragt sig ret til Bevidsthed. Theogonien udtrykker, — foruden det Harmoniske i Moirernes Styrelse — tillige Zeus's Supremat, idet den lader Zeus med Themis være Fader til dem³⁰⁾. Men blandt de saakaldte „ældste Guddomme“ — en Cyclus, der selv fornægter sin Ælde ved en kjendelig Stræben efter at redde Symbolismen mod Mythologien, ved f. Ex. at bringe Eros, Ares's og Aphrodites Søn, reent ud af Theogonien, ved at lade Aphrodite, Zeus's og Diones Datter, stige op af Havets Skum — er Skæbnens Gudinder Døtre af den urandsagelige Nat³¹⁾, altsaa emanciperede fra Zeus's Herredømme.

mellem Ordet **Meyar**, der undertiden betegner de 3 Nornesøstre, og det græske Μοῖραι. Men da **Meyar**, hvilket desforuden ogsaa bruges om Valkyrierne, simpelthen betyder Møer — ligesom f. Ex. Nympherne endog fik deres Kjendingsnavn af, at de tænkes som unge Qvinder (Νύμφαι) og ligesom Persephone af samme Grund hedder Κόρη —, det græske Μοῖραι derimod betyder Skæbnelodder, er denne Lighed i Lyden her paa det haandgribeligste ganske tilfældig; ikke at tale om, hvor betydeligt den reducerer sig, saasnart man ikke klæder Ordene i Pluralis, men sammenligner dem i deres nøgne Stammer **Mei** og **Moir**.

³⁰⁾ Hes. Theog. v. 903.

³¹⁾ ib. v. 217.

Naar det hedder om Nørnerne, at de fødes blandt Jetter³²⁾ — hvad enten der sigtes til, at disse var den ældste Slægt eller til deres Uafhængighed af Aserne — synes en lignende Idee at være udtrykt.

Med denne Emancipation gik det ganske naturligt til; thi Mythologien berøvede sine Guder meer og meer Evnen til at være de høieste Styrrere. Vi bemærkede nyeligt, at Polytheismen naar den mythiske Virksomhed gennemgreb den, lidt efter lidt maatte fortabe sin immanente Monotheisme. Da Guderne i Mythologien individualiseredes overfor hinanden og derved splittede sig til selvstændige Enkeltvæsener, der i deres Enkelthed traadte længere bort fra Indflydelsen af hiin fælleds Guddomsaand, der forhen ligesom havde forenet de mange til een Guddom, da dernæst ogsaa deres Kræfter blev altfor jordiske indskrænkede og deres Interesser altfor smaalige til Alverdens Styrelse — hvor latterlige ere ikke Gudernes Raadslagninger i Begyndelsen af Iliadens 4de Bog —, da de endelig selv fik en Historie i Mytherne og selv maatte friste Skjæbner, som ikke udgik fra deres egen Villie, da maatte de taale en fremmed Magt, som de ikke raadede over, ved deres Side, og jo dybere de sank fra Guddommens Ideal, des mere maatte den hæve sig over dem. —

Saa snart dette Væsen har løsrevet sig fra de personlige Guddomme, møde vi det, udtømt og abstrakt, som Skjæbnen, den almægtige, uundgaaelige, den blinde eller fra en

³²⁾ Vasthr. I, p. 30. (Jfr. Vol. III, p. 27 om de trende Thurse-mær, der forstyrrede Asernes Barneglæde; Vola selv er „fostret blandt Jetter“ s. p. 24.) — Hermed vil jeg sammenstille Grundtvigs interessante Giesning (Nord. Mythol. 2den udg. p. 222), at den Rære, hvis Frænke Nornen kaldes, er Jetten, Nats Fader og Odurs Morfader. Derved kom ogsaa Nordens Skjæbnediser, som Grækernes, i Slægt med Ratten.

anden Side den kolde og strænge Skjæbne. Thi forsaa-
vidt Anden nu i religiøs Henseende var indskrænket til den Kred-
af Bæfener, der eengang var indviet til at repræsentere det Gud-
dommelige i Himlen og paa Jorden, kunde denne fremmede Magt
ikke faae nogen Fylde for Hjertet og ingen positiv Tilværelse for
Anskuelsen; kun for Forstanden, der havde opmanet den, blev
den til eller rettere sagt: den blev ikke til, uden med den Til-
værelse, der væsentlig baseres paa negative Prædicater; thi dens
Sjæl var Folkets Bevidsthed om sine Gunders Utilstrækkelighed.
At troe paa Fatum, den Guddom, der forresten endnu har mange
Altre midt i Christenheden, er igrunden en Atheisme, der endog
forbyder Mennesket at være sin egen Gud, da den reent ud inde-
flutter Erkjendelsen af, at Mennesket selv ikke formaaer Alt, hvad
han stræber efter; eller, naar Begrebet skaffer sig mere Holdning
ved at bortfjerne den ustadige Tilfældighed, er det Tankens Op-
løstelse til en i Villien ukjærlig, i Villiens Udførelse ubøielig
Overmagt, hvortil Ingen kan træde i Forhold uden som dens
Offer. En usalig Troe!

I den senere nordiske Religion see vi svage Spor af denne
Gudernes og Menneskenes Overmand, af hvilke vi blot kan vide
saameget, at han ogsaa her har havt sin Gang. Og dette Bi-
drag er ikke ubetydeligt under den Armod, der ellers ledsager os.
Naudr eller Odur fremtræder rigtignok ikke beviisligt som hand-
lende Person — dertil er vel Skjæbnens Væsen i det Hele altfor
abstract opfattet —, men dog som en Magt, der ikke henføres
til Guderne, „en Magt, over hvem Ingen raader“³³⁾. Det er
denne, der ellers tillige fremstilles som Urðas uroffelige Udsagn³⁴⁾
og navnlig i Helteqviderne — hvor der kun er lidt Tale om

³³⁾ 1ste Aab om Sig. Fosnersb. II, p. 147; jfr. Harbards. I, p. 95.

³⁴⁾ Fjølsvinsm. I, p. 307—308; jfr. Ravnes. I, p. 207.

Guderne³⁵⁾, hvor de aldrig holde Raad om Verdens Styrelse, saaledes som de f. Ex. gjøre i Bøluspa — som Norners, de gode eller de grumme³⁶⁾ Norners Dom. Ogsaa Aserne forestod der en Skjæbne, som de ikke vidste, som de ane i Ravnensangen og som Vola maa forkynde Odin „den viseste Grubler“. — Hvad dette Fatums mythiske Genealogie angaaer, er det et høist mærkeligt Bink, at en Odur efter Gylfeginning³⁷⁾, ligesom Moirerne og Κῆρ hos Hesiodus, har den sorte Nat, en Jettemøe, til sin Moder: Odur fødes nemlig af Nat med Naglfare, hvilket ogsaa er Navnet paa det skjæbnesvangre Skib, der bærer Gudernes Gjender til den sidste Kamp.

Foruden disse Kjendsgjerninger fra det hedenske Nordens senere Tider, vil jeg fremsætte det som en Gissning, at Man ogsaa tør skimte Skjæbnen i een af Mythologiens ældgamle Figurer, i Odins Søn Hødur, den stærke, blinde Gud, der fældede Asernes Baldur. At Hødur forresten ligeindtil Gudernes Gjenfødelse fremtræder mythisk midt iblandt de underordnede Aser, er ustridigt; men den, der nu seer den gamle Baldursmythes Forklædning hos Saxo — hvor Hother fuldkommen er historiseret til en dansk Konge, Hødbrods Søn, som er trolovet med Nanna og derfor maa føre Krig med en uhyggelig Medbeiler, Halvguden Balder —, han vil neppe finde det urimeligt, om Man betragtede Eddas Hødur som et Mellemled mellem Hotherus og Odur, og tillod sig at hense en Deel af Detaillen i de Former og Omgivelser, hvorunder vi møde Skjæbne-Mythen i dens seneste Mytheform, nemlig hos Edda, til den fortsatte Udmaling for

³⁵⁾ Ivertimod: 1ste Brynhild-Lv. (II, p. 193) Sigurdrifa fældede den, hvem Odin havde lovet Seir.

³⁶⁾ F. Ex. 3die Lvad om Sig. Fosnersb. II, p. 215; jfr. Gylfeg. p. 19.

³⁷⁾ p. 11.

Forestillingen og den Combination med Troens øvrige Stof, som Mytherne altid undergaae i Folkemunde, just idet de digtes lidt efter lidt af hele Folket. Alt hvad der characteriserer Eddas Hødur: baade Styrken og Blindheden og den frygtelige Gjerning og selv Navnet Hødur³⁸⁾, passer saa fuldkomment paa Skjæbnen, som det vel er muligt; den Idee at tænke sig Skjæbnen som Odins Søn vilde svare til Moirernes ældste Genealogie fra Zeus. Ogsaa fra Kongekroniken hos Særo, der aabenbart grunder sig paa et andet Sagn end Eddas, synes Meget at kunne indvindes for Mythens ældste Skikkelse — Hother er Hodbrods³⁹⁾ Søn og Spaamanden Gevars (o: Giverens?) Fosterson; han staaer i Pagt med trende Møer, der her navnlig anvise ham Mimrings (Mimers?) Mordersværd og den Epise (Yduns?), som Valder skylde sin Styrke; Hother kæmper med Odin og Guderne, og han feirer over dem, da han hugger Skafet af Mjølner; der offres Mennesker i Upsal, da Baldur sygner, o. s. v. — , og atter Meget at kunne udvises fra den: til Lokes, forresten efter Eddas Opfattelse dybe og betydningsfulde, Medvirkning og til Hødurs Samfund med Aserne finde vi f. Ex. slet ikke Spor hos Særo.

I den græske Folketroes Udvikling see vi, hvorledes den umythiske Skjæbne arbejder sig op imod Guderne. Zeus, Moirernes Fader, er ved Apollos Drafel Μοιραγέτης; han udsender Skjæbnen, som derfor kaldes Διὸς Αἵσα. Disse Forestillinger finde vi ogsaa hos Homer; men ikke udelukkende: ligesom Αἵσα er „Διὸς Αἵσα“ og Μοῖρα er „Θεῶν Μοῖρα“⁴⁰⁾, ligesom Guderne beslutte Verdens Tilskikkelser i deres olympiske Raad, saaledes staaer

³⁸⁾ Hvad det overflødige „H“ angaaer, kaldes f. Ex. Søkongen Alf ligesaatit Hælf (Fornaldar Sögur 2det B.).

³⁹⁾ Jfr. Fjolsvinsm. I, p. 298.

⁴⁰⁾ Selv ἐπικλῶσαι, at tilspinde (Skjæbnetraadene), bruges i Odysseen jævnt om Zeus og Guderne; f. Ex. Od. IV, 208; III, 208.

paa den anden Side Skjæbnen bag Νύξ, sin Moder, som en Magt, hvilken selv Zeus i det Høieste kan forsinke, men ikke bøie, og han maa ofte, for dog at redde Skindet af sin Myn-
dighed, gribe til, frivillig at beslutte sig for det, som ellers vilde
fkeet imod hans Villie. Hos Tragikerne culminerer Skjæbnen som
den Guderne overordnede, den almægtige og tilmed — ikke ved
en smaalig Egenfindighed, men ved Sikkerhed paa sit Endemaal
— den ubøielige Kraft. Den elsker ikke at udøve sit τυραννίς
over Folkets Guder som en ἀγαστή Τύχη; den vil forfølge de
Ypperste af Menneskene, den indhenter dem, og hos Guderne
kan de ikke vente Beskyttelse, naar Skjæbnen har besluttet deres
Undergang; thi, som Herodot lader Pythia sige til Croesus⁴¹⁾,
τὴν πεπωμένην Μοῖραν ἀδύνατά ἐστιν ἀποφυγεῖν καὶ θεῶ.
Dg saaledes gjør Skjæbnen ret Tjeneste til at forklare hiin tra-
giske Grundtone, der drager sig gennem Grækernes heroiske Sagn-
freds, medens Skjæbnen tillige vælter alt Ansvar paa sig fra de
fornøielige Guder, der dog aldrig havde meent det ilde med deres
Mennesker. —

Dette ukjærlige Fatum var en trøstesløs Styrrer, fordi det
ikke havde sin Grund i nogen religiøs Idee: Mennesket kunde
ikke hengive sig til det, han maatte opgive sig under det. Men
ogsaa i Tempel-Guderne søgte den religiøse Følelse nu forgjæves
den Næring, som den før havde fundet i dem; thi nu var den
græske Mythologies Guddomme vanmægtige og menneskelige.
Derfor tyede den til Mysterierne, hvor den tidligste Oldtids Na-
tur-Cultus — idet den, til sin Lykke, forlængesiden var bleven
fortrængt fra den herskende Religions Templer og derved udeluk-
ket fra den mythiske Udvikling — havde vedligeholdt en mystisk
Character, der nogensunde kunde tilfredsstille den længselsfulde

⁴¹⁾ I, 91.

Aand, og der just ved sin egen Ubestemthed tilstedede Aanden, at knytte sine unge Længsler, f. Ex. Udødelighedshaabet, til Oldtidens dunkle Myther og Symboler. Denne Føielighed mod Dædtidens religiøse Nødtørst var det, der gav Mysterierne deres Betydning for det græske Folk: i dem søgte Religiositeten sit Tilhold, da den blev huusvild og da alle Forsøg — deels paa at sublimisere eller exaltere de olympiske Guder, deels paa at paastrænge Fatum Ideen af et Forsyn —, da alle disse Forsøg dog ligesaa lidt kunde gjenføde Polytheismen, som de kunde skabe Folket en religiøs Monotheisme. Men hos de speculative Philosopher, som hos Platos Helt — ham, der er lignet ved de grimme Satyrklobser, som Kunstnerne brugte til at gemme Guderne gylndne Billeder — traadte den Eenhed, hvortil Forstanden havde reduceret Verdens Styrelse, og den Fylde, hvori det Guddommelige levede for Mysterne, sammen til en vis Monotheisme, der idetmindste beviser, at der i den menneskelige Aands høieste Regioner var en bestemt Trang til den eneste Gud, dengang Christus blev født til Verden i Jødeland.

Norden har sin Monotheisme allerede i Mythologien: Fimbultyr er det Væsen, der paa eengang vil gjøre Aserne og Nornerne og Skjæbnen overflødige, forsaavidt de ikke træde i hans Tjeneste. Han repræsenterer den Theisme, der brød sig igjennem Polytheismen, saalænge dens Skikkelser var ætheriske, der for dunkledes alt som de blev jordiske, og der tilsidst excarnerede sig fra dem, fordi den trueedes med at blive qvalt. Den gjennem Nornerne og uidentvivel ogsaa her gjennem Skjæbnen fremelskede Idee om en høiere Eenhed end den, som den blotte Asatroen kunde erkjende, fremtræder i Fimbultyr med en Almindelighed, hvori den nordiske Nationalitet saaatlige opgiver sig, men tillige med en Reenhed, der ret forherliger hiin Aandighedens gradvise Frigjørelse, som vi har sporet i Folkemythologiens Historie.

I det forrige Afsnit skildrede vi denne Guddom efter Mythebøgerne. Han er een; han er den „Mægtige“, den „Stærkere, end den stærkeste Gud“, og han „raader for Alt;“ hans Virksomhed „varer til evig Tid“: en mere uindskrænket Tilværelse kunde Forstanden ikke fatte. Men desforuden er han ikke hjertelos som Skjæbnen; han betrygger i Kjærlighed Tilværelsens Fuldbendelse i det salige Gimle; han er i Ordets dybeste Betydning en Alfader, der kunde elske Menneskene og hvem de kunde elske og stole paa.

At det er den evige Fred, der characteriserer Himmeriget i Gimle, er høist mærkeligt, men tillige aldeles naturligt. Det udtrykker nemlig Bevidstheden om det Irreelle i den Kamp, der optog Nordboernes Liv og opfyldte deres Troe i den Grad, at det gamle Ideal for Saligheden var et uafbrudt Gladiatorlevnet i Gudernes Borg; og det bærer for saa vidt Vidne om, hvad vi forhen har antydet, at just ogsaa Kamplivets Udartninger drev de opvakte Religioses Sind fra den ugubelige Tummel til Grublen over en høiere Verdensorden; saameget tydeligere, som netop „Nordulvene“ navngives blandt Meenedere og Hoerkarle som Nasstronds Befolkning. Idetmindste kan den naturlige Reaction mod det vanslægtede Kæmpesind ikke have været uvirksom i at op- hjælpe Verdensanskuelsen til det universelle Standpunct, hvorfra det ikke længere kunde synes at være Verdens Diemed, at faae Menneskeheden deelt imellem Hela og Valhals Guder, og hvorfra ikke Stridbarheden, men det Gode og det Onde viste sig som Betingelsen for den evige Tilstand i Gimle eller i Nasstrond.

2. At Jimbultyr fremtræder i selve Mythologien, vidner om, at Troen paa de gamle Guders Tilværelse endnu var bevaret, om den end nærmede sig til, ikke at være Andet, end en fides historica. Naar det nu havde beroet ved det positive Re-

sultat, da havde Folketroen faaet Arbejde med at føie Polytheismens Guder efter deres nye Overgud, og det Arbejde var ikke bleven let; thi Gudernes indgroede Lyster og deres Evner og alle deres factiske Forhold gjorde dem særdeles uskikkede til Tjenere for en Guddom som Fimbultyr, og det vilde altid blive et farligt Spørgsmaal, hvorfor han behøvede de Underguder til at udføre sin Villie. Men den samme Revolution, der satte Fimbultyr paa Thronen, arbejdede imidlertid ogsaa hen til, at omstyrte Himlens gamle Kongesæder og myrde Kongerne. Denne negative Virksomhed af den gjenoplivede Religiositet ville vi nu betragte for sig selv, idet vi ogsaa her indenfor selve den oldnordiske Polytheismes Grændser opsoge de Spor, der ledede til den directe Forestilling om Gudernes Forgjængelighed. —

Naar den Dybsindige kastede et Blik paa sine Fædres Guder, hvis Existens det ikke faldt ham ind at betvivle, kunde det derimod ikke undgaae hans Bevidsthed, at disse Væsener — der tilmed efter Datidens religiøse Tilstand endda temmelig let vilde kunne undværes, forsaavidt de ikke eksisterede for en levende Troe og i en levende Virksomhed — vare vidt fjernede fra saa fulendt en Tilværelse, at en evig og uforanderlig Bestaaen blev dem betrygget.

De vare mange, altsaa eensidige og ufuldkomne; Een, Odin, blev endog lovpriist som mægtigere end de Andre. Den overmenneskelige Kraft, hvormed de handlede, vilde ikke lade sig ublede af deres særegne Natur, men af udvortes Midler, der ligesaafuldt vilde have givet Mennesker Guddomskraft, som de nu gav Aserne den. Edda beklager⁴²⁾ Freir, fordi han har mistet sit utrættelige Sværd, der i enhver Kæmpes Hænder svang

⁴²⁾ Eggerøg. I, p. 168—169; Gylfeg. p. 41.

sig ved egen Kraft⁴³⁾; den fortæller os det Sagn om Thor, da Mjølner blev frastjaalet ham, da Guderne svigefuldt lovte Jetterne Freia imod Hammeren og da Asathor selv lod sig udmaale i Freias Qvindeklæder, for at faae Mjølner i Skjødets og med den at vinde Magt til at blive Jetternes Banemand⁴⁴⁾; thi Styrken var nu ligesom magnetiseret ud gjennem Armene, fra Manden til Bærget. Det er som i Mythen om Dionysos's Fødsel, hvor Zeus ligesom bortlægger de Guddomsinsignier, som ellers gjorde hans Aabenbarelser uførlige for Menneskene, og som ogsaa maae dræbe ham hans Semele, der uden Fare havde hvilet i hans mægtige Arme. Men ingen Mythe indeholder en stærkere Tilstaaelse om hvad forresten enhver Mythologie kunde bekjende, end Fortællingen om Yduns Kov, da de stakfæls Guder blev graahaarede og skrumpne, fordi de maatte savne Yduns = Æblerne af Livets Træ⁴⁵⁾: det var vanskeligt at tale tydeligere om de mythiske Guddommers U selvstændighed og Svag-
hed.

Hvad der i høi Grad maatte fremhjælpe den nordiske Mythologie til en ironisk Bevidsthed om Guderne, var Dualismen, som gaaer igjennem den fra først til sidst, og som derfor ogsaa hævder sig Plads i Ygdrasils-Kosmologien. Navnlig staae Jetterne overfor Guderne som en fjendtlig Magt, der vel har Grund til at frygte dem, men dog bestandig kan staae imod dem og ikke sjelden minde dem om, at deres Magt ikke er nogen Almagt. Jetternes stærkeste Fjende maatte døie, at Udgaaardsloke gjækkede ham, ligesom Ratteleiet i Jettens Bante⁴⁶⁾ indtil Thor

⁴³⁾ Skirners Reise I, p. 72—73.

⁴⁴⁾ Thrymsquiden.

⁴⁵⁾ Bragar. R. II, p. 81 ff.

⁴⁶⁾ Det lader Harbard ham høre (Harbards. I, p. 103); i Eggersgilbet (I, p. 178) minder Loke om Skreppen; Thridi (Gylfeg. p. 48)

sank i Knæ for Elden, Lokes runkne Amme, og at Hrungners Lig omfavnede ham med Venene saa eftertryffeligt, at det gik over Asernes Kræfter at skaffe Thor Halsen fri, inden Magne kom til.

Men det var ikke nok med, at Totunheim stod evigt truende mod Asgaard; Aserne selv havde optaget Fordærvsens Sæd, idet de krydsede sig i Slægtskaber med deres onde Fjender. Njords Hustru Skade og Freirs elskede Gerda var Jettepiger, Tyr⁴⁷⁾ og Vidar⁴⁸⁾ og Heimdal⁴⁹⁾ og selv Odin⁵⁰⁾ havde Mødre fra Totunheim; og vel er det rimeligt, at disse Genealogier oprindelig vare førte op til Jetteslægten, som de græske til Titanslægten, forsaavidt den var den ældste og ikke forsaavidt den var den onde Slægt; men hvad skulde binde den senere Folketroe til dette Hensyn alene? Saa sandt Ingen vovede at fragaae Værgsgildets ondskabsfulde Historier, saa sandt Thor og det hele Asaraad sveeg den Pagt, de havde svoret Thrym og hans Jetter, kan vi heller ikke mis kjende Smitten fra Niflheim og Totunheim paa Guderne. — Tydeligst røber Savnet af et fast Grændsefjæl mellem Aser og Jetter sig i Lokes Person; thi han er aldrig saameget en Asaloke, at han jo er en Udgaardsloke tillige. Hans Væsen er Selvmødsigelse; thi han, Jetten Farbauts Søn, der var Fader til Hel og Midgaardsormen og Fenris-Ulven, havde dog blandet Blod med Odin til Fostbroder:

vil nødig fortælle Gylfe om Thors Reise til Totunheim: „det er Noget“, siger Har, „Man ikke burde tale om.“

⁴⁷⁾ Hymersqv. I, p. 122. 124 (?)

⁴⁸⁾ Skalda p. 113.

⁴⁹⁾ Hyndlas. I, p. 337.

⁵⁰⁾ Gylfeg. p. 7.

skab i Verdens første Tider⁵¹⁾, var Gubindernes Ven⁵²⁾ og Asa-Thors muntre Reisefælle; efter nogle Myther var han lænket under Dglerne⁵³⁾, eller Dvergen Sindre havde spyet hans Mund sammen; efter andre var han fra først til sidst paa Færde, og især med Munden.

At Aserne havde indlemmet det Stridige i deres Samfund, kom dem dyrt at staae; thi det var Løse som udspeidede, at Frigga ikke havde taget Mistletoen i Gød; som med den blinde Hødurs Haand stødte Baldur til Hel. „Dette var den allerstørste Ulykke,“ siger Har⁵⁴⁾, „der er timedes Guder og Menneſker;“ det var den første af Friggas tvende Hjertesorger, hvorom Vola melder⁵⁵⁾; ingen Dine i Himlen og paa Jorden blev tørre ved Baldurs Lig, uden Løſkes, og det er en dyb Sandhed, som Digteren lader Verden synge i Chor:

Sjunken i Gruus er

Midgaards Stad —

Ja, thi vor Baldur er død!

At misforstaae Baldursmythens Betydning er langt vanskeligere, end at forstaae den. Baldur, „den skinnende hvide As“⁵⁶⁾, „i hvis Land der var de færreste Rædsler“⁵⁷⁾, var det rene, det

⁵¹⁾ Egersg. I, p. 154.

⁵²⁾ I Ravnefangen (I, p. 225) converſerer han dem, og i Egersgildet gjør han sig oftere til af deres Favntag.

⁵³⁾ Den plastiske Kunst finder ikke let nogen ſkønnere Gruppe, end Løse, ſtrammet tilbage mod Klippeſtykkerne, og hans Hustru, den kjærlige Sigyn, der læner sig frem over ham med den Skaal, hvori hun fanger den neddryppende Dglegift, som ſkulde fordobble hans Qualer.

⁵⁴⁾ Gylfeg. p. 65; jfr. Vegtamsqv. I, p. 241.

⁵⁵⁾ Vøl. III, p. 49.

⁵⁶⁾ Gylfeg. p. 26.

⁵⁷⁾ Grimm. I, p. 45.

barnlig fromme Væsen, og han havde mange Templer og Altre i Norden⁵⁸); hans troende Dyrkere oplevede i Anden hans Død, da de mærkede, hvorledes Uskyld forsvandt mellem Guder og Menneſker, og Baldur hiin Godes Altre maatte vel styrte sammen, hvor Menneſker begyndte at offere Menneſker, som i Upsals Tempel⁵⁹); han selv ſkulde ikke komme tilbage før Verdens Uskyld var gjensødt⁶⁰); men Retfærdighedens Gud⁶¹), Forſete, var Baldurs Søn — en dyb Tanke! — og ham efterlod han i Verden⁶²). — Større Kunſt, end til denne Forklaring, hører der til at arrangere Mythen til et allegoriſt Tableau, foreſtillende Mørkets Seier over Lyſet den 21de Juni⁶³): med denne Fortolkning vil blandt meget andet heller ikke det paſſe, at Baldur kun døde eengang for alle⁶⁴), medens dog, ſaa længe Verden ſtaaer, Sommer og Vinter, Dag og Nat ikke ſkal aſlade.

⁵⁸) I Fridthiofs Saga fortælles i 1ſte Cap. om et Friſted ved Baldurs hage og et ſtort, indhegnet Tempel for flere Guder, men iſær for Baldur: det „var ſaa helligt, at der maatte Ingen ſkee Ulempe, hverken Folk eller Fæ, og paa det Sted turde ikke Mand omgaaes med Qvinde.“

⁵⁹) Saxo i Baldursſagnet.

⁶⁰) Vøl. III, p. 53: „alt Ondt ſkal forſvinde; Baldur komme tilbage.“ Baldurs Død ſynes Vola at indlede ved Thors Forræderie.

⁶¹) Grimm. I, p. 46; Gylfeg. p. 31.

⁶²) Det er en lignende Tanke, Ovid udtrykker i Metamorphoſerne (I, 149—150): „*Victa jacet Pietas; et virgo cæde madentes Ultima cæleſtum terras Aſtræa reliquit.*“

⁶³) Nemlig: Mørkets (=: Hødurs) Seir over Sommersolen (=: Baldur), der boer i Himmeltegnet Tvillingerne (=: Breidablik), ſpaaet ved en Komet (=: Miſtelteen), der udvorede af Stjernehimlen (=: Yggdrasils Krone), havnet af den lyſere Narſtid (=: Vale), da Man brændte Glædesilde (Hødur paa Baalet, ſom det brændende Mørke).

⁶⁴) Zfr. Egerſg. I, p. 162: „aldrig meer.“

Maafkee er Mythen om Yduns og Ydunsæblernes Bortfiernelse fra Asgaard, før den blev et Elfskovseventyr, opstaaet som en mythisk Consequents af Forestillingen om den hentærende Bangehed, der betog Aserne, da de sørgede over Baldur og over dem selv; Ravnefangen synes at anvende Mythen paa denne Stemning, idet den lader Guderne tye til Ydun, Bragis Ydun⁶⁵⁾, der forynger Guderne⁶⁶⁾, den „nyfigne Dife“⁶⁷⁾, som nu var fangen⁶⁸⁾ hos Letten Nørves Slægt⁶⁹⁾, da Guderne ængstedes for deres Undergang⁷⁰⁾ og søgte Bished om Skjæbnen. — Da nemlig Gudernes Anelser om Baldurs Skjæbne vare opfyldte, da anede det dem, at der forestod dem Alle en Skjæbne som Baldurs. Han var dem i det Aandelige ligesaa umistelig som Ydun var dem for deres sandfælige Liv; med ham sonderreves „det skjulte Baand, der sammenholdt Valhallas Krands“. Og naar en Baldur kunde døe, da maatte de andre Aser nødvendigviis tabe al den Fortrøstning til en evig Tilværelse, som Følelsen af deres overmenneskelige Natur kunde have indgivet dem.

Saaledes var nu Tilstanden i Asernes Himmel, eller, egentligere talt, Asernes Dyrkere paa Jorden anede, at deres Guder kunde forgaae, og denne Anelse var ganske naturligt opvakt ved en Betragtning over Gudelivet, saaledes som Asatroen i sin fremstridende Udvikling havde udført dette for de Troendes Forestilling.

Guder, der kunde døe, maatte døe allerede forsaavidt de kunde det. Men den Verdensanskuelse, der opfyldte de dybsindige Aander i den Periode, som var udseet til en Reformationsperiode,

⁶⁵⁾ Ravnaf. I, p. 222 (?).

⁶⁶⁾ f. p. 217.

⁶⁷⁾ f. p. 211 (?); ifr. Lokes List i Thjassemythen (Bragar. p. 81).

⁶⁸⁾ Ravnaf. I, p. 212.

⁶⁹⁾ f. p. 213.

⁷⁰⁾ f. p. 209—211; 215; 217.

fuldendte Umuligheden af at lade Aserne bestaae indtil Enden. Thi den Retning, hvori Aserne havde virket fra deres første Ungdom, og hvori de i deres Alderdom vare forstokkede, realiserede jo ikke længer Tilværelsens Ideal for dem, der vare Drager for Aandens nye Bevægelser: dem var Kamplivet ikke Livets højeste Form og Balhal med de sandfælsige og blodige Glæder var ikke deres Længsels Hjemstavn. Dertil kommer endnu, at disse Aser, hvad vi forhen har seet, ingensunde var Helte uden Plet og Lybe, som evige Guder maatte være. Netop med Gudernes Vold og Troløshed indleder Vola Sagnet om deres Undergang; saa at Forestillingen herom virkelig har været ledsaget af den Erkjendelse, at ikke blot ikke deres Grundretning, men heller ikke deres Færd i det Enkelte var idealske. —

Ad alle disse Veie var der nu gjort Forberedelser til at udstrække Gudernes Lighed med Menneskene ligetil det Sidste, til Døden; det var blot Culminationsmomentet for den mythiske Anthropisme, da den underkastede sine Guder Menneskenaturens sidste Vilkaar. Kosmogonien havde allerede forsøgt, at vænne Tanken til at forbinde Forestillingerne Guddom og Ikke-Tilværelse, idet den skildrede den Vinter i Verdensaarets første Tider, da Kulden og Jorden og Jetterne var til, men hverken Guder eller Mennesker; Theogonien havde fortalt om Gudernes Fødsel; nu gjaldt det blot om, at henlægge Kosmogoniens Sætning, at Guderne ikke vare til, fra Fortid til Fremtid, og lade Verdensaaaret ligesom Solaaret ende med en Vinter, som det var begyndt.

Dog ikke blot Guderne gif Døden imøde; ogsaa det Menneskeliv, der gjensidigt var hildet med Aalivet, og den foranderlige Jord, som Guderne havde formet saa skøn af hiin Jettekrop af Underverdenss Edder og Surturs Gnister, fremdrev Forgjængelighedens Spire. Den gyldne Tid, som enhver Generation, der ikke griber kraftigt ind i Samtiden, allerede seer van-

flægte i sin Menneſſkealder fra ſine Forælbres og Bedſteforælbres, syntes ogſaa for Nordboen at ligge borte i en længſtforsvunden Vaar. Menneſſkeheden argedes ſom den ældedes; Dretiden og Ulytiden nærmede ſig; det Forfængelige og det Forgjængelige i den jordiffe Stræben traadte altid tydeligere frem. — Derfor maatte Jorden med Alt, hvad den bar, forſtyrres, og den maatte drage ſine Guder, ſine Skabere og Dpholdere, med ſig i Dpløsningen; og atter: Guderne maatte forgaae og derfor deres Værk tilligemed dem.

Vi ere nu komne ſaaavidt i Underſøgelfen, at vi har ſeet de ledende Ideer for Reactionen i den nordiffe Troeshiftorie forberede ſig baade med deres positive og negative Indhold, alt medens den gamle Troe mistede ſin Livsfylde. Vi ſaae forſt Monotheismen arbejde ſig frem og træde i Forbindelfe med en mere ophøiet Verdensanſkuelfe, end den, der var udpræget i Aſalæren; dernæft ſaae vi Ideen om Fleergudernes Forgjængelighed klare ſig for et opmærkſomt Blik paa den traditionelle Mythologies Lære om Aſernes Maal og deres Guddommelighed. Begge diſſe antipolytheiſtiſke Reſultater, baade det positive og det negative, ere Frugterne af Polytheismens Selvbevidſthed; de ſpire i alle polytheiſtiſke Mythologier; men de pleie — ſaaledes ſom hos de græſke Philoſopher — ikke at komme til Modenhed uden hvor den mythiſke Religion har afblomſtret. I Norden ſfete det Vidunder, at den modne Frucht ikke havde afført ſig Blomſterdragten: der møde vi de nye Ideer endnu i en mythiſk Skikkelfe. Og til denne Skikkelfe er det vi nu ſkal henvende os. —

Det er den eddiſke Mythologies uſkatterlige Eiendommelighed, at den, foruden at begynde ſit Gudedigt med en Theo-gonie, ogſaa ender det med en Theo-ektonie. I andre Mythologier

savner Dramet den sidste Act, og Man hører kun i en prosaisk Epilog, hvordan Folket blev kjædet af sine Guder og forlod dem, da de bleve det for gamle og svage; men Norden har en theotonsk Mythe, hvori Asernes Heltedød besynges med samme Digteraand, som deres Ungdoms Seire og Bedrifter.

Ligesom Nattens Aander, der flygte for Morgenrøden, saaledes maatte Valhalls Guder synke i Jorden, da den Idee, at en Afgud er Intet i Verden, sendte sine første Anelser over Afgudsdyrkerne. Men med denne Idee var uvilkaarligt hele Ragnaroksmynthen skabt; thi alle Elementerne til dens mythiske Skikkelse vare forud givne i den tidligere Kreds af oldnordiske Forestillinger. Ragnaroksfagnet bliver altsaa let at efterdanne.

Forsaavidt Fædrenetroen endnu bevarede de overjordiske Væsener mod Bantrens Fornægtelse, maatte deres Forsvinden fremtræde for Forestillingen i Form af en tilkommende voldsom Undergang. Idet fremdeles den nordiske Troeslære indeholdt en kæmpende Dualisme, var det naturligt, at de overmenneskelige Magter gik under ved indbyrdes at kæmpe sig tilbøde. — Ogsaa paa Jorden syntes nu Alt at nærme sig sin Undergang ved de Laster, som Krigslivet fuldmødte: før den yderste Dag skulde Nordens Kjærlighed blive den dyriske Brynde og deres Manddom Blodtørst; Broderen skulde tørste efter Broderens Blod og Sønnen efter Faderens. Da maatte Guderne ængstes over Tidens Tegn. Stormvindene og Sneeskyerne gøre sig frie; thi Nordens gamle Fjende, den jettebarske Vinter, vil herske i 3 samfulde Aar, for at spaae om Verdens Ende. Efter Jimbulvintren samles de Magter, der var fødte Guderne til Fjender: Jetterne og Surtur med Muspels Søner og Loke med sin Yngel. Thi vel var Loke lænket til Klippen og Fenrisulven bundet i Asgaard; men Jorden skjælver: alle Lænker bryde, Naglfare, Jetteslibet,

løses, og Midgaardsormen vælter Havets Bølger over Stranden. Da tumle Dværge frem af deres Huler, og Heimdal skal med Gjallarhornet kalde Aserne og Valhals Einherier til den rummelige Valplads ⁷¹⁾. — I alle disse Træk gjenkjende vi Nordens fælleds, mythiske og umythiske, Forestillinger. Ogsaa de enkelte Figurer, der, som Hovdingerne pleiede, tvekæmpe i den sidste Theomachie, havde Mythologien længe forud ligesom parret tilsammen. De søgte hverandre efter gammelt Nag. Thor, „Midgaards Bærge“, skulde atter stride med Midgaardsormen, ligesom hos Udgaardsloke i Totunheim ⁷²⁾ og hos Letten Hymer; Fenris-Ulven skulde søge Odin, der havde ladet den hente, til at bindes i Asgaard ⁷³⁾, og Odins Søn Vidar skulde paa nordisk Vilis blodhævne sin Fader; den gamle Flammernes Konge, Surtur, skulde stride med Lysets milde Freir, og Heimdal, Asgaards aarvaagne Vægter med Loke dens Forræder. — Da sortner Solen, og Stjernerne forsvinde; Muspelheims Luer, de samme, der forud vaktede Jordens Krop til Live, blusse nu op til eet Dødningbaal for Ymers og Bures og Asfurs Slægt, og Jorden skjuler sig under Verdens-Havet. —

I denne mythiske Form er det at vi træffe den nordiske Ragnaroksidee i Mythologien. Nu vende vi ligeledes vor Opmærksomhed mod Ideen om Gimbultyr, der ogsaa søgte at hævde sig og sine Consequenter en Plads i Nordens Religion.

Sammenstilte vi Aserne og Gimbultyr, da maatte hine, saasandt Troen paa ham medførte en Erkjendelse af hans Tilværelse

⁷¹⁾ Dens Navn, óskopnir (v. Finn Magn. lex. mythol.), betyder enten: den uskabte — og dermed vilde antydes, at Ragnaroket ligger i Fremtiden — eller: den, hvorfra Ingen kan undslippe.

⁷²⁾ Der brødes Ormen med ham i Rattens Egnelse. Gylfeg. p. 60.

⁷³⁾ Gylfeginning fortæller dette om Odin under Navnet „Asfader“, p. 32—33.

saavel i Fortiden som i Nutiden og Fremtiden, bestaae og have bestaaet som hans Underguder. Men da det nu var indlysende, at Fredens evige Gud langt fra havde gjort sin Idee og sine Tendentser gjældende gennem Aserne, maatte Troen paa ham bevirke, at Man strax fornægtede Asaguderne som Afguder, saameget mere som deres Idee var saa rodfæstet i sin Differents fra hans Idee, at Man ikke engang med Hensyn til Fremtiden vilde kunne forene dem med Lempe i eet System. Og paa denne Maade vilde Ideen om Jimbultyr have udtalt sig fuldstændigt, idet den gav Norden en udelukkende Monotheisme, en eneste Gud, der „raader for Alt, baade Stort og Smaat.“

Saaledes stod virkelig det navnløse, det farveløst universelle, det hverken ioniske eller doriske Guddomsvæsen, som de græske speculative Philosopher erkjendte, i Krig med Folkets Mythologie. Naar f. Ex. Stoikerne indrømmede deres fædrene Guder at være de forskjellige Sider af dette eneste Væsen, da havde Guderne dog efter Folketroen Krav paa, at være noget ganske Andet, noget menneskelig Personligt og eensidig Selvstændigt, hver for sig; og hvor crast Almuen endnu fastholdt sine Gunders mythiske Personlighed, derpaa see vi et Exempel i Apostlernes Gjerninger, da Lystrenserne holdt Barnabas for Zeus og Paulus, som førte Ordet, for Hermes, og da Zeus's Præst kom med Orne og Dfferkrandse, forat modtage dem paa en venligere Maade, end de samme Guder fordum var modtagne i den samme Egn af Baucis's og Philemons Naboer. Saalænge nu Philosopherne manglede Mod til at bekjende for sig selv og for Andre, at deres Theosophie havde sin Grundvold langt fra Troens positive Gebeet, saalænge altsaa Mythologien endnu maatte finde sig i, at være enig med dem, kunde de naturligviis aldrig stæde denne til Orde uden at forbeholde sig den samme Fortolkningsfrihed, med hvilken vort forrige Aarhundredes Rationalister accommoderede Biblens Lære

til at være Grundvolden for deres religiøse Forestillinger. — Endelig forstod det atheniensiske Folk saa Meget af Sokrates's Philosophie, at hans Gud ikke var deres, at hans Tænkning var fjæterisk, at hans Lære billedstormede den græske Orthodoxie, og skjøndt hans Apologet⁷⁴) beviser, at han maatte erkjende det Guddommelige saavel som det Menneskelige, fordi han jo erkjendte det Dæmoniske — ligesom den, der erkjender et Muulæsel derved tillige erkjender baade Eslet og Hesten —, rakte de ham dog Giftbægeret som Atheist⁷⁵). Men selv dette Menneskeoffer kunde ikke opholde Livet i Olympens Guder; thi den „atheistiske“ Sokrates's Guddom, deres Dødsfiende, var ikke forgivet med Sokrates. —

Om den monotheistiske Gimbultyrsidee kan vi ogsaa sige, at den i sin inderste Natur var Polytheismens Dødsfiende; men deraf kan vi ingenslunde slutte, at dens første Åbenbarelse har bragt Åsatroen til at flygte. Det er en usikker Sag, paa philosophiske Consequenters Ansvar at statuere Phænomener i Historien. Thi medens Man har Ret til at sige, at endog ethvert Element af Menneskeandens Indhold som Anlæg maa være evigt tilstede, forsaavidt Menneskene ere tilstede, maa Man ikke desto mindre nægte dets evige Tilværelse i en udfoldet Virkelighed; thi hvad der slumrer, eksisterer slet ikke i Historien, og selv hvad der vaagner bliver sjælden lysvaagent til strax at erkjende sine Fordringer og sætte dem igjennem. De, som opdagede Gimbultyrs Tilværelse, de samme troede endnu, at Åserne vare til, og for det første maatte da den unge Monotheisme lempe sig efter den gamle Polytheisme.

Det gjorde den med en utrolig Resignation. Til en udtrykkelig Forestilling om, hvorledes disse Magter maatte have

⁷⁴) Apol. Socr. 27 C. sq.

⁷⁵) Ifølge den samme Orthodoxiens Intolerance kaldes ogsaa Rāmājana den indiske Reformator Buddha „en Atheist“.

bestaaet sammen i Fortiden og bestaae i Datiden, finde vi slet ingen sikke Spor. Mythologien havde allerede digtet hele sin Kosmogonie og sine Theogonier, før Fimbultyrs Guddom blev erkjendt; derfor kan ikke engang Vola, saa meget dette end vilde stemme med hendes Grundidee, sætte ham over Verdens Skabelse; ikke heller indfører hun Skjæbnens Norner som hans Tjenerinder, eller opfatter de Dvertrædelser af Aserne, hvormed hun indleder deres Undergang, som et Affald fra ham. Hun fortæller blot, at Aserne i Fortiden havde kjendt Fimbultyrs Runer — men at hun med Navnet Fimbultyr kunde mene Odin, ikke engang det kan gjendrive — ; forresten hædrer hun ham med den velklingende Dorologie, at han raader for Alt⁷⁶). Det synes, som om Man i maaløs Verbødighed ikke har havt Mod til at detaillere sig dette Væsens Omsorg for det smaalige Jordeliv; saameget mere som Man derved maatte have afgjort det farlige Spørgsmaal om hans Forhold til det bestaaende Gudedynastie. Han eksisterer ikke i Mythologien, før den samtidige Ragnaroksmythe havde forberedt ham et Rige.

Forði han havde det evige Liv, kunde den Tilværelse, hvori han „raadede for Alt“, ikke døe den evige Død; derfor følger Fredens og Retfærdighedens Rige paa Verdens sidste Krig, og i det Rige kunde ogsaa Lykkens Stedbørn — thi selv Gaverne til Kamp havde været Nornernes ulige fordeelte „Faddergaver“ — træde ind i deres Rettigheder efter en høiere Maalestok for Menneskeværd. Af de hedenfarne Menneskers Slægt, medens de paa Jorden fornyedes ved Lif og Lifthrafer⁷⁷), skulde de Døde nedslødes mellem Nastronds Dgler, og de Gode boe i det venlige Gimle.

⁷⁶) Vol. III, p. 55.

⁷⁷) Vafthr. I, p. 28—29; Gylfeg. p. 76—77.

Denne Udsigt til Evighed lod de Troende nu ogsaa komme deres Aser tilgode. Aserne havde aldrig været onde i deres inderste Væsen, og, naar den nordiske Aand lod dem forgaae, kunde den dog, baade af gammel Kjærlighed og Ærbødighed, og fordi den endnu troede paa deres virkelige Tilværelse, ikke opgive dem for evigt. Derfor blev Ragnarok dem ikke en Tilintetgjørelse, men en Renselsesdaab gjennem Ild og Vand og Blod; som Palnatoke saae de deres eget Blod „ubvaske Pletten paa deres Skjolde“. Alle de høie Guder skulde opvaagne. Men Gimle var ikke, som Balhal havde været de faldne Kæmper, en ny Bolig for det gamle Liv ved Sværdet og Mjødhornet. I den samme paradisiske Ufskyldighed, hvori de havde levet i Tidens Foraar, skulde de atter leve paa Idasletten; men forat det Liv kunde være dem til Glæde, maatte de Alle have et Sind som Baldur. — Naar da Gimlutyrs Rige var tilkommet til Guder og Mennesker i Fredens Gimle, da, siger Mythen, vil han selv fremtræde. Vola indfører ham først ved Tanken om Gimle, og det som en ny Magt: „da skal han komme“, siger Nordens Prophetinde, og nu først beskriver hun hans Væsen, fordi han nu først aabenbarer sig; ogsaa Hyndla siger, „at han ikke skal komme, før Odin har kæmpet med Ulven“. Men at Gimlutyrs saaledes først fik mythisk Tilværelse, eller først traadte ind i Mythologien, for Haabet om det Tilstundende, vil ikke undre os her, hvor vi har betragtet hans Idee i Forhold til de concrete Omgivelser, under hvilke den maatte trænge sig frem. —

Ideerne om Verdens og Asernes og deres Arvefjenders Forgjængelighed og om den evige Gud, under hvem Himlen og Jorden og Himlens og Jordens Slægter skulde gjenfødes, samlede sig altsaa til een rig Spaadomsmytthe om Tilværelsens Fremtid. — Hvorledes disse Forestillinger vare vakte til Live, er os ikke berettet. Hvis Nogen vilde ulede dem fra et vildsfarende

Rygte om den christelige Lære, maatte han kunne vise, at et saadant Rygte ikke blot var tilstrækkeligt til at danne, men ogsaa nødvendigt til at fremkalde disse Forestillinger. Fra en anden Side, med Hensyn til deres oprindelige Skikkelse, at antage, at de først skulde være udtalte gennem en enkelt Religionsreformator i Form af positiv Aabenbaring, vilde ligeledes være en ubesøiet Hypothese; og herimod strider desuden hele deres Physiognomie, naar Man sammenligner det med de Religioners, der angive sig som aabenbarede, f. Ex. den mosaiske, den muhamedanske, hvor der er en Dogmatik, en Moral og en Ritual, som knyttes til den inspirerede Religionsstifters Auctoritet, og hvor de nye religiøse Ideers Virkeliggjørelse naturligviis ikke hensættes til en fjern Fremtid, saaledes som det her skeer. Det var een eneste, i Tidens og Mythologiens Tilstand motiveret Gjæring, der udtrykte sig baade positivt og negativt, alt som den kom til Bevidsthed. At Enkelte oplod deres Dine til at see, hvad der forestod, og deres Mund til at udtale Synet, for Alle saae det og talede derom, er meer end rimeligt; men saasandt vi har viist, at baade de nye Ideer og deres mythiske Form fremgjærede af den fælleds Folketroe i dens Alderdom, kalde vi Mythen om Ragnarok og Fornyxelsen en Digterdaad af selve Mythologien. — Om det gjensidige Tidsforhold i Fremdannelsen af denne Mythes Hovedled har vi naturligviis heller ingen Efterretninger. Men Nødvendigheden af at styrte Aserne og Kraften til at betragte sine Guder med den Ironie, som dertil udkrævedes, kunde først naae deres fulde Udvikling ved Straalerne fra Gimbultrys Guddom, og atter kunde Gimbultry ikke faae den bestemte Plads, Mythen anviser ham, førend de gamle Guders Fald var anskuet som en Fremtidens Kjendsgjerning. —

Efterat vi nu i det foregaaende Afsnit har fremsat, hvad der taler for, at Man oprindeligt troede paa Aserne uden at vide

Noget enten om deres Overherre eller om deres Død, og efterat vi her i en Række af Betragtninger har udviklet, hvorledes Nordens eiendommelige Religion ledede baade til Ideen og Mythen om Døden under Odin og Gjenfødselen under Jimbultyr, vil det ikke falde os ind, at stille os udenfor Orientens endnu tillaaede Porte, for der at sukke efter en Original til Nordens Ragnarok. Naar Man engang i Orienten skulde finde et nøie tilsvarende Sagn, da bliver dettes Betydning at undersøge i Forholdet til dets egne Omgivelser, og da vil Man maaskee ogsaa der bestyrkes i sin Beundring for Menneskeaaandens Kraft til, selv at erkjende sit underordnede Standpunct i dets Forgjængelighed. Men Man vil ligesaalet finde et Beviis for, at Volas Billed af Nordens Thusmørke har været Copie efter en fremmed Original, som for, at Christi Forudsigelser om den yderste Dag har været det.

Hos Grækerne finde vi ingen Mythe om Gudernes Undergang. Naar Homer stadigt kalder Olympens Guder ἀθάνατοι og θεοὶ αἰὲν εὐόντες, naar Mythologien giver dem ἀμρροτα til Epife, da er det en simpel Slutning, at Folketroen paa hiin Tid endnu ikke var sig den Sætning bevidst, at Guderne skulde forgaae ⁷⁸⁾; at imidlertid Ideen om Gudernes absolute U dødelighed heller ikke levede i Epikernes Bevidsthed, vise f. Ex. Ordene om Ares's Livsfare ⁷⁹⁾. Hvis nu den græske Mythologie, uden at blindes af Alderdom, havde fulgt sine Guder fra deres Fødsels- ligetil deres Døds-Stund, vilde ogsaa den have fremstillet os, hvorledes de droges med Døden: de gamle Magter, som Kroni- derne, da de bragte Harmonie over Jorden, havde nedstyrtet til Underverdenen, Titanerne, de truende Guder i Dybet, ved hvem

⁷⁸⁾ Det samme kan vi slutte om Indernes Guder af deres Navne amarās og amartjās og deres Epife amrtam.

⁷⁹⁾ Il. V, 388; ib. XV, 117.

Olympierne svor deres ubrødeligste Eder⁸⁰⁾, og Giganterne og med dem Ketos Uhyrer kunde den have løst af deres Fængsler og hentet op, at stride den sidste Strid med Guderne. Men om en saadan Strid høre vi ingen Mythe.

Alligevel see vi i de senere Tider enkelte Anelser slagre omkring, som Skyer paa den sydblaae Himmel, uden at dog Uveiret ret vil bryde løst. At Æschylus lader Prometheus i Lænkerne spaae Zeus, at Thetis's ufødte Søn skal ydmyge ham og styrte ham fra den Throne, han havde usurperet fra sin Fader⁸¹⁾, staaer maaskee i Forbindelse med en almindeligere Anelse om en Omveltning for det olympiske Gudedynastie. Hesiods Scholiast Proclus⁸²⁾ tillægger Orphikerne den Forudsigelse, at der skulde komme en Gjengjældelsens Time, da Kronos, Guldalderens gamle Gud, atter vilde tage Herredømmet fra Zeus; og i Senecas Hercules Detæus besynger Choret, blandt Orpheus's Lærdomme om, at Intet er evigt⁸³⁾, ogsaa den om Alverdens Undergang⁸⁴⁾:

“Coeli regia concidet
Certos atque obitus trahet,
Atque omnes pariter deos
Perdet mors aliqua et Chaos;”

og spørger gjættende:

⁸⁰⁾ Il. XIV, 274 og 278.

⁸¹⁾ Prom. v. 907 sqq. 940. Aristophanes lader λόγος δίκαιος faae ondt, da den neologiske ἄδικος λόγος beviser, at δίκη ikke er til, af at Zeus, som bandt sin Fader, endnu ikke er skeet en Ulykke: Nub. v. 904 sqq.

⁸²⁾ Schol. ad theogon. v. 209, hvor dog Scholiasten feilagtigt finder denne Forestilling hos Hesiodus.

⁸³⁾ act. III, v. 1103.

⁸⁴⁾ ib. v. 1115 sqq.

“Pontum, sidera, Tartara,

Regna unus capiet tria?”

At Verden gik under efter store Perioder⁸⁵⁾, var navnlig Orphiskernes og Stoiskernes Lære, og til Forestillingen om ikke blot Verdens, men selv Gudernes Opløsning i den højeste Gud ved Verdensaaarets Slutning sigte Senecas Ord: “qualis futura est Jovis vita, quum, resoluto mundo et diis in unum confusis, paullisper cessante natura, acquiescit sibi, cogitationibus suis traditus!”⁸⁶⁾

Det var at ønske, at en Aldtidsgrandfker, der havde det mythiske Stof i sin Magt, vilde drøfte dette for den græske Religionshistorie høist vigtige Spørgsmaal. Imidlertid tør vi dog med temmelig Sikkerhed sige, at Grækerne, førend de endnu havde opgivet Troen paa den olympiske Gudestat, havde anet dens Førgjængelighed, og at de ikke eiede nogen Folkemythe herom. —

Vi vende tilbage til Norden og dets Ragnarok. Da Forestillingerne om det Underordnede i den Polytheisme, som dyrkedes i Forfædrenes Templer, havde samlet sig til et selvstændigt Liv, og, i Kraft af deres Liv, havde skabt sig en characterfuld Skikkelse af Folketroens endnu ikke opløste Elementer, da eiede Gudelæren sin store, ædle, tragiske Mythe om den allersidste Kamp, hvor Valhals Guder og Einherier sonedes i deres eget Blod. Det er en evig beundringsværdig Mythe: saa dyb og dog saa folkelig. Saaledes fuldender Hedenskabet aldrig sin Digtning om Afguderne: i ingen Mythologie bliver Polytheismen sig saa kraftigt selvbevidst, som her. Derfor berømme vi den Mythologie, der veed det, hvorom de andre kun drømme urolige Morgendømme;

⁸⁵⁾ Censorinus (de die natali c. 18) giver det store Verdensaar en Winter af dets κατακλυσμός og en Sommer af dets ἐκπύρωσις.

⁸⁶⁾ Senec. epist. 9 n. 13.

der hæver sig over sin Barndoms snevre Verdensbetragtning med en dyb Ironie, og dog hverken bliver kold eller trøstesløs. Man har ofte nok declameret om den nordiske Gudelæres Fortræffeligheder; men Man har sjelden grundet sine Lovtaler paa dens første Dyb: hiin Overlegenhed over sit Stof, hvormed den i Ygdrasils-Mythen overskuer de gamle Verdenskræfter og i Ragnaroks-Mythen gennemskuer dem. Disse Myther er det hedenske Nordens største Bedrifter.

Verdens store Aand krævede et blodigt Offer: da skulde den blive forsonet. Men de, der anede den højeste Guds Tilværelse, og følte Nødvendigheden af dette Offer, levede endnu bestandig i den onde, forgjængelige Verden og under de Guder, der skulde forgaae med den; og en længselsfuld Forventning giver Mennesket kun ringe Bederlag for den tungsindige Virkelighed, selv om Diet er skarpt til at skjelne Haabets Smil i det Fjerne. Her fandt ikke Aanden, som hos Grækerne, sit Arbejde og dermed sin Hvile i den speculative Philosophies Regioner, og de Religiøses herskende Stemning maatte blive den tragiske eller den høitidelig ironiske.

Denne høitidelige Ironie er netop Stemningen i Nordens ældste Mythesang, i Volas Spaadom⁸⁷⁾: et helligt Digt, der begynder med en Genesis og ender med en Apocalypse. Vola, Skjæbnens Præstinde, aabenbarer med hemmelighedsfuld Alvor Verden dens Historie, Verdenshistorien i dybeste Betydning.

⁸⁷⁾ Ved den næsten hamiltonske Trostak, hvormed vor sprogkyndige Finn Magnusen har oversat den dunkle islandske Text baade paa Dansk og Latin, har han gjort sig høilig fortjent af alle Voluspas Læsere, selv dem, der forstaae Islandsk.

„Tier, tier!
 Thi tale vil jeg:
 Hører mig, hele
 Heimdals Slægt!“

Hun mindes sin første Barndom mellem Jetterne, og Skabellen ved Vørs Sonner, og Afernes uskylde Glæder og Arbeider paa Idasletten; Ygdrasil, som „drypper Dug i dybe Dale, og vifter vaargrøn om Urda's Bæld“, og de første Menneſker, og Nornesøstrene, der gav dem Skjæbne. (1ste til 18de Vers.)⁸⁸⁾ I de Vers, der nu følge, bliver Voluspa alldunkleſt. Der lægges kjendelig Bægt paa Mythen om Seidqvinden Guldveig⁸⁹⁾, der vakte Splid i Verden: ſaa er der fredløſt paa Jorden og i Himlen. — Med alle diſſe Antydninger om Fortiden har nu Vola indledt ſin gaadeſulde Skildring af Tidens Tegn. Odin kommer ſelv til Vola, og hun forkynder ham tungſindigt de onde Varſler og de onde Skjæbner: Valkyrierne ride ud; Baldur døer og Frigga ſorger; Loke og hans Yngel lure i Lænkerne; Menneſkeſlægten arges og Jorden drikker Blod. Da gale Hænerne i alle Verdner og vække Magterne til Kampen i Thusmørket, hvor Alle forgaae. Skildringen af denne Ragnarokſkamp er den enefte, ſom Vola udfører; thi i den Tildragelſe finder hendes Grundſtemning ſit fuldeſte Udtryk: alt det Tidligere ſtaaer ſom en Indledning til Alverdens Undergang. (19de til 51de V.)⁹⁰⁾ — Men

⁸⁸⁾ Vol. III, p. 23—33. — Den lange Mandtalsliſte over Dvergene (p. 28—31), ſom Forfatteren remſer med en Rodemeſters Glæde, er viſt indſkudt efter ſenere Tiders Lær.

⁸⁹⁾ Ovenfor p. 99, hvor jeg talede om „Guldveig“, har jeg glemt, i en Note at henviſe til Tacitus's Ord om „Aurinia“, der efter hans Beretning ligesom Veleda (Vola?) dyrkedes ſom guddommelig Prophetinde. (German. c. 8.)

⁹⁰⁾ III, p. 33—51.

Jord og Himmel med Guder og Mennesker skal opstaae af de Døde; og Saligheden er en evig Fred, som den „Stærke fra oven“ skal bevare. (52de til 59de B.)⁹¹⁾ Det er det 58de Vers, der skildrer Jumbultyr's Aabenbarelse:

„Stiger den Stærke

Til Konge=Stolen:

Himlens Herlige,

Ene=Herren; —

Dom han dømmer

Dg bysfer Trætte;

Hans Lov skal lydes

Evindelig“.

Dette Vers er kritisk mistænkt: ikke blot eet af de kjøbenhavnske Pergament=Haandskrifter af Voluspá, men, hvad der endnu mere burde urgeres, Gylfeginning udelader Verset ganske; et andet af Voluspás Haandskrifter udelader de 4 sidste Linier. Hvis nu disse udvortes kritiske Grunde mod Versets ægte Fødsel var afgjørende, maatte vi undvære Volas Vidnesbyrd om den store Guds Tilværelse, hvilken ikke bestomindre vilde være lige usornægtelig. Men det er lettere, at forstaae, hvorledes en mistænksom Afskriverkritik — hvorpaa Finn Magnusen i Noten under III, p. 55 anfører et Exempel af selve Voluspá — kunde forskyde disse Ord, end at forstaae, hvorledes de kan have havt en anden Forfatter end hele det øvrige Digt. En god Christen vilde dog neppe have ladet sin Gud nedstige til Asernes Forsamling; og Volas religiøse Døbstelse fører paa dette Sted uvilkaarligt til et høiere Væsen, end de dødelige Aser, netop til et Væsen, der kunde stifte en evig Fred — thi i Mythen om Paradiset med Guldtavlene og Smedesesserne (7de til 8de B.), i Guldveigsmynthen om Krigens Oprin-

⁹¹⁾ III, p. 51—56.

delse (19de til 22de B.), i hine Udsagn om Blodmændene i Nastrond (34te B.) og om Sværdtiden før Verden forgaaer (41de B.) udtaler Vola sin Anskuelse af Kamplivet —; og i det mistænkte Vers gjenkjende vi den samme Stil, hvormed f. Ex. Nornernes Virksomhed (18de B.) er angivet. —

Netop paa dette Sted dvæler jeg ved Volas Spaadomsfang, fordi den uden Tvivl er digtet i den samme Periode af Nordens Religionshistorie, hvori vi for Diebliffet har hensat os, i den Periode, der gav Folket Spaadomsmythen selv. — At denne Mythe er den yngste af Nordens Myther, har jeg hidtil søgt at godtgjøre; at Voluspa er den ældste af Nordens Mythesange, er almindelig erkjendt. Ligesom altsaa Grækernes mythologiske Litteratur, ved Hesiodus, just begyndte med en Fremstilling af Mythelivets allerførste Frembringelser, saaledes ogsaa Nordboernes. Og det Phænomen, at vi kan læse de ældste Myther i de yngste Mythebøger og omvendt, vil kun være dem paafaldende, der forverle Mythologiens subjective og objective Kilder, der lade Folket have lært sine Sagn af Digternes Sange, istedetfor at det kun er os, der lære dem af disse. I Sagntiden vorede Mytherne vildt; siden kom Digtekunsten, at forædle dem og sanke dem i Lade til Samtidens og Fremtidens Tarv: at nu Sangerne idetmindste ligesaa vel først kunde gribe til de Myther, hvis Dannelse laae dem nærmest i Tiden, som til de ældre Folkemyther, følger af sig selv. — De fleste af den ældre Eddas mythologiske Sange — der vistnok ikke, hvad Grundtvig antog i sin første Mythologie, skal udledes af en Stræben efter, at udføre Volas halve Antydninger — bære Præg af at tilhøre Mythographe, der ikke var religiøs begejstrede for det Mythestof, de behandlede, men syslede dermed som med et lærdt Arbejde, der kunde føre dem fra Nutiden til den forsvundne Gudealder. Disse bogstavrimede Mythogrophier kan Man egentlig ikke kalde Digte; thi de savne en

Grundtone. Völuspa derimod er et Digt; og dets Grundtone, der aander i Digtet fra først til sidst og organiserer dets mythiske Stof ligesom Sjælen sit Legeme, denne Grundtone er netop den samme religiøse Stemning, som havde skabt Mythen om Ragnarok og Gimbultyr. Af den Fylde, hvormed hiin thusmørke Aftenstemning lever i Völuspa tør Man nu slutte sig til, at det er et uvilkaarligt Udbrud af den Tidsalder, der var stærkt bevæget af de nye Ideer, den Tidsalder, da Spaadomsmythen var ung. Naar vi saa i det Følgende overbevise os om, at den Frihed og den concrete Livsform, hvorunder Reformationsideerne fremtraadte i selve Reformationsepoken og hvorunder de er os bevarede i Volas Spaadom, ikke har vedligeholdt sig synderlig længe, og naar vi fra den anden Side tage i Betænkning, at Spaadomsmythen, før Vola har besunget den, ikke blot havde faaet sig organiseret i det mythiske System, men tillige var saa fuldstændigt udviklet, at senere Mythebøger ikke vide at fortælle os mere derom, end hvad vi allerede kan læse i Völuspa, saa er dette Digts Affattelsestid temmelig nøie fastsat, ihvorvel uden Arstal. —

Vil vi tilsidst med Völuspa for Vane anstille en Prøve paa den Anordning af Asalærens Hovedgrupper, hvilken denne Afhandling har søgt at gjøre gjældende, da finde vi vor Anordning retfærdiggjort paa den ene Side ved den Omstændelighed, hvormed Mythen om Verdens Undergang og Gjenfødelse bliver fremstillet — ret som en ny Sandhed, der arbejder paa, at gjøre sig gjældende —, paa den anden Side ved den Maade, hvorpaa der alluderes til Folketroens tidligere Indhold, idet nemlig Mythologiens individuelle Forestillinger om Gud Thors Personlighed⁹²⁾, om Baldurs Død og Lokes Straf, om Asalivet og Einherierne,

⁹²⁾ B. 24 og B. 50: III, p. 36 og p. 50—51.

om Nornerne, om Kosmologien o. s. v. oienstynligt forudsættes som gjængse og gjæve for Volas Tilhørere.

Spaadomsmythen om Gudernes Thusmørke og om Dagningen efter Thusmørket er den sidste store Mythe; den er Urdas Svanesang. Først ved denne Spaadom blev den nordiske Sagnfreds om Guderne fuldtallig. Men just idet denne nye Mythe fuldendte den oldnordiske Mythologie og aabnede Udsigten endnu videre, bebudede den de religiøse Ideer en stor Dmveltning: de gamle mythiske Magters Undergang og den høieste Guds Fremtrædelse; et Ragnarok og en Simbultyr i de Troendes Hjerter. Dog hvis Man vilde vente, at den nye Idee om Guddommen, som var den dybeste Grund til hiin Mythe, siden har arbeidet sig aldeles frem og derved trængt Afsguderne ud af Folkets Bevidsthed, da bedrog Man sig. I en mild Efterhøst kan Træerne knoppe friskt mellem det brune, knyttrende Løv, som om det atter var Mai; men Vintren myrder de unge Skud og de efterlade sig kun den Forudsigelse, at Skoven har Liv til at grønnes, naar Baaren kommer efter Vinterdvalen. Saaledes gik det her. Den Fremtid, da Gimtes Gud skulde være den herskende, tilhøylede sig meer og meer usynlig, jo dybere det nordiske Hedenskab formørkedes i sin Simbulvinter. Men at Valhalls Guder gik deres Undergang i Møde, kunde Man ikke forglemme. —

Derfor see vi i vor ældste Hjemmel, Voluspa, tillige det fuldstændigste og høitideligste Udtryk for Anelsen baade om Verdens Død og om dens Opstandelse. Senere Mythebøger derimod, — Grimnersmaal, Eggersgildet, Ravnegaldret, Vegtamsquiden, Hyndlas Sang, Qvadene om Helge Hundingsbane og Sigurd Hofnersbane — tænke tit paa Ragnarok og alle dets En-

fælttheder⁹³), enten med Angstlighed eller med Kulde eller med Skadefryd, men uden at søge Dpreisning i noget Haab om en Fornøjelse⁹⁴). Vafthrudnersmaal, der samler de gamle Lærdomme under den Form, at Odin og Tjetten kappeviis gjætte Gaader for hinanden, taler ideligt om Ragnarok⁹⁵) og husker ogsaa paa to Mennesker, en Sol og fire Smaaguder, der undslippe det⁹⁶), men har kun en uopløst Gaade om Gjenfødselen fra de Døde⁹⁷) og mindes ikke Gimbulthr⁹⁸).

Den yngre Edda endelig, der antages for, i sin nuværende Skikkelse at tilhøre det 13de Aarhundrede, der altsaa kunde over-
skue hele Mythologiens Stof, gjentager Ragnaroksmithen vidt-
løftig⁹⁹) med høist ubetydelige Tilfættninger til hvad vore andre
Mythebøger meddele; men om Tilstanden efter Ragnarok veed
den slet Intet at sige, uden hvad ogsaa vi kjende fra Voluspæ
og Vafthrudnersmaal. At den er Moderen til den Bastard, som
har Odin og Gimbulthr til Fædre, som søger at forene begges
Natur og Værdighed i sin Person og som under Navnet Alfader
endnu regjerer i alle nordiske Mythologier, har vi seet i det for-

⁹³) Grimmerism. I, p. 42. 47. 51. 54; Egersg. s. p. 167. 168—169.
176. 179; Ravnesangen er fuld af tunge Anelser s. p. 209—
210 (?). 217 (?) jfr. 227; Vegtamsqv. s. p. 248—249; Hyndlas. s.
p. 340—341 (hvor jeg ovenfor p. 12 har foreslaaet, at forklare regn
om rögn, regin o: Guderne, istedetfor om Pladsfregnen, der
standser for Storm), p. 342; 2den Helge Hund. II, p. 109—110;
2den Sig. Fosn. s. p. 174.

⁹⁴) Kun Hyndla taler (I, p. 342) om den Mægtigste, men ængstlig
tilbageholdende.

⁹⁵) Vafthr. I, p. 10—11. 17. 23. 32—33.

⁹⁶) p. 27—30. 31—32.

⁹⁷) p. 33—34: v. infr. p. 153—54.

⁹⁸) Jfr. Saxos Ord om Braavallaflaget.

⁹⁹) Den omtales i Gylfeg. p. 5. 14. 30. 36. 41.

rige Afsnit. Den yngre Edda er nu virkelig saa sildig forfattet, at en saadan Misforstaaelse af Fortidens Ideer forat redigere dem i eet System, i ingen Henseende kan være os paafaldende. Men vi behøvede ikke engang at frygte for, at henseætte denne Sammenblanding af Valhals og Gimles Gud til ældre, forchristelige Læser, isald Noget skulde tale derfor. Thi hvorfor skulde vi nægte det nordiske Hedenskab at ogsaa det turde have sin Rationalisme, der forsøgte paa, at slutte en Alliance paa eengang med Fædrenes positive Troe og med Samtidens Speculationer, fordi den manglede Frimodighed baade for sig selv og for Verden til at give den ene af Parterne Ret¹⁰⁰⁾.

I Eddas Sange tabe vi altsaa meer og meer Sporene af Troen paa den Gimbulthr, hvis Seir Vola havde spaaet. Og vi læse ingen Bønner til ham paa Runemoes Stene; ikke i Sagaerne, ikke hos fremmede Forfattere, der handle om den nordiske Religion, ikke hos Nordens Apostle, ingensteds høre vi fortælle, at der har været Altre eller anden Dyrkelse for en Forsynsguddom, hvis Evighed var længere end Odins og hvis Himmel var høiere. De christne Missionærer maatte endnu lede Folket ud af Odins og Thors og Freirs og de andre Asers Templer; thi dem havde Hedningerne ikke nedbrudt, forat bygge eet stort Tempel paa den Grund, der havde baaret dem alle.

Grunden til denne Kjendsgjerning, at Monotheismen ingenlunde har trængt igjennem, som det tilkom den, medens dog Ragnaroksmythe, dens Forløber, banede sig Vej i Folkets Religion, maae vi søge i Gimbulthrs medfødt

¹⁰⁰⁾ Man synes altid at skimte Odin bag den „Menneskets“ og „Himmels Skaber“ (jfr. Skalda p. 94 Anm.), den øverste Gud, som opbyggede de blide, visere Hedninger, som Thorstein (Müll. Sagabibl. p. 150), Askel (s. p. 264), Torfil Maane (Dias. Trygv. Sag. I, p. 242).

Mangel paa mythisk Holdning, som vi forhen har udhævet, og i hvad denne Mangel forudsætter, det alderstegne Folks Udygtighed til at tilegne sig hvad der ikke enten overleveredes udenfra i fuldbaaren Kraft og Herlighed, eller, som Ragnarok, uden at udkræve nogen original Skabermagt, kunde samle sig sin Mytheform af hvad der var givet i den fælleds Folketroe. Hos dem, der anede en Gimbulthr, var Ideen i sin første Ungdom traadt i Forbindelse med Ragnaroksideen, og saaledes kun indlemmet blandt Mythologiens Spaadomme. Men da Ideen nu eengang havde faaet sin bestemte Plads, var den foreløbig tilfredsstillet; dens Styrke og dens Drift til at gøre sig gjældende, maatte have været saameget betydeligere, om den siden skulde have udvidet sig. Men den har ikke udvidet sig over sin første Form. Gimbulthr ventede rolig indtil Jordelivet med Guder og Mennesker havde fuldmødnet sig til Odelsæggelsen. Maatte end Troen bekjende hans Tilværelses Evighed, var han dog ikke til for det nærværende Menneskeliv, og derfor maaskee har han ikke engang et Egennavn at nævnes med, derfor blev han ei heller dyrket; ligesom hiint Væsen, som Bønderne „ikke fornægtede, een almægtig Gud, der kun bekymrede sig om det Himmelske“¹⁰¹⁾, og som da til Gjengjæld Menneskene ei heller bekymrede sig om; han levede kun for Haabet som den store Gud, hos hvem de Gode efter den yderste Dag skulde forsamles med Baldur og de salige Guder, efterat de uden ham havde lidt eller nydt Livets Dage og gennemvaaet Helas Nætter eller siddet tilbords i Valhal med Sværdet ved Siden. —

Da Lærdommen baade om Gubernes Undergang og om deres tilkommende Herre, i sin Selvfærdighed stillede sig truende imod den Lære, der helligedes ved Fædrenes Tradition, og da ingen

¹⁰¹⁾ Helmold. Chron. Slav. I, c. 84.

positiv Aabenbaring gav hiin Lærdom udvortes eller indvortes Fasthed, udkrævedes der en ophøiet Dristighed saavel mod sit eget Hjerter til at opfatte den, som mod Folket til at udtale den midt imellem Asernes Helligdomme. Forat der da idetmindste ikke skal have været saameget at befrygte fra dem, der ihjelslaae Legemet, har Man villet indskrænke dens Bekjendere til et sluttet Samfund, der stjal sig Opbyggelse inden lukte Dørre, og udenfor taug ubrødeligt stille med deres Hemmelighed; men hvor ugrundet denne Theorie om Esoterismen er i sin Overførelse paa Nordens Forventninger, har jeg søgt at antyde i det forrige Afsnit: Løftets i det trofaste Norden skulde just have gjældt det Dogma, hvorefter vi oftest høre tale! — Men idet vi nægte, at denne Lærdom betragtedes som et Mystorium i Ordets almindelige Betydning, nægte vi den ingenlunde en mysteriøs Character.

Mennesket føler altid en naturlig Angstlighed for, at tale lydt om det, som Anelsen og Haabet tilhvidsker ham, saafremt det ligger ham paa Hjerte, at Fremtiden skal gjøre det virkeligt; ret som om han, ved den mindste Trodsen paa sit Haab, ja ved en uforbeholden Fortrøstning dertil, vilde forspilde sig det; han er bange for, at hans gode Lykke skal føle sig fornærmet, naar den slet ikke tør overraske ham; han frygter for en Skjæbne som Orpheus's, da den elskede Eurydice forsvandt, fordi han vilde se hende med Legemets Dine, før de havde vandret op fra Skyggen til Lyset. Her maatte tilmed Verbodigheden for Fædrenes høieste Fortrøstning fremkalde en hoitidelig Alvor, naar Tanken skulde dvæle ved det Ragnarok, der ihjelslog Oldtidens Trøstere, og denne mørke Hoitidelighed elsker hemmelighedsfulde Toner; her maatte Verbodigheden for den ubekjendte Gud dæmpe den Stemme, der vilde tale om Verdens yderste Fremtid.

Dette finder sit Vidnesbyrd i Mythebøgerne. Saalænge Troen endnu ikke behandles som en Hukommelsessag, tales der

hemmelighedsfuldt om de yderste Tider; men dog ikke som til indviede Esoterikere. Vola indbyder alle Væsner, „hele Heimdals Slægt“, til at lytte til hendes Ord; men hendes Ord er dunkle Spaadomsord; derfor afbryder hun sig tit for at spørge de Lyttende: „forstaae I min Tale, eller forstaae I den ei?“ Hun skildrer ligesom i Gaader de varslende Aensler før Ragnarok, dem, der i Ravnensangen med tunge Drømme ængste Guderne efter at erfare, hvorlænge Verden skal staae; ved Ragnarok dvæler hun længe, forat beskrive Alt, hvad der færdes i Thusmørket; om Gjenfødselen blive hendes Synner mattere og færre. — At Gimbulthr er mere passiv, end activ i Voluspá, er det saameget des vigtigere at lægge Mærke til, som han jo, naar han havde eksisteret i Troen som en levende Forsynsguddom, maatte være den handlende Hovedperson i hele Digtet. Nu er derimod Vola ikke hans, men saa at sige en upersonlig Skjæbnes Organ: hun taler, som om det var en evig Skjæbne, der lod Guderne og Verden fødes, modne sig til Døden, døe og opvækkes af de Døde, og der endelig fremdrog en Guddom, som hidtil havde hvilet.

Medens de senere Tiders Folketroe ganske havde optaget Ragnaroksmithen, og deres Mythebøger derfor paa det aabenhjertigste omtale os Ragnarok blandt alle de andre Folkemyther, synes Udsigten mod Verdens Forherligelse endnu mere blindende at have omtaaget sig, og Aenslen om den Ubekjendte, der stod saa høit opløftet over Nordens Guder, næsten at forfærde dem, der ikke havde forglemt Volas Spaadom om hans Tilkomst. Gaaden om, hvad Odin havde tilhviidst sin Baldur ved Baalet, har hverken Vafthrudner, den fløgtige Jette, eller Kong Heidrek¹⁰²⁾ kunnet opløse os. Men vi ledes temmelig sikkert paa dens Gjenstand ved Anordningen i Vafthrudnersmaal, hvor Jetten udspørger

¹⁰²⁾ Hervara Saga i Fornald. Søg. I, p. 487.

eller snarere catechiserer Odin¹⁰³), sidst om Kamppladsen for Ragnarok, og derpaa Odin catechiserer Jetten, først om Kosmogonien¹⁰⁴), derefter om det nu Bestaaende med Bink om dets Afbrydelse¹⁰⁵), dernæst om Ragnarok og Ragnaroks Begrændsning: — om Liv og Livthrafer, om den nye Sol, der fødes før Fenris opsluger dens Moder, om Nornerne, om de 4 Guder, der overleve Surturs Brand, om Odins Død og Vidars Blodhevn —¹⁰⁶), og nu efter dette tilsidst spørger om, „hvad Odin sagde Baldur i Dret, før han lagdes paa Baal“¹⁰⁷). Hvis Vafthrudner havde gjættet paa, at Odin tilhvidskede sin Baldur, at han atter skulde samles med Aserne, efterat ogsaa de var hjemsegte af Døden, da havde Odin neppe overvundet ham ved denne mørke Tale. — Om Fimbultyr taler Hyndla endnu umiskjendeligere, hvor hun minder om den Stærkere end den Stærke, ham som skal komme efter Odins Død; men vi har hørt de mærkelige Ord, hun tilføier, at ham tør hun ikke nævne: hans Tilkomst og hans Væsen er nu en Hemmelighed, som Tanken neppe tør betroe sig selv, og han er unævnelig hellig, ligesom Jødernes Jehovah.

Naar nu Fimbultyr selv for dem, der erkjendte ham, ikke fik større Betydning, end det viser sig i Volas og Hyndlas Ord og de andre Mythebøgers Taushed, naar han blot kunde forkyndes i blege Anelser som det universelle, fjerne, næsten abstracte Væsen, da er det intet Under, at han aldrig blev Folket en Gud, som Thor og Freir og Odin var det; saameget mere som hans Fredsrige ikke kunde tilfredsstille det folkelige Ideal blandt Nordboerne, der endog som Christne bevarede deres gamle Kjær-

¹⁰³) Vafthr. I, p. 8—11.

¹⁰⁴) s. p. 12—20.

¹⁰⁵) s. p. 21—27.

¹⁰⁶) s. p. 27—33.

¹⁰⁷) s. p. 33.

lighed til Sværdet. Derfor har de, der troede paa Jimbultyr, for saa vidt staaet mod Folket som Esoterikere, der gjemte et stort Mystorium hos sig. Men ikke som om de vise Grubleres Tunge var bunden ved et gjensidigt Taushedsløfte, men fordi Folket var altfor hildet og fløvet til at følge dem fra det Forgjængelige op imod det Evige. Naar Vola spurgte Mængden, om den ret forstod, hvad hun forkyndte, maatte den svare: „nei, vi forstaae det ikke“; Mængden var og blev exoterisk efter Hyndlas Vidnesbyrd, at deres Tal var ringe, som saae længere frem, end til Ragnarok, naar Ulven opslugte Asernes Fader. —

Saaledes har den Monotheisme, den dæmrede efter Polytheismen og dens Ragnarok, aldrig kunnet bringe det gamle Norden det Lys og den Varme, som Solen udstraaler, naar den er steget op paa Himlen. Bag Bjergene saae Man Intet, uden den stolte Nat at blegne, og graalige Taager opslugede Morgenrøden; og intetsteds havde det lysnet klarere, end til at vække et længselsfuldt Haab efter Dag og berede Diet til at taale den, naar den vilde komme. Men ved Christendommen aabenbaredes virkelig den eneste Gud, som han var bebudet af det hedenske Nordens Aand, da den reiste sig som Jacob paa sit Dødsleie i Oldingens sidste, himmelske Dieblkke, og Volas Evangelium om Fredsfyrsten, der tager Sceptret fra Nordens Guder, stiller sig iblandt de messianske Spaadomme; thi Volas Spaadom blev en Spaadom om Christendommen efter Hedenskabet. For saavidt vi nemlig i de foregaaende Undersøgelser ikke blot har iagttaget, hvorledes Hedenskabet, det nordiske allerede i selve sin Mythologie, ved Følelsen af Afgudernes Forgjængelighed havde opløst sig i Aenslen om en universel Monotheisme, men vi ogsaa har overbevist os om, at de længselsfulde Hedninger ikke havde Evne til, at give sig og deres Folk hvad de alle trængte til, see vi her, som andetsteds, hvorledes Christus blev sendt til Verden,

da Tidens Fylde var kommen. Derfor henstille vi vort Resultat ogsaa til den christelige Apologetik: for den er det af høieste Vigtighed at tilegne sig denne Sandhed, at ikke blot Jøderne, men ogsaa de fjerne Græker og Barbarer havde messianske Forventninger paa den Tid, da deres eiendommelige Religioner hændede; at Hedenskabet i sin Alderdom anede den sande Gud og hans Rige, og dog ikke kunde hæve sig høiere end til Aneelsen. Thi deraf indlyser det, at Christendommen var nødvendig forat tilfredsstille den religiøse Nødtørst hos Europas Folkeslag, ved at forkynde dem „den ubekjendte Gud, for hvem de byggede Altre“ og udtale dem deres høieste Guddomsidee lydeligt og fatteligt, baade i dens Sandhed og i dens Liv. —

Medens hiin Gjæring i Nordens religiøse Idée, hvori haabefuldt den havde seet ud, dog ikke frembragte Folket nogen ny Religion, maatte den derimod bidrage til at fordærve dem den gamle.

Allerede i og for sig selv fremturede Folketroen i de samme Retninger, der just havde opfordret den høiere Religiositet til at forsøge en Helbredelse. Da nu selve dette Forsøg havde udtømt Religiositetens sidste Kræfter paa en Idée, der ikke tilhørte Asatroen, men traadte ud fra en fremmed Kreds forat supplere den, da netop de, som her havde følt Aandens Kald til at virke udenfor Asernes Tjeneste, hørte til Asernes dybsindigste Bekjendere, af hvem Man alene kunde ventet Fædrenes Troe gjenoplivet eller opholdt under dens gamle Skikkelse, da endelig Forestillingen om Tempelgudernes Forgjængelighed var udbredt i en folkelig Mythe, maatte det bestandig see mørkere ud for Nordens Hedenskab og Vidnerne for Asatroens Kraft til at styrke og opbygge blive færre og færre. —

Alt for Reactionsepocheu havde den gamle Troe næsten qvælt sig i sin mythiske Sandselighed. Deres Haab var Balhal med de drøje Slagsmaal hver Dag, med Heidruns Yver, der malkede Mjød og, efter Forjættelsen, aldrig skulde malkes tør, med Sæhrimners udødelige Glesk og med de salige Aser, der spiste og drak hos Einherierne — dog Odin undtagen; thi hans Bæsens Majestæt aabenbarer sig i, at han fik Viin at drikke¹⁰⁸). — Guderne har vi forhen skildret. Havde den nordiske Mythologie carriket dem i deres verdslige Ugudelighed saa findrigt som den slaviske, da havde Odins Billedstøtte faaet en Seidmand til sit Brægebilled og Thor en brutal Jette. Hvorvidt deres Magt var guddommelig, har vi ogsaa efterseet; og det kan ikke undre os, at den, der betragter Gudelæren som baade dens enkelte Myther og dens hele System bestod og forstodes i de sildige Tider, da den blev redigeret i Edda, vil fælde den samme Dom over den, som Göthe fælder. „Det er den eneste Mythologie, der fuldkommen driver Spøg med sig selv; der imod et underligt Dynastie af Guder stiller eventyrlige Jetter, Trolde og Uhyrer, som kun er beskæftigede med, at vilbløde de høieste Bæser under deres Regjering, at have dem til Bedste og efter Alt dette at true dem med en skjændselsfuld, uundgaaelig Undergang“¹⁰⁹).

Og dette Liv havde Guderne endog udlevet: deres Bedrifter var udførte i sjerne Tider; nu maatte de for Alderdomsvagthed holde sig mere inde i Templerne, og der aflagde deres Dyrkere dem Besøg, naar de vilde vise dem den Høflighed, de skyldte deres gamle Guder; der bragte de dem Lovsange og Bønner, om ikke fra Hjertet, saa dog fra Munden, og Dffe, som vel ikke

¹⁰⁸) Grimm. I, p. 48. Gylfeg. p. 42.

¹⁰⁹) Göthe Aus m. Leb. III.

Guderne selv, men dog deres Præster kunde fortælle. Under alt dette rykkede Gudemørket nærmere, og Eddas Huusraad, at slippe Egenes Negle forat forsinke Arbeidet paa Nagsfare¹¹⁰⁾, var ikke radicalt.

Imidlertid blev Fortidens Sagn besungne, og deriblandt, hvad man næsten kan kalde vore Mythebøgers Hovedindhold, Mythologiens lærde Stof. Skjaldene opregnede Gunders og Dverges og Valkyriers og mythiske Floders og Hestes talrige Navne, ordnede de mythiske Boliger, leverede Sprogprøver fra de 9 forskjellige Verdner, og saa videre: Alt paa Vers. Folket fortalte i Morfskabstimer, lattermildt, men vistnok uden Skepsis, de gamle humoristiske Eventyr om sine Gunders Skjæbne og Bedrifter, og det er endnu tydeligt at kjende paa den yngre Eddas Myther, at de er brugte til Munterhed i Borgestuen. —

Den gamle Religion med sin Cultus og sin Lære satte altsaa endnu Nordboerne noksom i Beskjæftigelse. Men hvor alvorlig og hvor styrkende Troen paa de lige indtil Dødelighed mennefskelige Aser i det Hele taget har været i disse Tider, er ikke vanskeligt at forstaae. Fortvivlelsen prøvede forgjæves, at nedmane sig de gamle Hjælpere ved at slagte Mennefsker, ja Sønner og Døttre, til Offer for Balhals Guder¹¹¹⁾: Guderne kunde ikke troe paa sig selv, og paa Jorden maatte der komme mange Overløbere fra Asatroen baade til Trolddom og til Atheisme; medens ikke desto mindre det oldnordiske Liv, der havde udviklet sig jevnfides med Asalæren, endnu levede fort, og Man altsaa endnu i Midgaard, ligesom i Balhal, holdt sig vaagen ved et godt

¹¹⁰⁾ Gylfeg. p. 71. Jfr. om Læderet til Vidars Skoe p. 73.

¹¹¹⁾ Geijer svenska Folkets Historia I, p. 122 — 123.

Bord og en blodig Kamp¹¹²⁾: kun at Blodtørsten altid bliver hæftigere, jo oftere den slukkes.

Til Trolddom brugtes fornemmelig de mægtige Runer. Ved Videnskaben om Runerne, som synes at have udmærket de Fornemmere¹¹³⁾, lærte Man at hjælpe sig i alle Livets Forhold: at sløve sin Fjendes Sværd, naar Man ikke turde møde det med sit i Tillid til Tyr og Thor, at dæmpe Ild, at smule Søs, at helbrede Sygdomme, at vinde Elskov, at opmane Dødnings, at see i Fremtiden¹¹⁴⁾, Alt uden Gudernes frivillige Bistand. Thi vel kan Man oprindelig have uledet selve Runernes Virksomhed fra Guderne¹¹⁵⁾, men Gudernes Samtykke nævnes ikke som Betingelsen for det enkelte Hæxeries lykkelige Udfald, og Odin selv var mægtig ved sine Runer¹¹⁶⁾. Runer og Besværgelser og al anden Trolddom blev Verdens øverste Kræfter: Man troede, at endog Guderne kunde besejres ved Røglerie¹¹⁷⁾, indtil Man endelig uledede hele deres egen overmenneskelige Kraft fra deres Dygtighed i Trolddom¹¹⁸⁾. — Forresten følger det af det Foregaaende, at hvad der her anføres mellem disse Tideres Tegn, om de krigeriske Sæders Overdrivelser, Troens haandfaste Sandselighed, Tilbedelsen uden Opbyggelse, Apostasiet til Overtroe og Bantroe, — ihvorvel Ragnaroksmithen med hvad dertil hørte maa have gjort Epoche i alt dette — dog ikke skal indskrænkes

¹¹²⁾ Tacit. Germ. c. 15: Quotiens bella non ineunt —, per otium transigunt, dediti somno ciboque.

¹¹³⁾ Rigsm. III, p. 184; 188—189.

¹¹⁴⁾ Runesangen i Havamaal; Rigsm. III, p. 188—189; Sigurdrifas Sang.

¹¹⁵⁾ Jfr. 1ste Brynh. = Lv. II, p. 199 og Havam. III, p. 132—133.

¹¹⁶⁾ Hav. III, p. 131—132.

¹¹⁷⁾ Som Thor paa Rejsen til Totunheim.

¹¹⁸⁾ Baabe Snorro og Saxo forklare sig det saaledes.

til Hedenskabets seneste Lider. Idet vi f. Ex. just paa dette Sted omtale Nordens Dvertroe, vil vi dermed ingensunde nægte den, at have existeret før Asatroen var sin Undergang saa nær, som i denne Periode. Men nu kan den dog først ret have faaet Betydning, saasandt Man nu langt mindre, end forhen, turde sætte Lid til Guderne, og altsaa trængte til en Støtte udenfor dem; og omvendt: saasnart Man kunde lære ufeilbarlige Bimidler til at erhverve sig Livets Goder, Wiisdom og Seir og Elskov og Sikkerhed i alle Farer, da lærte Man derved tillige at fatte Mistanke til sine Gunders Uundværlighed. Til udvortes Bestyrkelse for denne Chronologie kan det maaskee tjene, at der i een af vore Tryllesange¹¹⁹⁾ allerede er Hentydning til Christendommen som et samtidigt, men fjendtligt og spøgelseagtigt Hererie: Groa giver sin Søn Trolddomshjælp mod den og al anden Fare, som Skjæbnen kan sende ham imøde paa den lange Reise gennem Livet; hun taler ikke om Asernes Bistand og ikke om Asernes Tilskikkelser.

Paa den anden Side fremkaldte Følelsen af den oldnordiske Religions Utilstrækkelighed de eensomme Athesister, dem om hvem Sagaerne fortælle, at de kun troede paa deres egen Kraft, der trodsede paa deres Jeg i det, som stod i deres Magt, overlode til Skjæbnen, hvad der ikke stod i deres Magt¹²⁰⁾, og havde opgivet Haabet om en glædelig Tilværelse bag Dødsbaalet¹²¹⁾. Saaledes Gauka-Thorir, der svarede Kong Olaf i sit og hele sin Bandes Navn, „at de hverken var Christne eller Hedninger, men troede paa sig selv og deres egen Styrke og Krigslykke“¹²²⁾,

¹¹⁹⁾ Grogald. II, p. 551. Det er neppe, som Finn Magnussen mener, nogen Frier-Reise, der tales om.

¹²⁰⁾ Harbards. I, p. 95.

¹²¹⁾ Havamaal III, p. 99—100; jfr. Sig. Fofn. Av. 2 β. II, p. 172.

¹²²⁾ Snorro Olaf Hell. 212te Cap.

og Arnliot Gellina, der svarede den samme Konge paa Spørgsmaal, om han var Christen, „at han hidtildags havde befundet sig meget vel ved at troe paa sin egen Magt og Styrke, men at han nu gjerne kunde troe paa Kong Olaf; forresten havde han jo nok hørt tale om denne Christus“¹²³⁾. — Vantroen forløb ikke blot de endelige Guder, men drog dem for den nordiske Sædelæres Domstol og spottede dem. En Nordens Lucian har skildret os, hvorledes det saae ud i hans frivole Troesbrødres Sjæle, ved at digte Smædesangen over Guderne ved Uggis Gjæstebud, efterat de først selv have roest sig af deres Bedrifter¹²⁴⁾: en Sang, hvor Loke er den Gud, af hvem Digteren er begejstret i Følelsen af sit aandelige Frændskab med ham, der var skamløs nok til at besudle Aserne, endskjøndt de, som Elidir sagde, vilde „astørre Skarnet paa ham selv“;¹²⁵⁾ der med et ironisk Smil stillede sig over eller dog udenfor det Hele, og havde Hjertelag til at triumphere over Baldurs Tab¹²⁶⁾ og over den blodige Død, som længtes efter dem Alle¹²⁷⁾. —

Her see vi da Loke drage op imod Asgaard med Helas Hærskarer — uovervindelige naar det gjælder om, at stride for Dødens Sag —, og hans Forbundsvenner er Bjergtroldene og Ulfven og Drmen, og Aserne fare op af Sovne som Rolf og hans Mænd, da Skulda drog Sværdet i Leiregaard. De rave i Ragnaroks Mulm: Ven og Fjende følges i Døden som Brødre. Da er den truende Spaadom fuldbyrdet: da skal Forjættelsen op-

¹²³⁾ s. 227de Cap. At der har været Mange som disse, see vi af Sigurd Jarls Ord i Hakon Godes Saga, 18de Cap.

¹²⁴⁾ Uggisg. I, p. 151.

¹²⁵⁾ s. p. 152.

¹²⁶⁾ s. p. 162.

¹²⁷⁾ Uggisg. p. 179.

fyldes om den Stærke fra oven, der vil stifte Verden et nyt Rige. Tumbultyr oplader sit Gimle og den nordiske Krafte og Kjærligheds Guddomme lære forklarede at tjene den eneste Gud.

Inden vi forlade Nordens Guder og Dæmoner, som vi nu har fulgt fra deres daadrige Ungdom indtil deres Jordesfærd, vil vi endnu betragte, hvorledes de gaae igjen i vor Almues Dvertroe. —

En Betragtning af Almuen og dens endnu levende Sagn er altid Mythologen vigtig til at anskueliggjøre ham hiin Oldtidens Tankegang, der ligeledes opfattede Verdens Kræfter i den menneskelige Personligheds Form og forklarede sig Verdens Forhold og Tildragelser som disse Personers Handlinger; han seer ogsaa, hvorledes Sagnene om de Dverjordskes Aabenbarelser fremkaldtes eller uddannedes ved paafaldende Former i Historien eller Naturen¹²⁸⁾, hvorledes de opholdtes i Folket ved at knytte sig til et bestemt Locale, en Høi, en Hule, et Krat, hvor de enten

¹²⁸⁾ Saaledes dannede der sig endnu for et Par Aar siden et Slags Mythe om Prinds Christians Besøg paa Fuur, en lille Ø i Liimfjorden, der er mærkelig ved sin Kjærlighed til de gamle Sagn, som allerede Pontoppidan omtaler, og ved sin colossale Bruunsteen. „Bjergpubslingerne,“ der i vore Dage skal være udvandrede fra deres gamle Tilholdssted bag Fuursteens Hul, „kom tilbage ved den Høitidelighed, forat udpynte Stenen.“ — Naar Man tænker sig, hvorledes de stakkels Deboere selv har stadsset op ved den uhorte Begivenhed for Den, at faae en kongelig Gæst, og hvor høilig det maa have forundret dem, at Man vilde see saa opmærksomt paa den grimme Rødsteen, da forstaar Man Sagnet.

ere fødte eller senere henslyttede, og da lempede efter de nye Omgivelser ¹²⁹⁾).

Men seer Man hen til de handlende Figurer og Handlingernes Character i den oldnordiske Mythologie og det Samme i den Cyclus af vore Folkesagn, der ikke slutter sig til Middelalderens catholske Mythologie, da er der en gennemgribende Forskjel, som hidtil ikke er udhævet tilstrækkeligt. Hist er Hovedfigurerne mægtige, trosterige Guder; — her er de enten farlige Væsner — derfor elske de Thusmørke og Maaneskinn, og Aftenen er deres Morgen —, men altid magtesløse mod den troende Christen; eller idetmindste er de ubetydelige — derfor en mylrende Sværm — halvcomiske og mindre menneskekjærlige end egenkjærlige.

En større Personlighed, som de Tydskes Rübezahl eller som „Toden Upsal“ — uidentvivel Odin, som hos os er blevet en Jette, ligesom Thor i Norge er blevet en Thusse — Alintekonge paa Møen, der boer i Dronningstolen og har sine usynlige Haver i Abildgaardsfald, der samler sine Krigshære, naar Landet har Ufred, der i Stormveir farer over Havet med sine sorte Heste, som han fodrer med de overtroiske Bønders Offer af deres Havrehøst, en saadan Personlighed hører nu til Sjældenhederne; en Bjergmand, som han i Bøvbjerg eller i Dagbjergdaas, og en Ellekonge har kun selvstændig Betydning som sine Undergivnes Repræsentant. De Væsener derimod, som meest omtales, characterisere sig ved det Generiske, ikke ved det Individuelle.

¹²⁹⁾ Det udbredte Sagn om ham, der reed fra Bjergpigen med hendes Giftpager, er f. Ex. localiseret til Dagbjerg ved den Tilfætning, at Pigen forfulgte ham til han kom over rindende Vand „ved Hagbroe“, hvor hun just var kommet ham saa nær, at hun „greb Hagen paa Hestens høire Bagstoe;“ „og derefter skal Hagbroe have sit Navn.“

Man kunde dele dem i Han- og Hun-Kjøn, af hvilke Han-kjønnet da blev det stygge og det skikkelige Kjøn. Deres Virk-somhed har ikke nogen guddommelig Character. Bjergpudslin-gerne gjøre Menneskene som oftest hverken Ondt eller Godt, naar Man lader dem i Ro; de holde sig mange tilsammen i deres Høi, smedde Koftbarheder, altid til eget Brug, og af og til lade de sig høre og see, især om Natten, naar de holde Dands inde i Høien; at gjæste dem er en vovelig Sag; thi Man har hørt om Folk, som deres Qvinder bød Gift at drikke, og det blotte Syn af dem kan frembringe Stumhed og Vanvid. Nisserne, de smaae Huusguder, der leve eenligt hver i sin Gaard, gjøre Gavn for den Aftengrød, Man offerer dem, ved deres Reenlighed, Orden og Huuslighed, eller er drilke og skadefroe, Alt i det Smaa. Farligere end disse mandlige smaae Vantrevninger ere Havets og Ellekrattets Skjønheder: Havfruene — forresten meest omtalte i gamle Sange — de deilige Qvinder med bølgende Barm og drivende Lokker, men med den skællede Hale under Bølgerne, der spaae om Ulykker og vinke Elskeren til den vaade Grav i deres Arme; og Ellepigerne med deres hule Skjønhed¹³⁰⁾, der dandse Ringdands i Aftenduggen og forlokke de uskyldige Vandrerere, forat berøve dem Mælet eller Forstanden — ligesom Dvergfolket, der i det Hele ofte forblander sig med Elverfolket.

Alle disse Væsners Forhold til Christendommen udtaler sig tydeligst ved den almindelige Troe, at de er evig fordømte. Kirkeklokkens Lyd er Troldene ligesaa ufordragelig som Trommens, der minder dem om den gamle Tordengud; saaledes ogsaa Korssets Tegn; og Guds Huus flye de, eller de søge at lægge det øde. Det er kun Gaa af dem, der sukke efter Frelsen, som den

¹³⁰⁾ Altid er Ellepigen, naar hun vender sig, „bagtil huul som et Deigtrug“.

Nøkke, der en Aftenstund sad paa en Steen, og da to Smaadrenge sagde til ham: „hvad vil Du sidde her og spille, Nøk! Du bliver dog aldrig salig,“ saa gav Nøkken sig til at græde bitterlig ¹³¹). —

Naar vi sammenligne Almuens Dvertroe i de forskjellige Lande, finde vi en paafaldende Lighed i Folkevæsnernes Virkefreds som Nisser og Bjergfolk og Ellesfolk, i deres Coustume og enkelte Træk af deres Eiendommeligheder, hos Skandinaviens, Storbritanniens og Tydsklands Almuer. Saa sandt det nu er siensynligt, at Roden til denne Dvertroe ikke ligger i Christendommen, vides vi længere tilbage, til en Tid, da de gothiske Stammer havde en anden Religion tilfældes. Og her kommer den nordiske Mythologie os imøde med sine Havmænd og Rans Døttre, sine Jetter og Dverge og Alfer; at den ogsaa har havt Nisser, er rimeligt, da Dvereensstemmelsen netop ved dem er meest frappant, og Mythebøgernes Læshed kan allermindst afgive noget Mobbeweis om disse stakkels Skytsguder, der holde sig beskedent inden Gaarde.

Men hvorfor er Mindet om Nordens høie Guder saa mærkelig udsløttet? hvorfor har alle de ventlige Alfer forvandlet sig til Mørkets Alfer? hvorfor skulde vor Almue kun arve de smaaligste Dæmoner fra sine Fædre? — Fordi Man, siden Christendommen blev præket, fik den eneste Gud at takke for alt det Gode og alt det Store i Livet, og fordi Levningerne af den gamle Troe

¹³¹) Svenska Folkvisor ved Geijer og Afzelius III, 127. Ifr. Thiele Danske Folket. IV, p. 14 om Trolbene, der spørge Præsten om de kan blive salige. Der er ogsaa et Sagn om Havfruen, at hun ved Kjærlighed kan blive som en jordist Kvinde (Ifr. Helgeqv. Haddinga-Stata II, p. 41.)

maatte staae i Modsætning til den nye som en uchristelig Overtro, og fordi Almuen, der nu var ene om at gjemme disse Levninger, selv er nedtrykt og stækket ved Modsætningen til det høiere Dannelsesstrin.

Christendommens Lærere var den gamle Religions Dødsfjender: Afgudernes Billedstøtter kunde de sønderhugge, omstyrte deres Templer og strøe Salt paa Ruinerne; men Ellesfolk, Dvergene, Nisserne, der havde Tilhold i ethvert Krat, enhver Aae, enhver Due, ethvert Huus, vipsede dem altid af Hænderne, og der var her Intet andet for dem at gjøre, end i Kirkens Navn at forskrive dem samtlige til Djævelen, som om de var forskrevne fra ham, og alliere dem med hans Hære og Smaadjævla. — De stuelærde islandske Skjalde udstoppede sig smukke Kunstfioskler fra Mythologien, for med dem at oplive deres Digterverden; for Krønikeskriverne blev Valhals Guder brugbare som en Horde af Usurpatorer fra fjerne Lande — hos Snorro f. Ex. fra Rosafkerens Land —, og Man søgte at finde historisk Rede i deres Dynastier; det ulærde Folk glemte Afgudstemplerne over Kirkerne, men det erindrede igjennem Aarhundreder Mythologiens underordnede Figurer. De af disse, der havde været misanthropiske Aander, vedblev at være det; de, der ikke havde været det før, maatte nu for største Delen ogsaa antage den spøgelseagtige, antichristelige Character, ligesom *Nepóldes* i den nygræske Almuetroe. Men for en Deel antog eller beholdt de dog derhos en vis godmodig Reietthed, som Man sporer hos selve Janden i vore Folkesagn. Og nu og da bryder endog en dybere Følelse sig Luft i dem. —

I dette Aarhundrede har Thiele kunnet samle os talrige danske Troldsagn af Folkemunde: Kun Skade, at han saait har omfrevet dem i Middelalderens lapidare Krønikestil. Men nu synes ogsaa den Dag at nærme sig, da alle levende Rester af

Nordens Mythologie, eller rettere sagt alle dens Gjengangere, er nedmanede ved Dplysningens Besværgelser, og alle vegne for-
sages den gamle Dvertroe meer og meer, sædvanligviis under den
neutraliserende Form, at hine over- og under-jordiske Væsener,
som gamle Folk vil have seet i deres Barndom, nu er flyttede
bort til andre Steder i Nabolauget.

THESES,

DISSERTATIONI DANICÆ DE MYTHOLOGIA BOREALI

ANNEXÆ,

QUAS

AD JURA MAGISTRI ARTIUM

IN UNIVERSITATE HAFNIENSI RITE OBTINENDA

die 5to April. h. 9na l. s.

PUBLICO COLLOQUIO DEFENDERE STUDEBIT

Martinus Johannes Hammerich,

theol. cand.

RESPONDENTE

Carolo Emilio Senger,

chir. cand.

MDCCCXXXVI.

THESES

DISSERTATION D'ANNE DE MATHIEU DE MONTMORILLON

ANNEE 1774

1774

AD JURA MAGISTRI ARTIUM

IN UNIVERSITATE HAVENSI RITE OBTINENDA

Die 20 Aprilis 1774

PUBLICO COLLOQUIO VERENDIS STUDENTIBUS

Thesis de Jure

liber 1774

RESPONDENTE

Carolus Emilius Schlegel

liber 1774

1774

MDCCCLXXIV

THESES.

1. **M**ythus de Ragnarok sive deorum interitu, regnum summi entis præparaturo, ortus est inter ipsos Boreales.

2. Fuit periodus, quum qui fidem in Asis reponebant, mytho de Ragnarok carerent.

3. Ad mystas esotericos falso refertur mythus de Ragnarok. —

4. Resurrecturi credebantur Asæ, quotquot in ultima pugna occidissent.

5. Summum illud ens, quod post Ragnarok esset appariturum, et ab Omnipatre et a Surto distinguendum est. —

6. Neque numinum mythicorum origo principaliter repetenda est ex personificatione, neque mythorum ex allegoria.

7. Cyclus mythorum cosmogonicorum ac theogonicorum fictus est periodo mythica exeunte.

8. Mytho de morte deorum creando finem sibi positum consecuta est vis mythorum efficiens.

9. Non est, cur statuamus, vaticinium Valæ decantatum esse æstivo tempore solstitiali, quo Balderi festum celebraretur.

10. Licet, in exponendis rebus scientificis poëticum dicendi genus adhibere.

11. Mythologia borealis bene satisfacit conditionibus, quas materiæ suæ proponit ars plastica pictoriaque.

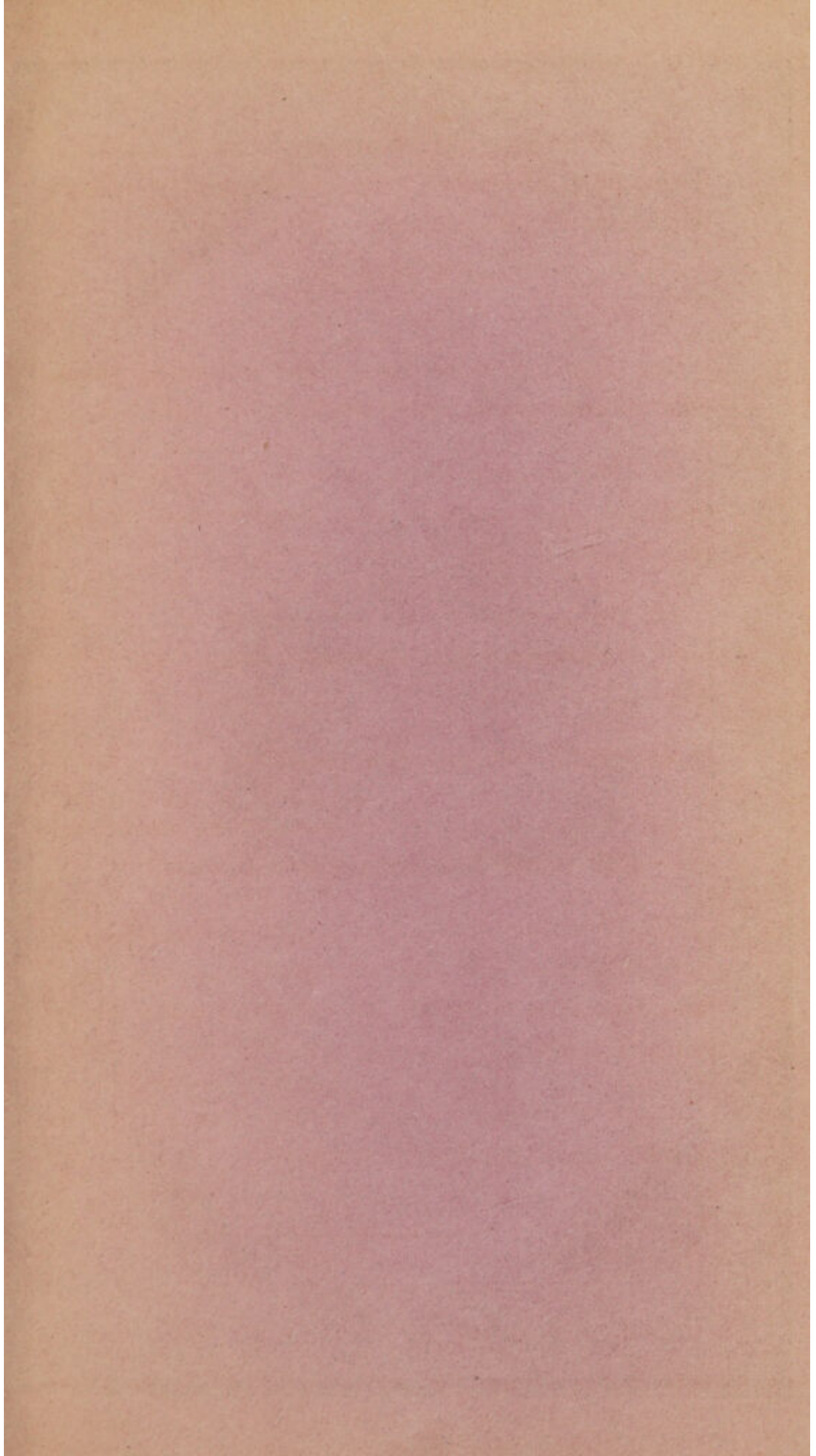
12. In nominibus dierum hebdomadis nullum inest argumentum pro communi origine mythologiarum.

13. Alius Odinus, alius Buddhas.

14. Necesse esse, Indis defuerint historicæ litteræ, ex indole rerum Indicarum concludi nequit.

15. Doctrina illa, a qua incipit codicis Manuici liber XII^{mus} (sl. 3-10), secundum universam Manuicis doctrinam de eadem re speciosior quam verior judicanda est.

16. Qui animus ib. slokæ 14^{tæ} commate priore mahân appellatur, est bhûtâtâmâ.

Trykt hos J. D. Nvist.

